

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra pastorálních oborů a právních věd

Jan Voženílek

**Život a pastorační činnost
františkánské komunity v Liberci
v období normalizace**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. Mgr. Ing. Aleš Opatrný, Th. D.

Praha 2014

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Liberci dne 13. června 2014

Jan Voženílek

Bibliografická citace

Život a pastorační činnost františkánské komunity v Liberci v období normalizace [rukopis] : bakalářská práce / Jan Voženílek ; vedoucí práce: doc. Ing. Mgr. Aleš Opatrný, Th. D. -- Praha, 2014. -- 87 s.

Anotace

Bakalářská práce „Život a pastorační činnost františkánské komunity v Liberci v období normalizace“ analyzuje v letech 1972–1989 mimofarní františkánskou pastorační činnost v kontextu tehdejší pastorace farní. Na základě soupisu pastoračních požadavků, připraveného zejména dle dokumentů 2. vatikánského koncilu a Kodexu kanonického práva, práce studuje, jak byly tyto požadavky naplňovány jednak v (z hlediska státu) „legální“ farní pastorační činnosti, jednak v „nelegální“ pastorační činnosti františkánské. V práci je rovněž popsán vznik františkánské komunity v domě U Pelikána a přínos jejího zakladatele Jana Baptisty Barty pro novou formu řeholního života v „rodinných“ domech.

Práce upřednostňuje pastorálně-teologické hledisko před historickým. Svůj předmět nepozoruje jen jako „souhrn státem tolerovaných či zakázaných úkonů“, nýbrž jej stále chápe jako „podíl na milosrdné lásce Ježíše Krista“. Provedený výzkum vychází ze studia dobových materiálů v archivu Římskokatolické farnosti – arciděkanství Liberec a z řízených rozhovorů vedených s reprezentativně voleným vzorkem pamětníků. Dobové podmínky jsou dále ilustrovány ukázkami zákonů a vyhlášek, popisem aktivit StB a úryvky z úřední korespondence.

Klíčová slova

pastorace, farnost, Řád Menších bratří františkánů, Jan Baptista Barta, totalita, Státní bezpečnost, tajné františkánské komunity

Abstract

The bachelor thesis “The life and pastoral activity of the Franciscan community in Liberec in the years of normalization” analyses extraparochial Franciscan pastoral care in the years 1972–1989 in the context of parochial pastoral care at the time. On the basis of the list of pastoral requirements, compiled in particular according to the documents of the Second Vatican Council and the Code of Canon Law, the paper studies the sense in which those requirements were met in the “legal”

(from the perspective of the state) parochial pastoral care on the one hand, and in the “illegal” pastoral care of the Franciscans on the other. The paper further describes the birth of the Franciscan community in the house “U Pelikána” and the contribution of its founder Jan Baptista Bárta to a new form of life in “family” houses.

The thesis favours the pastoral-theological perspective over the perspective of history. It doesn't study its object solely as “a complex of acts that were tolerated or banned by the state”, but it constantly understands it as “the communion with the charity of Jesus Christ”. The survey is based on the research of historical documents in the archive of the Roman Catholic Parish—Arch Deanery Liberec and on the directed interviews involving a representative sample of eyewitnesses. Historical conditions are further illustrated by the quotations of acts and regulations, descriptions of the activities of the State Security (StB) and extracts from the correspondence with authorities.

Keywords

pastoral care, parish, Ordo fratrum minorum (Franciscan friars), Jan Baptista Bárta, totalitarianism, StB/Státní bezpečnost (State Security), secret Franciscan communities

Počet znaků (včetně mezer): 202 268

Poděkování

Autor práce děkuje všem, kteří svými vzpomínkami, vstřícností a pomocí podpořili vznik této balalářské práce. Jsou to:

— P. Mgr. Ing. Jeroným František Jurka, OFM, provinciál Řádu Menších bratří, a P. Mgr. Radek Jurnečka, arciděkan liberecký, kteří umožnili studium archivních materiálů;

— bratři františkáni P. Antonín Klaret Dąbrowski, OFM, P. Antonín Pavel Kejdana, OFM, † P. Radim Miloslav Jáchym, OFM, kteří poskytli rozhovory o františkánské pastoraci;

— Zdeňka Cvejnová a Jaromír Cvejn, Petr Hartig, Blanka Hušková a Ing. Martin Hušek, Mgr. Karolína Lysičanová, Mgr. Ing. Milan Richter, Mgr. Eva Voženílková a Ing. Milan Voženílek, kteří podali svědectví o liberecké farní pastoraci;

— kolegové Mgr. Jan Goll, Mgr. Alice Chocholoušková, Mgr. Adam Lysičan a Mgr. Radka Tichá, kteří pomohli konzultací v některých odborných či jazykových otázkách;

— studentka 3. ročníku Gymnázia F. X. Šaldy v Liberci Veronika Šramotová, která přepsala některé archivní dokumenty do elektronické podoby.

Poděkování poslední, avšak největší patří vedoucímu práce doc. Ing. Mgr. Aleši Opatrnému, Th. D. Téma, navržené autorem, rozšířil o srovnání františkánské pastorace s pastorací farní a ochotně je vypsál, ačkoliv autor přišel se svým návrhem takřka „v hodině poslední“; autorovi poté pomáhal cennými připomínkami při osobních konzultacích i prostřednictvím e-mailu.

Obsah

Úvod	3
1 Přehled požadavků na pastoraaci	10
1.1 Farnost	10
1.2 Úkoly farnosti	11
1.3 Mimofarní pastoraace	14
1.4 Soupis pastoračních požadavků	14
1.5 Komentáře k soupisu pastoračních požadavků	16
2 Pastoraace v období normalizace	17
2.1 Pražské jaro 1968	17
2.2 Pastorační podmínky v období normalizace	19
2.3 Pastorační podmínky v litoměřické diecézi	23
2.4 Řeholní společnosti v období normalizace	25
2.5 Řád Menších bratří na počátku normalizace	25
2.6 Akce Státní bezpečnosti	27
3 Pastoraace františkánů U Pelikána	31
3.1 Příchod bratří františkánů k Pelikánovi	31
3.2 Stručná historie budovy	32
3.3 Bratři a sestry žijící v domě U Pelikána	34
3.4 Moc svěcení	35
3.5 Slavení eucharistie	37
3.6 Denní modlitba církve	39
3.7 Iniciační svátosti	39
3.8 Svátosti uzdravení	40
3.9 Svátost manželství	41
3.10 Katecheze	41
3.11 Svědectví života v občanském zaměstnání	43
3.12 Svědectví františkánů před soudy	44
3.13 Tiskový apoštolát	46
3.14 Kategoriální pastoraace	46
3.15 Františkáni a společenství ve farnosti	47
3.16 Veřejné záležitosti, účast na politickém dění	48

4	Farní pastorec	49
4.1	Pastorační podmínky v libereckých farnostech	50
4.2	Administrátoři farnosti	50
4.3	Další kněží spojení s libereckými farnostmi	52
4.4	Slavení eucharistie	53
4.5	Iniciační svátosti	53
4.6	Svátosti uzdravení	56
4.7	Přijetí do katolické církve; odchody z církve	57
4.8	Svátost manželství	58
4.9	Další liturgická slavení	59
4.10	Katecheze	60
4.11	Tiskový apoštolát	60
4.12	Kategoriální pastorec	61
4.13	Programy pro skupiny věřících	62
4.14	Ekumenické vztahy	63
4.15	Budovy a jejich správa	63
5	Přínos Jana Baptisty Barty	64
5.1	Stručný životopis Jana Baptisty Josefa Barty	64
5.2	Sekretariát řeholních společností ČSSR	65
5.3	Komunity v řeholních domech	65
5.4	Tajné studium teologie	68
5.5	Překlady teologické literatury	70
5.6	Denní modlitba církve	71
5.7	Přijetí 2. vatikánského koncilu	72
5.8	Tři normy	73
5.9	Blahoslavený Jan Baptista Barta?	74
6	Závěr	76
	Seznam použitých zkratk	81
	Literatura	83
	Přílohy	89

Úvod

Řehole a život těchto bratří jest: Žít v poslušnosti, v čistotě a bez vlastnictví a následovat učení a život našeho Pána Ježíše Krista, který praví: „Chceš-li být dokonalý, jdi, prodej, co ti patří, a dej chudým a budeš mít poklad v nebi; pak přijď a následuj mne.“¹

750 let poté, co byla generální kapitulou Řádu Menších bratří schválena druhá, tzv. nepotvrzená řehole, jež ovšem ve svém prvním článku obsahuje slova první řehole sv. Františka, rozhodli se menší bratři usídlit v Liberci, třetím největším městě Čech, a následovat zde *chudého a poslušného Mistra a Pána* v nepříznivých podmínkách normalizačního socialistického Československa.

V libereckém domě U Pelikána pak prožila františkánská komunita rovných 40 let (1972–2012). Tato bakalářská práce je věnována studiu pastoračního působení komunity v období normalizace (1972–1989) v kontextu tehdejší pastorace farní a na pozadí pastoračních podmínek v celém Československu.

0.1 Cíl a struktura práce

Cíli práce – *prozkoumat život a práci františkánské komunity sídlící v Liberci v domě „U Pelikána“ v letech 1972–1989 a její koexistenci s farností* – je podřízena celá struktura práce. V 1. kapitole se pokoušíme *sestavit přehledný soupis požadavků na pastoraci ve farnosti a na běžné potřeby mimofarní pastorace*. 2. kapitola práce *pojednává o vnějších podmínkách života církve v naší zemi v době normalizace a konkretizuje je v dané lokalitě*; po popisu podmínek na úrovni celé země se dále zabýváme litoměřickou diecézí a libereckými farnostmi; v druhé části výkladu se po popisu situace ve františkánské provincii zaměříme na libereckou františkánskou komunitu. Další kapitoly *analyzují prameny k dané době a tématu jak u františkánů* (3. kapitola), *tak ve farnosti v Liberci* (4. kapitola). Bohaté výstupy těchto dvou kapitol jsou porovnány v závěru práce, kde ukazujeme, *v čem se pastorace skupiny františkánů se stávající farní pastorací překrývala, kde ji suplovala a kde se překrývaly jen částečně*. Relativně samostatná je 5. kapitola, ve které je *charakterizován specifický přínos P. Jana Baptisty Bárty, OFM, ke konstituování „náhradní formy“ řeholního života v utajení v malých skupinkách*.

¹Nepotvrzená řehole (1221), čl. 1. In: *Františkánské prameny*. Řím: Křesťanská akademie, 1982.

Již v úvodu je třeba upozornit na „hraniční povahu“ předkládané práce: ačkoliv popisuje mnohé události, není primárně prací historickou; předmět studia (pastoraci v Liberci v období normalizace) člení dle kritérií obvyklých v pastorální teologii – svůj předmět nepozoruje jako „souhrn státem tolerovaných či zakázaných náboženských úkonů“, nýbrž jej chápe jako *podíl na milosrdné lásce Ježíše Krista*.² Jen tento přístup a *zkušenost víry* umožňuje pochopit a osvětlit motivaci jednotlivých aktérů farní i řeholní pastorace. Na druhé straně však práce není ani studií striktně teologickou, jež by postupovala výhradně metodou popsanou v OT 16 od *auditus fidei* k *intellectus fidei*, neboť její cíl takový postup neumožňuje.

Výzkum na hranici dvou oborů je riskantní, neboť hrozí, že nebudou respektovány metody těchto oborů; může však být i výhodný, protože ukáže zkoumané téma v celé jeho šíři.

0.2 Stávající stav bádání

O tématu františkánské pastorace v Liberci v období normalizace nebyla dosud publikována žádná pastorálně-teologická práce. Literaturu pro studovanou oblast je tak třeba hledat v publikacích z jiných oblastí, především z písemně zpracovaných vzpomínek aktérů pastorační činnosti a z životopisů osobností františkánské komunity v Liberci, především P. Jana Baptisty Bárty, OFM. Bártovy životní osudy zpracoval románovou formou v knize *Umlčený zvon* bývalý člen liberecké františkánské komunity Karel Dachovský. Románové zpracování, v němž autor často vychází ze stylizovaných vzpomínek některých aktérů, i fakt, že z důvodu vydání publikace v exilu ještě v období normalizace autor pozměnil jména osob, problematizuje užití díla jako zdroje spolehlivých informací. Sami liberečtí františkáni měli k tomuto dílu přinejmenším odtazžitý vztah, P. Radim Miloslav Jáchym, OFM, o něm píše:

Potom Karel Dachovský napsal román *Umlčený zvon* a vydal ho poprvé v bezpečí anglické emigrace, zatímco nad těmi, o kterých psal, visel nadále Damoklův meč pronásledování StB. Dodnes platí za základní dílo o o. Baptistovi. Nečetl jsem jej; znám příliš autora, nějaký čas žil s námi, kniha by mi neřekla nic nového a o. Baptista si zaslouží víc než „román“.³

²Srov. JAN PAVEL II. *Pastores dabo vobis. Posynodální apoštolská adhortace o výchově kněží v současných podmínkách z 25. března 1992*. Český překlad Praha: Zvon, 1993, s. 111.

³JÁCHYM, Radim Miloslav. *To František nezažil*. 1. vyd. Liberec, 1999, s. 4.

Příznivěji je možno hodnotit druhý Dachovského publikační počín, studii *Cesta františkánského kněze Jana Bárty*. Dachovský měl při přípravě publikace k dispozici četné archivní materiály; přestože v publikaci zcela chybí poznámkový aparát identifikující zdroje, lze v ní najít množství doslovně přepsaných dobových dokumentů, zejména dopisů a soudních rozsudků.

Dalšími cennými prameny přímo spojenými s libereckou komunitou U Pelikána jsou texty jejího dlouholetého kvardiána P. Radima Miloslava Jáchyma, OFM. V průběhu 90. let 20. století je autor publikoval ve františkánském časopisu *Poutník*, v roce 1999 je po drobných úpravách souhrnně vydal⁴ v publikacích *Jak jsem se stal františkánem* a *To František nezažil*. Ačkoliv ani zde nejde o historické vědecké studie a ačkoliv i zde chybí jakýkoliv poznámkový aparát, z publikací lze čerpat velké množství (i jinak doložených) informací. Radimovy vzpomínky jsou přesné, přitom však čtivé; jejich styl se inspiruje kratšími prózami Karla Čapka, což ostatně prozrazuje i název jiného jeho díla *Obrázky ze Svaté země*.

Tématu naší práce se částečně dotýkají i dvě kvalifikační práce. P. Mgr. Jakub František Sadílek, OFM, ve své diplomové práci *Studium teologie v české františkánské provincii ve 20. století (sonda do dějin české teologie)* obhájené roku 2006 na KTF UK zkoumá tajné teologické studium v české františkánské provincii sv. Václava; klíčové aktivity se odehrávaly v libereckém domě U Pelikána. Bc. Petra Matoušová obhájila v roce 2012 na FPHP TUL bakalářskou práci *Perzekuce františkánů na Liberecku v 80. letech 20. století*, i její práce se týká především liberecké komunity U Pelikána a J. B. Bárty.

Zatímco Jakub F. Sadílek, františkánský řeholník, sepsal svou práci pod vedením prof. C. V. Pospíšila, Th. D., jednoho ze studentů a později i lektorů tajného františkánského teologického studia, a sám je spolubratrem několika svědků popisovaných událostí, s některými z nich dokonce bydlí v témž řeholním domě, Bc. Petra Matoušová zkoumala své téma „z pozice vnější pozorovatelky“, jak prozrazují některé „formulační nedokonalosti“ zejména v oblasti sakramentologické a ekleziologické. To však nemění nic na výjimečnosti její historické práce: takto rozsáhlý průzkum archivů StB či dobového tisku uvedený v její práci v souvislosti s komunitou U Pelikána nebyl dosud proveden a publikován. Ačkoliv obě uvedená díla přinášejí cenné poznatky a dokumenty, popisují podmínky pastorační práce

⁴Redaktorem a sazečem obou publikací byl autor této bakalářské práce.

a její souvislosti, s pastorálně-teologickým tématem předkládané bakalářské práce se do velké míry „míjejí“.

Rovněž téma farní pastorace v Liberci v období normalizace nebylo dosud zpracováno. V roce 1983 vydal liberecký administrátor a vikář libereckého vikariátu Josef Dobiáš publikaci *Liberecké chrámy*, která se zbývá pouze historií a architekturou libereckých kostelů; případné „pastorační zmínky“ jsou velmi střídmé a týkají se v podstatě pouze informací o tom, kdy byl interiér daného kostela upraven dle požadavků liturgické reformy 2. vatikánského koncilu. Velkolepě pojatý historický seriál *Dělníci na vinici* vytvářený historikem PhDr. Petrem Kozojedem a uveřejňovaný v *Obrázku libereckých farností* čerpal z originálních archivních materiálů; vydávání časopisu však bylo neplánovaně ukončeno na konci roku 2010, kdy se výklad dostal k počátku 18. století.

Uvedený přehled ukazuje, že pro kvalifikované hodnocení farní, resp. řeholní pastorace bylo nutno provést vlastní výzkum, který dále popisujeme.

0.3 Metody zkoumání františkánské pastorace

S laskavým svolením provinčního ministra Řádu Menších bratří františkánů P. Mgr. Ing. Jeronýma Františka Jurky, OFM, bylo možno prozkoumat provinční archiv. Po konzultaci s provinčním archivářem P. ThLic. Petrem Regalátem Benešem, Th.D., OFM, se však ukázalo, že archiv obsahuje dokumenty týkající se osobních dat jednotlivých bratří, jejich řeholního života, života komunit a správy budov, nikoliv však jejich pastorační činnosti. Proto bylo nutné obrátit se k metodám orální historie.

Vybráni byli tři svědkové: **P. Ing. Radim Miloslav Jáchym, OFM**, dlouholetý představený domu U Pelikána, spolupracovník P. Jana Baptisty Bárty, OFM, lektor tajného studia; **P. Antonín Klaret Dąbrowski, OFM**, student tajného studia, který v libereckém konventu prožil důležitou část svého řeholního života od kandidatury až k věčným slibům, po vysvěcení na kněze zde tajně působil; **P. Antonín Pavel Kejdana, OFM**, který v domě U Pelikána v období normalizace nikdy nežil, přebýval však v blízké Chrastavě či Hrádku nad Nisou. Zvolený „vzorek“ je reprezentativní, zahrnuje totiž pamětníky různého věku i pozice v komunitě: od představeného komunity přes novice (na počátku studovaného období) k bratru, který v komunitě nežil, měl však o ní podrobné informace a k mnohému dění zaujímal kritický postoj.

Volba narátorů zaručila jejich porozumění tématu i důvěru k tazateli. Všechny pamětníky autor práce osobně zná od roku 1988, resp. 1990; využil tedy jejich vzpomínky, které mu neformálně sdělovali v průběhu let 1990–2014; všechny údaje byly ověřeny a doplněny v rozhovorech vedených speciálně pro tuto práci v letech 2013–2014. V případě P. Radima Jáchyma, OFM, šlo o vůbec poslední rozhovor s ním vedený o tématu; bratr Radim zemřel 7. 12. 2013. Témata řízených rozhovorů byla uspořádána dle **SCHEMATU 1**, jehož konstrukci podrobněji popisuje kap. 1. Výpovědi pamětníků byly vzájemně porovnány; orální historie byla (jak to jen bylo možné) kombinována s dalšími metodami výzkumu (studium archivních materiálů).

0.4 Metody zkoumání farní pastorace

Rovněž výzkum farní pastorace začal průzkumem farního archivu. S laskavým svolením libereckého arciděkana P. Mgr. Radka Jurněčky bylo možno prozkoumat všech 8 skříní, v nichž jsou materiály uloženy; vedle množství not, projektů oprav budov a dalších stavebních materiálů zde bylo relativně málo písemností relevantních pro téma naší práce; tyto dokumenty byly navíc neúplné:

- (1) **Farní kronika** – česká farní kronika začíná rokem 1945, poslední zápis v této části je z roku 1948; další text byl zapsán v roce 1997 a popisuje události počínaje rokem 1990, autorem těchto zápisů je tehdejší arciděkan kanovník František Opletal,⁵ který byl na počátku 70. let v Liberci kaplanem, proto se na necelých dvou stranách ve svém prvním zápisu k období normalizace stručně vrací.
- (2) **Kniha ohlášení** – poslední zápis je z počátku 60. let 20. století, pro téma práce není využitelná.
- (3) **Farní věstník** – několik čísel tohoto periodika vydal liberecký vikář Josef Dobiáš v období od ledna 1990 do srpna 1990, kdy z pastorační služby ve farnosti (i diecézi) odešel. Věstníky jsou i přes malý rozsah pro náš výzkum důležité, protože obsahují (časově velmi blízké) hodnocení života farnosti v období normalizace hlavním aktérem pastorační činnosti, dlouholetým administrátorem farnosti (1974–1990).

⁵Zápisy jsou formulovány v ich-formě z pozice arciděkana; Opletalem připravený text do kroniky někdo přepsal, autor jej pak přešel: na některých místech jsou krátké vpisky a opravy přičiněné jeho rukou.

- (4) **Korespondence arciděkanství s ordinariátem litoměřickým** ve věci udělení svátosti křtu dospělým katechumenům – kompletní korespondence z období řízení arciděkanství administrátorem Josefem Dobiášem.
- (5) **Dva sešity se seznamy přihlášených k biřmování v roce 1985** – zjevně nejde o „knihu biřmovaných“, nýbrž o „knihy přihlášených“ (viz kap. 4.5), z nichž bylo možno zjistit jména biřmovanců (a případně je kontaktovat s prosbou o vzpomínku) a některé další okolnosti.

Nedostatek dokumentů si opět vynutil potřebu získání orálních svědectví. Rozhovory pro práci poskytli: Zdeňka Cvejnová a Jaromír Cvejn, Petr Hartig, Blanka Hušková a Ing. Martin Hušek, Mgr. Karolína Lysičanová, Mgr. Ing. Milan Richter, Mgr. Eva Voženílková a Ing. Milan Voženílek. I tento vzorek respondentů byl vybrán tak, aby pokryl širší věkové rozmezí (nyní 42–68 let) a odlišnou míru zapojení do pastoračních aktivit (od jáhna přes aktivní členy farní obce ke spíše „pasivním“ účastníkům bohoslužeb; šetření se účastnil i respondent, který nyní praktikujícím katolíkem není).

0.5 Ediční zásady při tvorbě práce

Rozhovory. Rozhovory byly zpravidla nahrávány; citované úryvky byly jen minimálně upraveny (např. převedeny z hovorové řeči do spisovné), místy se objevující expresivní výrazy jsou v textu ponechány. Záznamy rozhovorů jsou v archivu autora; přepisy rozhovorů neuvádíme pro jejich značnou rozsáhlost i z důvodu ochrany osobních údajů narátorů a jejich blízkých osob či jejich bývalých spoluobratřích.

Písemné prameny (zejména rozsudky soudů a korespondence arciděkanství s litoměřickým ordinariátem) byly upraveny dle současných pravopisných norem (psaní velkých písmen), opraveny byly také pravopisné chyby a ve strojopisech velmi četné překlipy. Naopak ponechány jsou chyby věcné a zkomolená jména – na zjištěné nedostatky však vždy upozorňujeme v poznámce pod čarou.

Citace jmen. Jména řeholníků uvádíme v tom pořadí, jak je obvyklé v katalogu řehole, tedy *řeholní jméno – křestní jméno – příjmení*. Poznamenejme, že v katalogích diecézních se obvykle volí pořadí opačné; toto opačné pořadí používají i někteří bratři na svých publikacích. (V citacích děl zachováváme to pořadí jmen, které je uvedeno v publikaci, proto může být týž řeholník v práci zaznamenán různým způsobem.) Situaci mírně komplikuje fakt, že bratři si v období

normalizace volili (nebo jim byla přidělena) řeholní jména „podobná“ jménům křestním, aby se minimalizovalo nebezpečí „podřeknutí“ řeholního jména při výslechu. Např. A. K. Dąbrowski má křestní jméno Antonín (Paduánský) a bylo mu přiděleno řeholní jméno Antonín Klaret. Podle výše uvedeného vzoru by se tedy mělo psát: Antonín Klaret Antonín Paduánský Dąbrowski, což je neudržitelná konvence. V podobných případech proto jména zkracujeme na tvar, který jejich nositelé obvykle užívají.

Ochrana osobních údajů. Citlivé údaje, které svěřili pamětníci v rozhovorech (např. o vážných chorobách některých osob), v práci neuvádíme. Pokud však takovou informaci sděluje dotyčný člověk sám, a to v textu, který svobodně a bez nátlaku zveřejnil, uvádíme ji a citujeme obvyklým způsobem.

Grafické členění práce a použitý způsob bibliografických citací vychází z předpisu KTF UK. Delší citace textů, resp. rozhovorů uvádíme v samostatných odstavcích *petitem*; kratší citace jsou uvedeny kurzivou. Na rozdíl od fakultního předpisu, po dohodě s vedoucím práce, je neoznačujeme uvozovkami, neboť těmi je třeba označit přímé řeči v citovaných rozhovorech – použití dalších vnitřních uvozovek (českých jednoduchých či špičatých) by text činilo méně přehledným.

Práce je vysázena typografickým systémem \TeX .

1 Přehled požadavků na pastorači

Cílem první kapitoly je *sestavit přehledný soupis požadavků na pastorači ve farnosti a na běžné potřeby mimofarní pastorače*. Cíl první kapitoly není totožný s cílem celé práce, pro niž má tato kapitola charakter pouze pomocný a přípravný. Proto je rozsah výkladu omezený: nevytváříme originální úvahy o pastorační činnosti, nýbrž pouze citujeme autory, z jejichž děl dále vycházíme při tvorbě „soupisu pastoračních požadavků“, jenž byl vodítkem pro vlastní zkoumání tématu práce v archivech a v rozhovorech s pamětníky.

Poznamenejme, že celý soupis je tvořen na základě současného stavu bádání v oblasti pastorální teologie, s přihlédnutím k platnému Kodexu kanonického práva a za předpokladu pastorační činnosti v podmínkách svobodné společnosti. Soupis tedy představuje „současný ideál“ – v následující 2. kapitole podrobněji popíšeme, jak se od něj „normalizační realita“ lišila.

1.1 Farnost

Kodex kanonického práva definuje **farnost** takto: *Farnost je určité, natrvalo zřízené společenství křesťanů v místní církvi, svěřené pod vedením diecézního biskupa do pastorační péče faráři, jako jejímu vlastnímu pastýři.*⁶

Zákonodárce rovněž stanovuje druhy farností: *Farnost má zpravidla územní charakter, čili zahrnuje všechny křesťany určitého území; kde je to však vhodné, zřídí se osobní farnost podle obřadu, jazyka a národnosti křesťanů toho kterého území, nebo i z jiného důvodu.*⁷

Farnost má tedy tyto **podstatné prvky**: je společenstvím věřících (určeným teritoriálně nebo personálně), je zřízena v partikulární církvi a toto zřízení má trvalý charakter; pastýřská služba je svěřena „vlastnímu pastýři“, jímž je farář (pod vedením diecézního biskupa).⁸ Z uvedené definice je zřejmý důraz zákonodárce na ekleziologii 2. vatikánského koncilu, který chápe farnost jako společenství tvořené *činnými členy Božího lidu*;⁹ farní obce jsou *skutečné údy jak diecéze, tak celé světové církve*.¹⁰

⁶CIC, kán. 515 § 1.

⁷CIC, kán. 518.

⁸GÓRECKI, Edward. *Církev se uskutečňuje ve farnosti*. 1. vyd. [Elektronická verze.] Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1996, s. 7.

⁹Srov. AA 30.

¹⁰Srov. ChD 30.

Farnost je pro jednotlivého křesťana nejobvyklejším společenstvím, kde probíhá pastorace. Není však společenstvím základním; tím je partikulární církev, tedy diecéze (nebo jí naroveň postavené útvary). *Není také pastoračním prostředím jediným a absolutně privilegovaným – oblasti kategoriální pastorace jsou stejně oprávněné, na stejném stupni důležitosti. Farnost, diecéze, universální církev mají dvě zásadní charakteristiky: sdružují lidi různé, ne stejně či podobně ve svých zájmech nebo spiritualitě orientované, jako je tomu u řeholí a hnutí. A mají, na rozdíl od nižších jednotek, v čele své pastýře.*¹¹

Ačkoliv farnost není „základním stavebním kamenem církve“, je místem, kde „se církev uskutečňuje“: *Ve své diecézi nemůže biskup vždy a všude stát osobně v čele všeho svého lidu, proto si ho musí nutně rozdělit do jednotlivých obcí. Mezi nimi mají přední místo farnosti, zřízené v jednotlivých místech pod vedením duchovního správce, zastupujícího biskupa. Tyto obce představují do jisté míry celou viditelnou církev, žijící po celém světě.*¹²

Vzhledem k velikosti diecézí není možné, aby věřící mohli často společně se svým biskupem prožívat v eucharistii nejdůležitější projev církevního společenství; proto jednota Božího lidu, uskutečňující se ve farnostech, je dnes nejdůležitějším a nezákladnějším projevem církevního společenství.¹³

Farnost zpřítomňuje v dané lokalitě církev: proto by se v ní měly realizovat všechny úkony církve univerzální, tedy martyria, leitúrgia, diakonia, popř. koinonia. Toto tvrzení musí beze zbytku platit pro církev partikulární; naopak jistě nemůže fakticky platit pro „malou venkovskou farnost spravovanou excurrendo“.

Liberec, o němž v práci pojednáváme, je třetím největším městem Čech s relativně vysokým počtem duchovních pastýřů; proto je zde tento požadavek oprávněný. V další kapitole tedy shromáždíme pastorační požadavky související se všemi uvedenými „úkony církve“.

1.2 Úkoly farnosti

CIC a některé dokumenty 2. vatikánského koncilu (např. ChD) popisují úkoly farnosti z hlediska úkolů jejích pastýřů, především faráře. Farář má vykonávat učitelský úřad církve kázáním a katechetickou výukou; službu posvěcování slavením

¹¹OPATRŇ, Aleš. *Pastorace ve farnosti*. (Studijní text rozeslaný emailem, nestránkováno.)

¹²SC 42.

¹³BOUBLÍK, Vladimír: *Boží lid*. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, s. 303.

eucharistie a udělováním ostatních svátostí; pastýřské úkoly plnit návštěvou rodin a škol, péčí o chudé a nemocné, zvláštní péčí o dělnictvo.¹⁴

Uvedená struktura odpovídá trojímu Kristovu úřadu, jeho úkolu královskému, kněžskému a prorockému. Podíl na těchto úkolech však není vyhrazen jen kněžím, ale všem křesťanům, neboť *křesťané jsou lidé, kteří byli křtem vtěleni do Krista, stali se Božím lidem, a z toho důvodu jsou účastni, každý svým způsobem, Kristova úřadu kněžského, prorockého a královského.*¹⁵ Proto novější autoři nemluví jen o „úkolech faráře“, nýbrž o úkolech celé farní obce. Toto pojetí je pro naši práci příhodné, a proto se jej přidržíme; jak dále uvidíme, mnohé z uváděných úkolů nebyly v období normalizace vykonávány „vlastními pastýři“ farností, ale jinými osobami.

Edward Górecki člení úkoly farnosti takto:¹⁶

- (1) **zvěstovatelský úkol farnosti** – hlásání Božího slova, katecheze dětí, mládeže i dospělých, katecheze před přijetím svátostí; zvěstování může probíhat i prostřednictvím tisku, knih, rozhlasu a televize;
- (2) **posvěcující úkol farnosti** – především prostřednictvím posvátné liturgie udělováním svátostí (svátosti eucharistie na prvním místě), dále společnou modlitbou, odříkáním a skutky lásky;
- (3) **řídící úkol farnosti** – vedení věřících při aplikaci Kristovy nauky v životní praxi, ochrana společenství věřících;¹⁷
- (4) **vedení farních knih.**¹⁸

Zvěstovatelská služba se děje jednak v homilii, která je součástí bohoslužby a je vyhrazena knězi a jáhnovi,¹⁹ jednak v jiných formách kázání (např. při exerciciích, rekolekcích, tzv. farních misiích).²⁰ Katechetická výuka je takovou formou zvěstování víry, která probíhá systematicky, a to mimo liturgii.

Kán. 777 CIC uvádí pět oblastí, na které je třeba zvláště dbát (zodpovědnost je uložena farářům): katecheze pro udílení svátostí, katecheze dětí jako příprava na první přijetí svátosti smíření, svatého přijímání a na přijetí svátosti biřmování; výuka

¹⁴Srov. ChD 30.

¹⁵CIC, kán. 204 § 1.

¹⁶GÓRECKI, Edward. *Církev se uskutečňuje ve farnosti*, s. 44n.

¹⁷Srov. Mt 28,18–20. Srov. CIC, kán. 529.

¹⁸CIC, kán. 535.

¹⁹CIC, kán. 767. Srov. SC 52, LG 28, PO 4.

²⁰CIC, kán. 770.

děti po přijetí prvního svatého přijímání; katecheze tělesně a duševně postižených; posilování a rozvíjení víry mladistvých i dospělých.

Farář je povinen postarat se, aby Boží slovo bylo hlásáno lidem přebývajícím ve farnosti. Toto vyjádření obsahuje nejen osoby bydlící ve farnosti, nýbrž také všechny, kteří se v ní, byť přechodně, zdržují.²¹ Boží slovo má být hlásáno i těm, kteří *vzhledem ke svým životním podmínkám dostatečně nevyužívají řádné obecné pastorační péče nebo ji zcela postrádají*.²² Takovými lidmi jsou např. vystěhovalci, utečenci, turisté; tělesně nebo duševně postižení; osoby, které v neděli a o svátcích musejí vykonávat nutnou práci. Dalším důležitým úkolem pastorační péče je „učit umění modlitby“.²³

Odlišnou klasifikaci úkolů farnosti předkládá Aleš Opatrný. Úkoly člení podle adresátů pastorační péče:²⁴

- (1) bohoslužba („práce pro Boha i pro křesťany a svět“);²⁵
- (2) péče o své vlastní členy („práce pro sebe“);²⁶
- (3) péče o potřebné, vlastní i cizí („práce pro ty, kteří nemohou tolik, co my“);²⁷
- (4) péče o šíření evangelia („práce pro ty, kteří Krista a naději evangelia neznají“);²⁸
- (5) péče o veřejné věci („práce na věcech společného blaha obce i státu“);²⁹
- (6) péče o ty, kteří se životu farnosti vzdálili („práce pro ty, kdo o nás nestojí“);³⁰
- (7) péče o to, co jsme zdědili – kulturní památky, pozemky, budovy („práce pro předky, kteří to vybudovali, práce pro potomky, aby to mohli užívat“).³¹

Týž autor dále vyjmenovává, co by měla farnost (a život v ní) konkrétnímu křesťanovi zprostředkovat nebo poskytovat:³²

- (1) Jistotu v životě jak osobním, tak obecně sociálním.
- (2) Společenství, tedy překonání samoty.
- (3) Orientaci v otázkách života.

²¹Srov. CIC, kán. 528 § 1. Srov. GÓRECKI, Edward. *Církev se uskutečňuje ve farnosti*, s. II/10.

²²CIC, kán. 771 § 1.

²³GÓRECKI, Edward. *Církev se uskutečňuje ve farnosti*, s. II/10.

²⁴OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorace v postmoderní společnosti*. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 33.

²⁵SC 42.

²⁶Srov. CIC, kán. 834, 836, 837, 839 § 1.

²⁷Srov. GS 1; AA 31c.

²⁸Srov. AA 2, 10; AG 2, 5, 20.

²⁹Srov. GS 42, 76.

³⁰Srov. GS 2.

³¹Srov. GS 57, 58.

³²OPATRŇÝ, Aleš. *Cesty pastorace v pluralitní společnosti*. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 59.

- (4) Určitou míru seberealizace, čili uplatnění osobních obdarování.
- (5) Pomoc v péči o růst víry dětí.
- (6) Diakonickou výpomoc v některých fázích života.
- (7) Spásu.

1.3 Mimofarní pastorační

Vzhledem k zaměření naší práce rozdělíme „pole mimofarní pastorační“ do dvou částí: na pastorační **řeholní** a **neřeholní**. Oblast **mimofarní řeholní pastorační** lze dále rozdělit do dvou podoblastí:

- (1) **pastorační „dovnitř řeholního společenství“** – tedy pastorační členů řeholní společnosti nebo „rodiny řeholních společností“ (sem počítáme ženské řeholní společnosti, terciáře apod.): slavení liturgie a udělování svátostí těmto členům, zasvěcení osob a řeholní sliby, duchovní vedení, vzdělávání členů řádu ve vlastní spiritualitě, programy pro jednotlivé skupiny členů řádů (juniory, novice apod.), pastorační lidí hledajících povolání, pastorační věkem pokročilých členů řádu;
- (2) **pastorační „směrem k ostatním lidem“** – důraz je kladen zejména na oblasti, které jsou vlastní spiritualitě řeholního společenství: např. misijní působení, péče o nemocné, tiskový apoštolát, katecheze a výuka náboženství; k těmto specifickým aktivitám přistupují dále některé aktivity, jež jsou i předmětem pastorační farní.

Neřeholní mimofarní pastorační rozumíme pastorační aktivity vykonávané mimo rámec farnosti, např. na úrovni celé diecéze: diecézními centry pořádaná setkání mládeže či seniorů, dále pak pastorační různých hnutí a dalších specifických skupin Božího lidu (bubnujících mužů, katolických žen tančících s prapory apod.).

1.4 Soupis pastoračních požadavků

Na základě úvah výše citovaných autorů, v členění podle základních úkonů církve, s doplněním konkrétních liturgických slavení (zejména podle úvodů liturgických knih) a konkrétních „cílových skupin“ pastorační činnosti (zejména dle četných publikací Aleše Opatrného)³³ byl připraven tento soupis pastoračních požadavků:

³³Jde o publikace *Cesty pastorační v pluralitní společnosti*, *Malá společenství*, *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*, *Pastorační situace u nás*, *Pastorační v postmoderní společnosti* a další texty zaslané jako studijní materiál e-mailem; podrobnější citace jsou v seznamu literatury.

Leitúrgia: slavení eucharistie, denní modlitba církve (ranní chvály, nešpory; modlitba se čtením, modlitba během dne, modlitba před spaním), iniciační svátosti (křest, biřmování, eucharistie), svátosti uzdravení (svátost smíření, svátost pomazání nemocných), svátosti stavu (kněžství, manželství), svátostiny (řeholní sliby, zasvěcení, žehnání osob, žehnání předmětů), křesťanský pohřeb.

Martyria: první evangelizace (svědectví života, svědectví slova), katecheze – iniciační (prekatechumenát, katechumentát, příprava na přijetí iniciačních svátostí), mystagogická – katecheze dospělých, přípravy ke svátostem (příprava školních dětí k přijetí svátosti smíření a eucharistie, příprava dospívajících k přijetí svátosti biřmování, příprava (v dětství pokřtěných) dospělých k přijetí svátosti smíření, eucharistie, popř. biřmování), katecheze dětí, resp. výuka náboženství, vzdělávání dospělých (biblické hodiny, kursy etiky apod.), tiskový apoštolát.

Koinonia: programy pro skupiny (programy pro děti, mládež, seniory; poutě, exercicie), pastorece malých společenství, pastorece manželů (programy a exercicie pro manžele, pastorece bezdětných manželů, pastorece rozvedených), pastorece homosexuálních osob, kategoriální pastorece (národnostní menšiny, studenti vysokých škol, pastorece nemocných), pastorece ve speciálních případech (pastorece osamělých, pastorece handicapovaných; pastorece obětí násilí, sexuálního násilí, podvodů, týrání; pastorece závislých); pastorece duchovních povolání (pastorece hledajících povolání, pastorece pastorujících, pastorece těch, kteří „duchovní povolání opustili“), ekumenické vztahy.

Diakonia: péče o členy farnosti, péče o potřebné mimo farnost, péče o veřejné záležitosti (spolupráce na věci obce, kraje, státu; politika), péče o ty, kteří se životu farnosti vzdálili, péče o „církevní majetek“.

Soupis je v přehlednější, grafické podobě uveden v příloze jako **SCHÉMA 1**.

1.5 Komentáře k soupisu pastoračních požadavků

K výše uvedenému soupisu, resp. ke **SCHÉMATU 1**, připojujeme několik vysvětlujících komentářů:

- (1) Zařazení pastoračních aktivit do jedné z oblastí martyria, leitúrgia, diakonia či koinonia není jednoznačné. Některé aktivity by mohly (a měly) být uvedeny ve více oblastech. Pro přehlednost a snadné další využití **SCHÉMATU 1** při výzkumu však byla dána přednost předloženému „disjunktnímu dělení“.
- (2) Podtitul „Boží království je v církvi slaveno – hlásáno – prožíváno – uskutečňováno“ ukazuje na fakt, že *církev je zárodek a počátek Božího království na zemi*.³⁴ Podtitul je převzat z prací Ludvíka Dřímala,³⁵ pro naše potřeby jej dále doplňujeme členěním „v církvi / v partikulární církvi / církevní obci“, abychom zdůraznili, že martyria, leitúrgia, diakonia a koinonia univerzální církve se musejí realizovat také v církvi partikulární a – pokud možno – také ve farní obci.
- (3) Ve schématu úmyslně nenaznačujeme hranice mezi farní a mimofarní pastorační, protože takové členění by bylo v mnoha ohledech sporné; v úvahu je třeba vzít i fakt, že např. zřízením personální farnosti dle kán. 518 CIC se mimofarní kategoriální pastorační stává pastorační farní.

Na **SCHÉMA 1** se budeme v dalším výkladu opakovaně odvolávat; v závěru práce pak v tomto schématu „vytyčíme hranice“ rozlišující, které pastorační aktivity byly výhradně předmětem pastorační farní, které byly výhradní doménou pastorační františkánské a kde se obě pastorační působení překrývala.

³⁴Srov. LG 39.

³⁵DŘÍMAL, Ludvík. *Katechetika. 2. část*. Přednáška na KTF UK, akademický rok 2012–2013.

2 Pastorace v období normalizace

Soupis pastoračních požadavků uvedený v předchozí kapitole sice nepředpokládá „ideální svět“, avšak předpokládá možnost svobodného působení církve. Takový předpoklad v době normalizace jistě nebyl splněn; v dalších podkapitolách se tedy pokusíme přesněji popsat podmínky pro pastorační práci v naší vlasti – a to jak v oblasti pastorační farní, tak i v oblasti pastorační mimofarní, speciálně pastorační řeholní. Výklad normalizačních reálií začneme v přelomovém období „Pražského jara“.

2.1 Pražské jaro 1968

Pražské jaro je termín vytvořený nejspíše dobovými médii pro označení událostí, které následovaly po lednovém plenárním zasedání ÚV KSČ. Ačkoliv název není přesný (neboť vývoj se netýkal jen hlavního města) ani vhodný (neboť koliduje s označením hudebního festivalu), pro jeho vžitost a všeobecnou známost se mu nebudeme vyhýbat.

Tato práce není primárně historická, politologická ani sociologická, přesto si však musíme všimnout několika rysů Pražského jara a období, které mu předcházelo, rysů, jež nejsou bez významu pro pastorační teologii. Především to je:

- (1) odklon od stalinismu, revize procesů z 50. let (včetně procesů s kněžími a řeholníky);
- (2) snaha o reformu KSČ, budování „socialismu s lidskou tváří“;
- (3) návrh ekonomické reformy směrem k vyšší výkonnosti ekonomiky (při zachování socialismu);
- (4) kulturní impulsy, zejména v oblasti divadla, tisku a filmu („česká nová vlna“).³⁶

Na druhé straně:

- (1) nebyla zpochybňována „vedoucí úloha KSČ“ ve státu;
- (2) nebyla upravena legislativa týkající se vztahu státu a církvi.³⁷

³⁶Československé dění můžeme zasadit i do mezinárodních kontextů: „tání“ po Stalinově smrti v SSSR, odsouzení kultu osobnosti; uvolnění po překonání karibské krize; společenské tendence na Západě (*hippies*, tzv. sexuální revoluce, studentské revolty zejména ve Francii a Německu); rychlý postup vědeckých a technických objevů zřejmý zejména v oblasti „dobývání“ vesmíru (první let člověka do vesmíru – sovětský projekt Vostok; přistání člověka na Měsíci – americký projekt Apollo).

³⁷Do čela stávajících orgánů (např. Sekretariátu pro věci církevní) však byli v roce 1968 jmenováni lidé schopní jistého dialogu s církvemi, např. socioložka Erika Kadlecová. Viz OPATRŇÝ, Aleš. *Kardinál Tomášek a pokoncilní proměna pražské arcidiecéze*, s. 119.

Vývoj událostí určovali tzv. reformní komunisté. Nekomunističtí intelektuálové, umělci či teologové svobodně sice vystupovali v médiích, ale na vlastní dění neměli přímý vliv.³⁸

Reakcí pražského apoštolského administrátora biskupa **Františka Tomáška** na tyto skutečnosti byl list zaslaný československé vládě 25. března 1968. Požaduje v něm: *obnovení svobodného styku ordinářů s Apoštolským stolcem; nastoupení všech biskupů do úřadu; zabezpečení nerušené činnosti biskupské konference; svobodný výkon úřadu biskupů v plném rozsahu; vyvázání kněží z područí státních úředníků a jejich podřízení pouze biskupům; umožnění účasti laiků na všech stránkách života církve; umožnění života řádů, kongregací a sekulárních institutů; obnovení práv řeckokatolické církve; očistu a nápravu křivd způsobených protináboženskou perzekucí; svobodnou náboženskou výuku a výchovu na školách i mimo školu; svobodný přístup k činnosti v tisku, rozhlasu a televizi; svobodnou pastorační činnost v nemocnicích, sociálních zařízeních a ve věznicích.*³⁹

Jak je zřejmé ze soupisu uvedeného v předchozí kapitole této práce, jde o běžné požadavky na pastorační činnost; v prostředí socialistického Československa (byť procházejícího reformou) to však byly požadavky dosti radikální.

Vrcholní představitelé „strany a státu“ s biskupy, resp. ordináři v krátkém období Pražského jara vůbec nejednali. Náznakem vůle ke změně v oblasti vztahu církve a státu byla zpráva ministra kultury a informací Miroslava Galušky předsednictvu ÚV KSČ z 9. července 1968. Distancuje se od přímého zasahování do činnosti církví a podává podrobnější návrh „akceptovatelných změn“ (mají být zřízeny rehabilitační komise a vědecká rada pro návrh koncepce církevní politiky). K realizaci návrhu však již nedošlo.⁴⁰

I v období Pražského jara tedy zůstal systém státního dozoru nad církvemi, který podrobněji popisujeme v kapitole 2.2. Na druhé straně k úspěchům této doby patřilo bezesporu zrušení Mírového hnutí katolického duchovenstva, vznik Díla koncilové obnovy či obnova řeckokatolické církve.

³⁸V této souvislosti je třeba upozornit, že ještě na počátku 60. let byli odsouzeni četní řeholníci k několikaletým trestům odnětí svobody nepodmíněně, z františkánů Titus Bohuslav Hanuš, Antonín Pavel Kejdana, František Smiščík, Josef Šimčík, Kosmas Ladislav Trojan, Aleš Vojtěch Zlámal. Viz VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*, s. 435. — Je vhodné si uvědomit, že v době, kdy vznikala např. filmová díla „české nové vlny“, seděli tito řeholníci ještě ve vězení.

³⁹OPATRŇY, Aleš. *Kardinál Tomášek a pokoncilní proměna pražské arcidiecéze*. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 122.

⁴⁰Tamtéž, s. 123.

Fakt, že Pražské jaro mělo v oblasti vztahu státu k církvím své **limity**, můžeme ukázat na několika příkladech:

- (1) Někteří dříve jmenovaní biskupové, v 50. letech věznění či internovaní, se sice mohli ujmout svých diecézí – Josef Hlouch českobudějovické, Karel Skoupý diecéze brněnské, Štěpán Trochta litoměřické, avšak Josef Beran se do vlasti vrátit nemohl. Z tajně či neveřejně svěcených biskupů nezískal s výjimkou Kajetána Matouška státní souhlas žádný.⁴¹ Jednání o jmenování nových biskupů nebyla započata.
- (2) Ženské řehole mohly přijímat nový dorost, mužské řehole však nikoliv.
- (3) Mnozí tajně svěcení kněží vystoupili „z podzemí“ a začali veřejně působit, avšak o původu svého svěcení a dalších okolnostech své pastorační činnosti se „z bezpečnostních důvodů“ raději nezmiňovali.⁴²

2.2 Pastorační podmínky v období normalizace

Označení **normalizace** používáme – v souladu se zadáním práce – v širším smyslu jako označení období od srpna 1968 do listopadu 1989.⁴³ Sledované období působení bratří františkánů v Liberci se s takto vymezeným obdobím téměř zcela kryje: do domu U Pelikána přišli bratři v roce 1972; v únoru 1990 jim byla svěřena duchovní správa farnosti Liberec-Rochlice (čímž jejich působení přestalo mít charakter pastorační mimofarní).

V období normalizace (po zřízení československé federace) se uplatňoval tento **model výkonu „církevní politiky“**: Vláda ČSSR řídila Sekretariát pro věci církevní Úřadu předsednictva vlády. Ten spolupracoval se sekretariáty pro věci církevní ministerstva kultury ČSR, resp. SSR, které byly podřízeny vládě ČSR, resp. SSR. Oba úřady pak řídily církevní oddělení jednotlivých KNV (zastoupená krajským církevním tajemníkem), jimž příj. podléhala církevní oddělení ONV (okresní církevní tajemník). Je však zřejmé (a v kap. 2.6 bude doloženo), že všechny exekutivní složky byly fakticky podřízeny orgánům KSČ a soustavně ovlivňovány bezpečnostním aparátem (SNB, StB).⁴⁴

⁴¹Se státními orgány se jednalo o K. Otčenáškoví, L. Hladovi a J. Ch. Korcovi.

⁴²Ve františkánském řádu šlo o bratry z „první generace“ – viz kap. 3.4.

⁴³V užším smyslu jde o období od 21. srpna 1968 do května 1971, kdy proběhl XIV. sjezd KSČ.

⁴⁴BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu*. 2. vyd. Brno: CDK, 2013, s. 31n.

Právní postavení církví bylo vymezeno zákonem č. 218/949 Sb. ze 14. října 1949, o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem. Na tento zákon navazovaly další výnosy a vládní nařízení, zvláště vládní nařízení č. 219/1949 Sb. a 223/1949 Sb., výnosy o podmínkách vyučování náboženství, o vydávání pastýřských listů a oběžníků a velmi důležitý metodický výklad zásad **udělování státního souhlasu** k výkonu duchovenské služby z 30. června 1975:

Na udělení státního souhlasu k výkonu duchovenské činnosti není právní nárok. [...] K případnému zahlázení trestů (s účinky jakoby pachatel nebyl vůbec odsouzen) je nutno přihlížet. Tato skutečnost však sama o sobě nemůže být dostatečným důvodem k udělení státního souhlasu bez zkoumání všech ostatních vlastností osobnosti žadatele, zejména občansko-politické a morální povahy. [...] Duchovní ustanovení se státním souhlasem na určité místo v duchovní správě mohou vykonávat duchovenskou činnost mimo svou vlastní farnost (náboženskou obec) jen se souhlasem tajemníka pro věci církevní příslušného okresního národního výboru, v jehož obvodě chtějí tuto činnost vykonávat. [...] Duchovní ustanovený na určité místo v duchovní správě se státním souhlasem podle § 17 uvedených vládních nařízení, který hodlá vypomáhat v jiné farnosti (náboženské obci) při náboženských úkonech (např. při zpovědích na poutních místech), může tak učinit jen se souhlasem tajemníka pro věci církevní příslušného okresního národního výboru, v jehož obvodu se má výpomocná činnost uskutečnit. [...] Duchovní, kteří nejsou ustanoveni na určité místo v duchovní správě se státním souhlasem podle § 17 uvedených vládních nařízení, mohou sloužit soukromé mše jen tehdy, když jim k tomu tajemník pro věci církevní příslušného okresního národního výboru udělil státní souhlas ve smyslu § 16 uvedených vládních nařízení. Při udělování tohoto souhlasu se stanoví, že duchovní může sloužit soukromé mše jen bez účasti veřejnosti. Současně se podle pobytu žadatele určí místo, kde duchovní může sloužit soukromou mší, čas jejího konání a doba platnosti udělení povolení.⁴⁵

Aleš Opatrný k tomu poznamenává:

Stát tedy zneužíval zákon o hospodářském zabezpečení jako nástroj pro plnou personální kontrolu. Při této interpretaci bylo velmi snadné kněze obvinít z tzv. maření státního dozoru, čímž byl také ohrožen platný státní souhlas k výkonu duchovenské činnosti. Protože na udělení státního souhlasu nebyl právní nárok, byli jak dotyčný kněz, tak jeho ordinář vydáni na milost a nemilost libovůli státních úřadů. Každý ordinář se tak stal velmi snadno úřady vydíratelným. Protože veřejná činnost kněze byla na státním souhlasu zcela závislá, jevílo se téměř všem církevním představeným na ordinariátech jeho udržení jako hodnota téměř absolutní. To ovšem deformovalo pohledy na náplň služby a ohrožovalo věrnost evangelium. Stávalo se, že ordinář se spíše v souladu se státem snažil knězi domluvit, aby poslouchal

⁴⁵ *Právní poměry církví a náboženských společností a jejich hospodářské zabezpečení v Československé socialistické republice*, Sekretariát pro věci církevní MK ČSR, Praha 1977. Citováno dle: <<http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/povo1-17.htm>>.

církevního tajemníka a neohrozil tak své veřejné působení, než aby ho vybízel k zásadovým křesťanským postojům, když bylo nebezpečí, že tím přijde o možnost veřejného působení.⁴⁶

Ovšem i státní souhlas umožňoval pouze vykonávání „kultických obřadů v kostelích a modlitebnách“. Vymezení „přípustných pastoračních aktivit“ je patrné z „odborného vyjádření“, které v dubnu 1981 poskytlo Ministerstvo kultury ČSR v souvislosti s trestním stíháním P. Jana Baptisty Barty, OFM, představeného liberecké františkánské komunity v domě U Pelikána:

Jednotlivý věřící občan si samozřejmě může přizpůsobit vlastní byt svým náboženským představám (běžné jsou kříže, náboženské obrazy i osobní oltářiky), avšak používání takto přizpůsobeného bytu nemůže překračovat rozsah ryze osobního náboženského zájmu. Příp. přestavby a zejména používání soukromých bytů k veřejným kultovým obřadům bez příslušného povolení je nelegální. Počet věřících vyhláška nestanoví, podmínkou však je jejich shromáždění v kultovém objektu, jako je kostel nebo modlitebna; shromáždování věřících ke kultovým obřadům v soukromém bytě je z hlediska uvedené vyhlášky způsob neobvyklý, a tudíž podléhá předchozí ohlašovací povinnosti. [...] U společného modlení záleží na zjištěném skutkovém ději: zda jde o případ, kdy se v určité situaci jednotlivý věřící modlí sice společnou modlitbu, ale vlastně každý sám za sebe (typické případy jsou známy např. z doby války, kdy věřící byli v úkrytech), anebo zda jde o společnou modlitbu, vedenou podle předepsaného rituálního postupu, kdy je určen nejen druh a účel modliteb, ale i jejich posloupné pořadí. Jsou-li takové společné modlitby řízeny knězem, popř. osobou laickou, která ho plně nahrazuje, jde zpravidla o konání příslušných kultových obřadů. Pokud se takový výkon kultových obřadů v soukromých bytech děje bez povolení státní správy, je třeba vždy usuzovat na činnost nelegální.

Účast duchovních na exerciciích [...] je vyžadována vnitrocírkevními pravidly; z hlediska státních předpisů se (těchto školitelských akcí) mohou pravidelně zúčastňovat pouze duchovní se státním souhlasem. Protože však kanonická pravidla vyžadují, aby každý vysvěcený kněz (i bez státního souhlasu) se podrobil exerciciím, pořádají se pro ně také tajně organizované školitelské akce např. v soukromých bytech, které jsou ilegální. Z toho důvodu kterékoli exercicie, rekolekce [...] pokud nejsou konány s vědomím příslušného diecézního ordináře a po předchozím projednání se státní správou, je třeba posuzovat jako protiprávní.⁴⁷

Respektování, resp. nerespektování uvedených zákonů a jejich výkladů tvořilo v pohledu represivních složek i socialistické justice hranici mezi legální, resp. nelegální církví, mezi tím, co je „zaručeno socialistickou ústavou“, a tím, co je „v rozporu se socialistickou zákonností“. Ačkoliv zejména vatikánští vyjednávači proti

⁴⁶OPATRŇY, Aleš. *Kardinál Tomášek a pokoncilní proměna pražské arcidiecéze*, s. 151.

⁴⁷*Odborné vyjádření v trestní věci obv. Josefa Barty a Ladislava Trojana*. Ministerstvo kultury ČSR, č. j. 8587/81. Citováno dle DACHOVSKÝ, Karel. *Cesta františkánského kněze Jana Barty*, s. 56.

pojmu „nelegální církev“ soustavně protestovali a trvali na jednotě církve, která je do nelegality zatlačována, byl tento pojem používán po celou dobu normalizace.⁴⁸

V samotných interních dokumentech StB se ovšem problematizuje:

Lze říci, že nelegální církev je pojmem umělým, vytvořeným orgány státní moci a správy k odlišení činnosti dvou organizačních struktur římskokatolické církve v ČSSR v závislosti na pozicích, které využívá k šíření ideologie náboženství a vlivu římskokatolické církve. Zatímco legální církev je tvořena církevní hierarchií, klérem a pasivními věřícími a působí veřejně, nelegální církev zahrnuje tajně vysvěcené biskupy, vyšší církevní hodnostáře navrhované Vatikánem do určitých církevních funkcí bez souhlasu orgánů státní správy, tajně vysvěcený klér, členy mužských a ženských řeholních řádů a kongregací a tajně organizovaný laický apoštolát.⁴⁹

Poznamenejme, že zatímco hranice mezi „legální“ a „nelegální“ aktivitou byla z hlediska kanonického práva zcela irelevantní, závažnou a podstatnou se stává otázka posouzení **platnosti**, resp. **neplatnosti**, a **dovolenosti**, resp. **nedovolenosti**, některých právních či liturgických úkonů. Závažné situace přitom nastaly jak v oblasti pastorace veřejné, tak v oblasti pastorace bez státního souhlasu.

V oblasti veřejné pastorace připomeňme dva snad nejkřiklavější případy: Na počátku komunistické totality⁵⁰ případ banskobystrického kapitulního vikáře Jána Decheta, který byl exkomunikován z důvodu přijetí církevního úřadu od světské moci – všechna jeho rozhodnutí poté byla neplatná, což naprosto znemožňovalo pastorační činnost v diecézi. Proto poté správu diecéze bez vědomí státu převzal nitranský biskup Eduard Nécsey, který Dechetova rozhodnutí *skrytě* potvrdil; později došlo k sejmutí exkomunikace a nové, kanonicky platné Dechetově volbě.⁵¹ Naopak na samém konci komunistické totality připomeňme působení Františka Vymětala jako kapitulního vikáře v čele olomoucké arcidiecéze (Apoštolský stolec jeho *kanonicky neplatnou* volbu neschválil); z pastoračních důvodů byly poté některé pravomoci uděleny všem farářům, resp. administrátorům; ostatní problémy řešil přímo Apoštolský stolec.⁵²

⁴⁸BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu*, s. 49n.

⁴⁹CUHRA, Jaroslav. *Katolická církev přelomu 80. let v diplomových pracích příslušníků StB*. In: *Securitas imperii 5. Úřad vyšetřování a dokumentace zločinů komunismu*, 1999, s. 9.

⁵⁰Nezabýváme se přitom zcela evidentními případy typu (exkomunikovaného) kněze Josefa Plojgara.

⁵¹Všechny okolnosti tzv. dechetiády jsou podrobně popsány v publikaci: VAŠKO, Václav. *Neumlčená I–II*, s. II/117.

⁵²BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu*, s. 84.

V oblasti „skryté“ církve šlo zejména o *dovolenost* biskupských svěcení ve světitelské linii od biskupa Felixe M. Davídka dále. Byli světitelé vybaveni mimořádnými fakultami a mohli je dále subdelegovat?⁵³

2.3 Pastorační podmínky v litoměřické diecézi

V dějinách litoměřické diecéze, druhé nejstarší české diecéze, jsou v časovém úseku jednoho sta let, od roku 1914 do roku 2013, obsaženy značně rozdílné modely řízení diecéze, jež implikují velmi odlišné pastorační situace:

- (1) období první světové války a národnostně rozjitřené situace po vzniku Republiky československé, na něž místní církve nenachází adekvátní pastorační odpověď;⁵⁴
- (2) období soužití českých i německých diecézanů pod vedením biskupa německé národnosti narozeného na území Československé republiky, podporujícího diecézany obou národností a mluvícího oběma jazyky, v roce 1947 okolnostmi přinuceného abdikovat;⁵⁵
- (3) období nástupu komunistické totality, předznamenané jmenováním biskupa, jenž byl vězněm koncentračního tábora totality nacistické a po pouhých čtyřech letech od jmenování skončil jako vězeň totality komunistické, propuštěný s podmínkou podpisu spolupráce s StB; v Pražském jaru slavně se vracející do Litoměřic, v nichž však po pěti letech umírá po vysilujícím střetnutí s neomaleným, opilým církevním tajemníkem;⁵⁶

⁵³Pokud by tomu tak nebylo, šlo by o vysvěcení biskupa bez papežského pověření, tedy trestný čin stížený exkomunikací *latae sententiae* rezervovanou Apoštolskému stolci. (Srov. CIC, kán. 1382.) Řešení těchto otázek je mimo rámec naší práce. — Bolestné kontroverze však vzbudila i otázka samé *platnosti* svěcení. Zatímco Davídkem vysvěcení kněží, resp. biskupové byli přesvědčeni, že jejich svěcení je platné, neboť bylo uděleno platně vysvěceným světitelům konajícím, co koná církev, jiní poukazovali např. na možnou závažnou psychickou chorobu světitele, kvůli níž by „domněle udělená“ svěcení byla neplatná. V souvislosti s libereckými františkány se k otázce vracíme v kap. 3.4.

⁵⁴Biskup Josef Gross (1866–1931), litoměřickým biskupem jmenován 18. dubna 1910, konsekrován 22. května 1910. Srov. <<http://www.catholic-hierarchy.org>>.

⁵⁵Biskup Antonín Alois Weber (1877–1948), litoměřickým biskupem jmenován 22. října 1931, konsekrován 22. listopadu 1931, abdikoval 10. března 1947, téhož dne jmenován titulárním arcibiskupem samoským. Srov. <<http://www.catholic-hierarchy.org>>.

⁵⁶Štěpán kardinál Trochta, SDB (1905–1974) byl litoměřickým biskupem jmenován na podzim 1947. Začal s rozsáhlou obnovou válkou postižené diecéze. Po komunistickém převratu se stal členem církevní delegace jednající se státní mocí. V prosinci 1948 byl během své návštěvy Říma pověřen papežem k převozu tzv. mexických fakult. V lednu 1953 byl zatčen a jako jediný český sídelní biskup odsouzen v roce 1954 k 25 letům odnětí svobody. V roce 1960 byl z vězení na amnestii propuštěn. V konzistoři 28. dubna 1969 byl jmenován kardinálem *in pectore*; jmenování bylo zveřejněno 5. března 1973. Tento krok nebyl v rozporu ani s církevními zákony z roku 1949 – ke jmenování kardinálem se státní souhlas nevyžadoval. (Poznamenejme, že Trochta se jmeno-

- (4) období sedisvankace a řízení diecéze aktivním členem KSČ⁵⁷ či aktivním funkcionářem SKD PIT;⁵⁸
- (5) čtvrtstoletí řízení diecéze biskupem jmenovaným na základě jednání Apoštolského stolce a vlády ČSSR ještě před listopadem 1989, bezúhonným pastýřem, který však během svého působení nepřipravil hlubší koncepci vedení diecéze;⁶⁰
- (6) čtyřleté období diecézního biskupa bez pravomocí, abdikujícího na „výslovné přání Svatého otce“;⁶¹
- (7) období diecéze řízené apoštolským administrátorem, resp. generálním vikářem.⁶²

Činnost libereckých františkánů U Pelikána spadá v období normalizace do etap (3)–(5). Zatímco s oběma biskupy měli františkáni dobré vztahy (J. B. Bárta se několikrát setkal se Štěpánem Trochtou v souvislosti s poválečnou pastorcí v pohraničí i v souvislosti se Sekretariátem řeholních společností – viz kap. 5; J. Koukl jim ihned, jak to bylo možné, svěřil správu některých libereckých farností), s ordinářem Josefem Hendrichem žádné bližší vztahy ze zřejmých důvodů navazovány nebyly.⁶³

váním kardinálem nestal primasem českého biskupského sboru, jak je chybně uvedeno v: BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu*, s. 91.) Kardinál Trochta se 5. dubna 1974 vrátil z pražské nemocnice do Litoměřic a měl nařízen absolutní klid. Byl však přinucen přijmout krajského církevního tajemníka Karla Dlabala, který na něj křičel a vyhrožoval mu násilím. Otřesený kardinál druhý den – v předvečer Květné neděle 1974 – zemřel. Pohřbu se zúčastnili tři kardinálové: vídeňský arcibiskup Franz König, berlínský arcibiskup Alfred Bengsch a krakovský arcibiskup Karol Wojtyła. Srov. PLACHÝ, Jiří. „Rozpracování“ duchovních litoměřické diecéze Státní bezpečností. In: *Securitas imperii 11. Úřad vyšetřování a dokumentace zločinů komunismu*, 2005, s. 6.

⁵⁷Od 1. května 1952 řídil litoměřickou diecézi Eduard Oliva, Trochtou z donucení jmenovaný generální vikář. Diecézi řídil (později jako vikář kapitulní) až do Trochtova návratu v roce 1968. Byl aktivním členem komunistické strany.

⁵⁸Po Trochtově smrti řídil litoměřickou diecézi od 10. dubna 1974 do 27. srpna 1989 kapitulní vikář Josef Hendrich.⁵⁹

⁶⁰Josef Koukl (1926–2010) byl sídelním litoměřickým biskupem v letech 1989–2003.

⁶¹Pavel Posád (* 1953) byl litoměřickým biskupem jmenován 24. 12. 2003, rezignoval na svátek Křtu Páně v roce 2008.

⁶²Dominik Duka byl apoštolským administrátorem diecéze v letech 2004–2008.

⁶³Kapitulní vikář Hendrich samozřejmě řídil ty bratry františkány, kteří byli („jako diecézní kněží“) se státním souhlasem v pastorcí.

2.4 Řeholní společnosti v období normalizace

Ke specifickým postavení katolické církve v poválečném Československu patřilo **omezení řádového života**, když mužské řeholní řády a kongregace byly mocenským zásahem v roce 1950 postaveny mimo právní rámec a – z hlediska státu – fakticky zrušeny, ženské řehole pak ponechány v legálním postavení, původně však pouze na přechodnou dobu, bez možnosti přijímat nové členky (s krátkým přerušením během Pražského jara 1968).⁶⁴

Období Pražského jara umožnilo většině řeholí obnovit komunikaci mezi členy. Generální prokuratura 29. listopadu 1968 potvrdila, že řehole a řády legálně existují jako právní subjekty, jejich zrušení nemá oporu v zákonu, a tento právní nálezn byl zrušen pod nátlakem jiných státních orgánů definitivně až 4. května 1971. Znamenalo to, že v těchto letech byla činnost řádů v podstatě právně nepostižitelná, bez ohledu na ostrý nesouhlas některých orgánů moci, včetně StB.⁶⁵

Nové, intenzivnější pronásledování řeholníků znovu začalo v roce 1979, jak o tom píšeme v kap. 2.6.

2.5 Řád Menších bratří na počátku normalizace

Kapitula františkánské provincie se po roce 1950 poprvé konala 2.–3. července 1971 v Hejnicích. Účastníci zvolili nové vedení provincie: provinčním ministrem („provinciálem“) se stal Aleš Zlámal, provinčním vikářem Stanislav Juřík, definity byli zvoleni Tadeáš Šťastný, František Marášek, Jan Baptista Bárta a Titus Hanuš. Volba byla (v souladu s generálními konstitucemi řádu) řádně schválena generálním ministrem Konstantinem Koserem.⁶⁶ Františkánská provincie tak získala – na rozdíl od četných diecézí – *svobodně ustanovené vedení*, které bylo *bez pochybnosti kanonicky platné*. Připomeňme, že provinční ministr je jako vyšší řeholní představený⁶⁷ ordinářem⁶⁸ všech bratří náležících provincii, může jim proto udělovat příslušná pověření v oblasti moci řídicí, např. zповědní jurisdikci (viz kap. 3.8).

⁶⁴O *Sekretariátu řeholních společností* založeném v dubnu 1968 pojednáváme v 5. kapitole.

⁶⁵BENEŠ, Petr Regalát a kol. *Historia Franciscana*. 1. vyd. Praha: Provincie sv. Václava, 2004, s. 118.

⁶⁶Tamtéž, s. 133.

⁶⁷CIC, kán. 620.

⁶⁸CIC, kán. 134.

Kontakt české provincie sv. Václava s vedením v Římě přetrval i v období normalizace. Do provincie přijížděli i vizitátoři, např. Marco Malagola podává v roce 1981 v Římě tuto zprávu:

Věděli jsme o slavném Pražském „jaru“ roku 68, ale objev existence jiného jara, „jara františkánského“ sedmdesátých let, které stále kvete, navzdory a natruc komunistickému pronásledování, byl pro nás opravdovým zjevením.⁶⁹

Česká provincie sv. Václava měla od generálního ministra řádu uděleny **zvláštní pravomoci**, které se udělují řádovým provinciím v *závažných obtížích a při mimořádných okolnostech*. Pravomoc se týkala přijímání dorostu, organizování noviciátu a jiných otázek.⁷⁰

Z hlediska **zařazení do pastorce**, resp. jiného veřejného vystupování lze bratry františkány v období normalizace rozdělit do čtyř skupin:

- (1) bratři, jejichž členství v řádu a kněžské svěcení bylo veřejně známo, v období normalizace byli však bez státního souhlasu, „pracovním zařazením“ zpravidla důchodci, věnovali se neveřejným pastoračním aktivitám (např. J. B. Bárta);
- (2) bratři, kteří působili se státním souhlasem ve veřejné pastorační, avšak také se podíleli na některých neveřejných aktivitách řádu a byli v kontaktu s jeho tajnými komunitami (např. T. P. Genrt);
- (3) bratři, kteří působili se státním souhlasem ve veřejné pastorační, avšak na neveřejné činnosti řádu se nepodíleli, někteří byli i členy SKD PIT (např. N. Šamárek);
- (4) bratři tajně přijatí do řádu a tajně vysvěcení na kněze (např. R. M. Jáchym, A. K. Dąbrowski).

Poznamenejme, že ve slovenské františkánské provincii Nejsvětějšího Spasitele byla situace značně odlišná. Vedení provincie nebylo zvoleno a provincie nové bratry nepřijímala. Proto tito bratři vstupovali do české provincie, která pro ně zřídila několik řeholních domů (s možností teologického studia) přímo na Slovensku, v Bratislavě a Košicích.

⁶⁹BENEŠ, Petr Regalát a kol. *Historia Franciscana*, s. 134.

⁷⁰Tamtéž, s. 121

2.6 Akce Státní bezpečnosti

Jestliže v období Pražského jara nejsilněji realizoval záměry státu oficiální sekretariát pro věci církevní (viz kap. 2.1.), v době normalizace se na „realizaci státní církevní politiky“ podstatným způsobem podílí Státní bezpečnost (StB). Ačkoliv oficiálně to nebylo uváděno, v interních materiálech federální ministerstvo vnitra stanovuje, že *jde o to, dále úspěšně realizovat církevní politiku ruku v ruce se státní správou [...] pod pevným vedením naší strany.*⁷¹

Významným mezníkem se stal 12. únor 1979. V Praze se tehdy za účasti federálního ministra vnitra Jaromíra Obziny konal „služební aktiv (StB) k církevní problematice“. Ministr vnitra řekl: *Náš strategický program je nikoliv „náboženská svoboda“ [...], ale svoboda lidu od náboženství.*⁷² Projevy dalších vystupujících ukázaly, že katolická církev začala být vnímána jako „významná opoziční síla“, ba dokonce „jediná legální, dobře organizovaná a akceschopná opozice vůči politice KSČ“. Přitom však mnohé aktivity „legální“ i „podzemní“ církve byly StB sledovány a často i ovlivňovány. Cílem všech prováděných opatření bylo *přípravným a ve vhodnou dobu uskutečněným úderem proti reakci v římskokatolické církvi dosáhnout poklesu vlivu a autority církve.*⁷³

Cíle mělo být dosaženo mj. důsledným „budováním agentury“, tedy získáváním spolupracovníků z řad duchovních a řeholníků „legální i nelegální církve“. Diecézní kněží působící se státním souhlasem se Státní bezpečnosti jeví pro daný úkol jako zcela nevhodní. Vyjadřuje to např. tento úryvek z diplomové práce studenta Fakulty Státní bezpečnosti Vysoké školy SNB, který o nich lakonicky praví:

[...] světší duchovní nemají operativní možnosti k plnění kontrarozvědných úkolů v bázi řádových kněží a nelegální církve. Řádoví kněží je považují za nepřátele církve, kteří její činnost paralyzují zevnitř a podle členů nelegální církve a laického apoštolátu nedělají nic pro pravou církev, pouze opravují kostely pro komunisty.⁷⁴

⁷¹Viz *K aktuálním otázkám StB boje proti nepřátelské činnosti církvi a náboženských sekt.* X. správa FMV, březen 1979. Citováno dle: CUHRA, Jaroslav. *Katolická církev přelomu 80. let v diplomových pracích příslušníků StB.* In: *Securitas imperii* 5, s. 8.

⁷²Z vystoupení ministra vnitra J. Obziny uvedeného v *K aktuálním otázkám StB boje proti nepřátelské činnosti církvi a náboženských sekt.* X. správa FMV, březen 1979. Tamtéž, s. 8.

⁷³VAVRDA, L.: *Formy a metody boje orgánů Státní bezpečnosti proti nelegální podvratné činnosti římskokatolické církve.* Hradec Králové, 1982. Citováno dle: CUHRA, Jaroslav. *Katolická církev přelomu 80. let v diplomových pracích příslušníků StB.* In: *Securitas imperii* 5, s. 8.

⁷⁴ŽDÁRSKÝ, J.: *Boj orgánů Stb s podvratnou činností části římskokatolické církve v Severočeském kraji.* Ústí nad Labem, 1981. In: CUHRA, Jaroslav. *Katolická církev přelomu 80. let v diplomových pracích příslušníků StB.* In: *Securitas imperii* 5, s. 136.

Řeholní kněží pracující v občanských povoláních jsou StB hodnoceni jako „nebezpečný nepřítel“:

Ve svém zaměstnání většinou vynikají spolehlivostí a přesností, často zastávají v pracovním procesu i dosti vysoké funkce. Přitom jejich nejbližší kolektiv ani nemusí vědět o náboženském přesvědčení, natož pak o členství v řeholní společnosti. To také svědčí o vysoké konspiraci nelegální řeholní činnosti.⁷⁵

Získání řeholníka ke spolupráci je proto obtížný úkol:

Není vůbec možné počítat s tím, že by KTS přistoupil na spolupráci s orgány čs. kontrarozvědky na ideovém podkladě. Jedná se v každém případě o osoby, které jsou zvláště vybrané, s vyhraněným náboženským smýšlením, jež svůj život zasvěcují řádu či kongregaci, tedy církvi jako takové. Jestliže bereme tyto skutečnosti v úvahu, můžeme v převážné většině vyloučit i další pohnutku spolupráce, tj. finanční a hmotné výhody. Pak již zbývá třetí možnost – kompromitující materiály. Musí se však jednat o materiály kompromitující jednotlivce v očích církve a řeholní společnosti, nikoliv materiály kompromitující ho před našimi právními normami a společností. V takovém případě by se situace obrátila proti nám, neboť taková osoba by mohla být označena za „mučedníka“, čehož by neopomněla využít západní centra a sdělovací prostředky k rozpoutání kampaně proti ČSSR. Ne vždy se podaří získat požadované kompromitující materiály.⁷⁶

Františkánský řád příslušník StB charakterizuje takto:

Řád působí prakticky po celém světě a jeho silnou zbraní je dozor nad činností všech řeholních a polořeholních společností III. řádu sv. Františka. [...] Současná činnost je zaměřena zejména na organizování laického apoštolátu s pronikáním do všech sociálních struktur. Sídlo řádu františkánů je v Římě, Via Mediatrice 25. V rámci působení řeholních společností se na území ČSSR jedná o jeden z neaktivnějších mužských řádů. V duchovní správě působí 30 řádových kněží a asi 100 řeholníků působí mimo duchovní správu. Hlavním cílem řádu v současných podmínkách je oživování a aktivizace řádového života, která zejména spočívá v přijímání nových členů. Pro vlastní potřebu členů řádu je vydáváno značné množství nelegální a neregistrované náboženské literatury. Provinciálem řádu byl P. Bárta z Liberce,⁷⁷ který patřil mezi nejreaktější řádové představitele. Po jeho smrti v roce 1982 převzal funkci provinciála P. Kubíček z Prahy, který má snahu, aby řádová činnost byla i nadále uskutečňována v intencích jeho předchůdce.⁷⁸

⁷⁵BUCHTA, M.: *Využití agentury čs. kontrarozvědky v mužských a ženských řeholních řádech a kongregacích*. Praha, 1986. In: CUHRA, Jaroslav. *Katolická církev přelomu 80. let v diplomových pracích příslušníků StB*. In: *Securitas imperii* 5, s. 62.

⁷⁶Tamtéž, s. 62.

⁷⁷Nepravdivý údaj. P. Jan Baptista Bárta, OFM, provinciálem nikdy nebyl; podrobněji v kap. 5. Inocenc Kubíček byl provinciálem zvolen 23. 5. 1981 (tedy cca 1,5 roku před Bártovou smrtí; stal se nástupcem Aleše Zlámala, o jehož volbě jsme psali v kap. 2.5); StB zřejmě mylně asociovala blízká data Kubíčkovy volby a Bártovy smrti.

⁷⁸DRABÍK, P.: *Formy a metody boje orgánů StB s podvratnou činností římskokatolických řeholních řádů*. Brno, 1984. In: CUHRA, Jaroslav. *Katolická církev přelomu 80. let v diplomových pracích příslušníků StB*. In: *Securitas imperii* 5, s. 71.

Akce StB proti libereckým františkánům řídilo 2. oddělení II. odboru Správy StB KS SNB Ústí nad Labem. V roce 1989 vedla tato krajská správa 24 prioritních akcí, z toho 11 akcí se týkalo problematiky římskokatolické církve; libereckými františkány se přímo zabývaly tyto akce:

ANTON (r. č. 24 376 Ústí n. L., signální svazek, „rozpracován“ tajně vysvěcený kněz Antonín Dąbrowski z tajné františkánské komunity v Liberci, cíl: dokázat tr. činnost podle § 178 tr. z., zamezit jeho vlivu na mládež a organizování III. františkánského řádu);

DENIS (r. č. 24 443 Ústí n. L., signální svazek, „rozpracován“ ing. Miloslav Jáchym, člen tajné františkánské komunity v Liberci a člen definitoria řádové provincie, cíl: dokázat tr. činnost podle § 178 tr. z., zamezit jeho vlivu na mládež a získat přehled o výchově řádového dorostu);

JANO (r. č. 23 006 Ústí n. L., signální svazek, „rozpracován“ Jan Zář, člen tajné františkánské komunity v Liberci, cíl: dokázat tr. činnost podle § 178 tr. z.).⁷⁹

Největší rozsahem i počtem zadržených byla celostátní akce VÍR, která proběhla na Květnou neděli 27. března 1983. Ráno obsadila policie zároveň 18 komunit či soukromých bytů po celé československé federaci; všude byly provedeny domovní prohlídky. Vyslýcháno bylo kolem stovky lidí; zatčeno 15 františkánů a františkánek.⁸⁰

Díky protestním akcím doma i v zahraničí a díky rozsáhlým článkům v západním tisku intenzita akce postupně ochabovala. Většinu zadržených propustili do šesti týdnů od zatčení, zbylé v červenci téhož roku.⁸¹ O situaci podrobně informovala Svobodná Evropa a Hlas Ameriky, čímž řád získal další publicitu a několik mladých mužů požádalo o kandidaturu v řádu.

Na základě shromážděných informací lze úvahy o **působení StB** shrnout takto:

- (1) na sledované, resp. vyšetřované bratry byly vedeny signální svazky: DENIS (r. č. 24 443 Ústí n. L., Miloslav Jáchym, *1927); osobní svazky: ANTON (r. č. 24 376 Ústí n. L., Antonín Dąbrowski, *1955); svazky nepřátelských osob: FRANTÍK (r. č. 19 724 Ústí n. L., Jan Zář, * 1954);⁸²
- (2) jeden z bratří žijících v domě U Pelikána byl veden jako agent TOMÁŠ (r. č. 25 221 Ústí n. L., Jan Burian, *1947);⁸³

⁷⁹ PLACHÝ, Jiří. „Rozpracování“ duchovních litoměřické diecéze Státní bezpečností. In: *Securitas imperii 11*, s. 14.

⁸⁰ BENEŠ, Petr Regalát a kol. *Historia Franciscana*, s. 136.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² PLACHÝ, Jiří. „Rozpracování“ duchovních litoměřické diecéze Státní bezpečností. In: *Securitas imperii 11*, s. 14.

⁸³ Tamtéž.

- (3) do domu U Pelikána se nikdy nepodařilo instalovat odposlouchávací zařízení (v domě totiž bylo neustále, dnem i nocí, přítomno několik lidí);
- (4) referenti StB znali relativně dobře kanonické právo a mimokodexové normy související s řeholním životem;
- (5) StB měla dosti přesné informace o řeholní komunitě U Pelikána a o jejích členech.

O tom, že „tajná“ řeholní komunita U Pelikána příliš tajná nebyla, svědčí i tři „poštovní historky“. Na první vzpomíná A. K. Dąbrowski: *Doručovatel, který nosil do domu U Pelikána noviny, si na ně nadepisoval: „FARA“*.⁸⁴

Další dvě uvádí R. M. Jáchym: *Bratr Albert psal J. B. Bártovi k svátku s adresou: „D. p. J. B. Bárta, vila Pelikán, Liberec“; adresát přání dostal*.⁸⁵

Po smrti J. B. Bárty posílali bratři z Polska přání k Vánocům, a protože nevěděli, kdo v domě bydlí, adresovali: „František Asis, Na Perštýně“. Dopis došel.⁸⁶

⁸⁴Rozhovor s P. Antonínem Klaretem Dąbrowskim, OFM, ze dne 17. 3. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

⁸⁵JÁCHYM, Radim Miloslav. *To František nezažil*, s. 11.

⁸⁶Tamtéž.

3 Pastorace františkánů U Pelikána

Tato kapitola je vlastním jádrem celé práce; i proto je kapitolou nejrozsáhlejší. Po představení historických reálií (podkapitoly 3.1–3.3) popisuje jednotlivé pastorační aktivity obecně uvedené ve **SCHÉMATU 1**; nepostupujeme přitom v uspořádání chronologickém, nýbrž věcném: od popisu podmínek a příčin k jejich důsledkům.

3.1 Příchod bratří františkánů k Pelikánovi

Když kolem roku 1968 došlo k částečnému uvolnění totalitního tlaku, rozhodli se bratři františkáni, že se pokusí obydlet místa svých bývalých klášterů, tedy budou buď bydlet přímo v těchto kláštorech, nebo aspoň v jejich těsnější blízkosti. Prvním pokusem byl pobyt ve Vrchlabí (jako pokračování kláštera v Hostinném); další využitou příležitostí se stal klášter v Hejnicích pod severními svahy Jizerských hor; bratr Titus Hanuš zde začal pracovat jako turistický průvodce a bratři zde měli k dispozici několik velmi skromně zařízených místností. Postupně zde přebývali bratři Alois Moc a Česlav Křížala, krátce také Matouš Sleziak a Jan Baptista Bárta.⁸⁷ Po začátku normalizace se však místo ukázalo jako výhodné jen svým symbolickým významem; prakticky byli bratři pod přísnou kontrolou církevního tajemníka a v malém městě byla jejich činnost „příliš na očích“.

Když v Liberci odkázal jeden klient domova důchodců ošetřující školské sestře Fabianě⁸⁸ třetinu domu v ulici Na Žižkově (Liberec VI-Rochlice), mohl se tam odstěhovat P. Jan Baptista Bárta, OFM, a začít pracovat bez dohledu církevních tajemníků. Část domu byla příliš malá pro pobyt více bratří. Avšak táž sestra zjistila, že zemřela majitelka domu Na Perštýně 15 Berta Ofnerová; jedinou dědičkou byla její neteř Gertruda Gottsteinová, úřednice VEB-IFA Magdeburg, žijící ve Wernigerode v Německé demokratické republice. P. Jan Baptista Bárta, OFM, obhlédl dům, racionálně uvážil možnosti jeho přestavby a následného využití a přihlédl také ke znamení pelikána na domě, které chápal jako zvláštní Boží pokyn – a začal jednat s dědičkou o koupi domu. Náročný proces odkoupení domu od

⁸⁷Rozhovor s P. Radimem Miloslavem Jáchymem ze dne 12. 2. 2013; záznam v archivu autora. Viz také BENEŠ, Petr Regalát a kol. *Historia Franciscana*, s. 133n.

⁸⁸Rozhovor s P. Radimem Miloslavem Jáchymem ze dne 12. 2. 2013; záznam v archivu autora. Pamětník připouští, že si jméno sestry nemusí pamatovat správně.

majitelky v cizině popisujeme v samostatné stati, která čerpá informace především z archivu P. Radima Miloslava Jáchyma, OFM; všechny v něm obsažené dokumenty jsou takto systematicky zpracovány vůbec poprvé.⁸⁹

Stav domu Na Perštýně byl však žalostný a neodpovídal požadavkům jakéhokoliv (tedy ani řeholního) života: v domě byla pouze jedna toaleta bez kanalizace, jeden vodovodní kohout na chodbě a lokální topení na uhlí.⁹⁰ Bylo třeba vybudovat nové instalace včetně ústředního topení a rozdělit místnosti příčkami, aby zde mohlo bydlet více bratří. Začalo se také se stavbou garáže. Všechny práce byly zahájeny o slavnosti sv. Františka (4. října) 1972 a trvaly následující rok; dům byl opravován za účasti mnoha bratří a sester i za pomoci „spřátelených laiků“ z Liberce. Nečekaným problémem se stalo, že zdařile opravený dům byl v chátrajícím Liberci poloviny sedmdesátých let nápadný – veřejnost zajímalo, kdo jej dokázal tak rychle a hezky zrekonstruovat.⁹¹

K dalším „bojům“ o dům U Pelikána docházelo po smrti J. B. Bárty. R. M. Jáchym je stručně charakterizuje slovy:

Když mi spolubratr telefonoval o úmrtí O. Baptisty, byla moje první myšlenka: A co závěť? Domy totiž byly podle občanského práva na jednotlivé osoby a O. Baptista mne ustanovil dědicem – nevěděl jsem ovšem, zda závěť nezměnil. Závěť však zněla na mne, ještě v den pohřbu jsem ji předložil notářství, v týž den s ní byl seznámen rodný bratr zemřelého, který ji nepopřel, pak si to však rozmyslel a podněcován StB ji zpochybnil s odůvodněním, že byla sepsána pod nátlakem: O. Baptista a učinit jediný krok pod nátlakem – natož svoji závěť! Bylo však jasné, že mne čeká soud.⁹²

Soudní jednání probíhala v letech 1981–1985; analýza spisů a rozsudků⁹³ ukazuje vedle „strategie výpovědi“ bratří františkánů u soudu (viz kap. 3.12) také na to, jak vliv StB na jednání československých soudů v 80. letech postupně slábl.

3.2 Stručná historie budovy

Na přelomu 18. a 19. století se začaly dřevěné domy v Liberci měnit na zděné. Vznikl nový typ klasicistní stavby typické pro Liberec: dům ozdobený reliéfy, plastikami či ozdobami ze štukové omítky. Několik takových domů bylo vybudováno v Birgsteingasse (dnes ulice Na Perštýně), strmé ulici kopírující starou zemskou

⁸⁹VOŽENÍLEK, Jan. *Dům U Pelikána*, rukopis, 2013.

⁹⁰JÁCHYM, Radim Miloslav. *To František nezažil*, s. 10.

⁹¹Tamtéž.

⁹²JÁCHYM, Radim Miloslav. *Jak jsem se stal františkánem*, s. 36.

⁹³VOŽENÍLEK, Jan. *Dům U Pelikána*, rukopis, 2013.

cestu z centra Čech přes Frýdlant na sever. Ze všech domů zde do současnosti zůstal zachován pouze jediný, a to právě památkově chráněný dům U Pelikána, Na Perštýně 15, č. p. 243.

Dům postavil v roce 1803 stavitel Johann Karl Kuntze;⁹⁴ prvním majitelem byl Andreas Altmann. Protože podélná osa domu je rovnoběžná s ulicí o velkém spádu, bylo nutné na jižním konci postavit vysokou podezdívku. Uprostřed předního průčelí vybíhá až do střechy risalit⁹⁵ ukončený barokně tvarovaným štítem. Hlavní vstup je orámován kamennou zárubní elipsovitě ukončenou, zdobenou klenákem s letopočtem 1803. Římsa risalitu nad druhým podlažím je segmentovitě zvednutá a pod ní je umístěn domovní znak – reliéf pelikána krmícího mláďata, podle nějž dostal dům své jméno.⁹⁶ Domovní znamení pelikána interpretovali bratři františkáni v souladu s křesťanskou ikonografií: jako symbol našeho Pána Ježíše Krista.

Kořeny tohoto alegorického výkladu je třeba hledat již ve spisu *Physiologus* tradičně datovaném do 2. století (s předpokladem, že jeho obsah byl znám již Klementu Alexandrijskému), pravděpodobněji však pocházejícím ze 3.–4. století. Spis popisuje reálná i fiktivní zvířata, ptáky, rostliny a nerosty a podává jejich alegorický výklad, v němž je staví do vztahu k Písmu a zjevení vůbec. Právě odtud pochází např. obraz fénixe povstávajícího z popela nebo výklad jednorozce jako symbolu čistoty či jako obrazu utrpení nevinného Pána. Odtud pramení i pozdější středověké chápání pelikána jako symbolu Krista: pelikán krmí mláďata svou krví, a tím jim dává život.⁹⁷

Uvedený výklad vychází zřejmě z mylné interpretace pozorování pelikána – totiž z domněnky, že si na hrudi vytrhává zobákem peří a prýstící krví pak krmí mláďata. Ve skutečnosti může jít o pozorování krvavě červeného hrdelního vaku pelikána kadeřavého (*Pelecanus crispus*), o záměnu se zkrvavenou hmotou, jež slouží jako potrava pro mladé, popř. o zranění vaku ploutevními paprsky polykaných ryb.⁹⁸

⁹⁴Otcem stavitele byl Johann Joseph Kuntze, stavitel libereckého barokního chrámu Nalezení sv. Kříže.

⁹⁵Risalit (z it. *risalto* – výstupek) – označení pro středovou nebo boční část stavby vystupující po celé výšce z líce průčelí až o hloubku jedné okenní osy. Viz DUDÁK, Vladislav a kol. *Encyklopedie světové architektury*. Praha: Baset, 2002, s. 801.

⁹⁶TECHNIK, Svatopluk. *Liberecké domy hovoří*. 1. vyd. Liberec: Úřad města Liberce, 1995.

⁹⁷LAUCHERT, Friedrich. *Physiologus*. In: *Catholic Encyclopedia*, vol. 12, 1913. Dostupné z: <http://en.wikisource.org/wiki/Catholic_Encyclopedia_%281913%29/Physiologus>.

⁹⁸Za konzultaci k biologickým souvislostem děkuje autor Mgr. Adamu Lysičanovi.

3.3 Bratři a sestry žijící v domě U Pelikána

Písemné záznamy o rozmístění bratří a sester v řeholních domech v době normalizace neexistují. Rámcový přehled podává pamětník P. Antonín Klaret Dąbrowski, OFM.⁹⁹

Bratři žijící v domě U Pelikána v období normalizace (v abecedním uspořádání):

Jan Baptista Josef Bárta, představený domu; **Jan Burian** – v 90. letech z řádu propuštěný, nyní inkardinovaný do diecéze litoměřické, farní vikář v Kadani; **Antonín Klaret Dąbrowski** – viz část 3 úvodu; **Karel Dachovský** – v komunitě v letech 1974–1979,¹⁰⁰ odešel poté, co mu vypršely časné sliby a projevila se duševní nemoc;¹⁰¹ **David Hanč** – v komunitě na přelomu 80. a 90. let; **Georgios Illias** (zvaný Messner) – v polovině 80. let organizoval turistické přechody Velké Fatry a Nízkých Tater členy řádu a jejich přáteli, po vypršení časných slibů z řádu odešel a oženil se; **Marek Štefan Javorský** – v komunitě po smrti J. B. Bárty, byl zde pět let v době, kdy byl představeným Radim Jáchym,¹⁰² nyní člen slovenské františkánské provincie; **Josef Košatka** – v komunitě na počátku 70. let, nyní ženatý trvalý jáhen diecéze českobudějovické; **Česlav Křížala** – trvalý jáhen s doživotními řeholními sliby, v komunitě na počátku 70. let, těžko snášel Bártou nastavený režim, proto byl přeložen do jiné komunity; **Matej Peter Ovčiarik**¹⁰³ – v komunitě po smrti J. B. Bárty, odešel do slovenské františkánské provincie; **Anton Popovič** – pobýval také s Karlem Dachovským v domě v Jablonci nad Nisou (viz kap 5.3), měsíc po složení doživotních slibů se civilně oženil;¹⁰⁴ **Václav Ctirad Pospíšil** – v komunitě v Liberci od roku 1981 do roku 1986, poté odešel do Prahy; o jeho zaměstnání v Liberci viz kap. 3.11, z řádu františkánů odešel v roce 2013 a byl inkardinován do arcidiecéze pražské;¹⁰⁵ **Ján Peter Záh** – v domě

⁹⁹Rozhovor s P. Antonínem Klaretem Dąbrowskim, OFM, ze dne 17. 3. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

¹⁰⁰DACHOVSKÝ, Karel. *Umlčený zvon*, s. 5.

¹⁰¹„Za čtrnáct dní jsem se nervově zhroutil, deset dní před svými slavnými sliby. Pak nastaly dny depresí.“ Citováno z: DACHOVSKÝ, Karel. *Františkánská suita. Řád*, roč. 2012, č. 3, s. 95.

¹⁰²Rozhovor autora práce s M. Š. Javorským při pohřbu P. Radima Miloslava Jáchyma, OFM.

¹⁰³Jméno, na které si A. K. Dąbrowski nevzpomněl, je doplněno podle SADÍLEK, Jakub František. *Studium teologie v české františkánské provincii ve 20. století*. [Diplomová práce.] Univerzita Karlova, Katolická teologická fakulta, 2006. Vedoucí práce Ctirad V. Pospíšil, s. 74.

¹⁰⁴Není bez zajímavosti, že J. B. Bárta doporučil ostatním bratřím se tohoto civilního uzavření sňatku zúčastnit, ba dokonce souhlasil, aby při tom byli svědky.

¹⁰⁵Prof. Ctirad Václav Pospíšil, Th. D., nyní vyučuje dogmatickou, resp. systematickou teologii na KTF UK Praha, CMTF UP Olomouc a HTF UK Praha.

U Pelikána bydlil asi půl roku, jinak patřil do domu ve Vesci,¹⁰⁶ o pastorači viz kap. 3.14.

Školské sestry sv. Františka v domě U Pelikána v době normalizace: sestra **Vilemína**,¹⁰⁷ sestra **Michaela Alena Janošíková**, sestra **Květa Vinklárková** (nynější generální představená Kongregace Školských sester sv. Františka),¹⁰⁸ po smrti J. B. Bárty dále sestra **Anicetta Pallová**.¹⁰⁹

3.4 Moc svěcení

Slavení liturgie, která je *vrchol, k němuž směřuje činnost církve, a zároveň zdroj, z něhož vyvěrá veškerá její síla*,¹¹⁰ vyžaduje moc svěcení, která je také podmínkou¹¹¹ přijetí moci řídicí. I když lze četné pastorační aktivity provádět i bez kněžského,¹¹² resp. jáhenského svěcení, přece bylo získání svátostného svěcení zcela zásadní. I v případě liberecké komunity můžeme odlišit čtyři různé situace, jež jsou v dějinách české „skryté“ církve známé obecně:¹¹³

„**Nejstarší generace**“ bratří přijala svěcení ještě před 13. dubnem 1950.¹¹⁴ Např. Jan Baptista Bárta byl vysvěcen roku 1947, Titus Hanuš, Aleš Zlámal a Norbert Šamárek roku 1948.¹¹⁵

„**První generace**“ tajně svěcených kněží (Antonín Kejdana, Tomáš Genrt, Matouš Sleziak) přijala svěcení roku 1968 od biskupa Felixe Davídka, s nímž se J. B. Bárta znal z vězení.¹¹⁶

Baptista a Davídek prý založili v kriminále jakousi „teologickou univerzitu“. Jeden čas byl Baptista aspoň tak nějak soukromě jeho jmenovaným vikářem a dokonce mi jednou vyprávěl, že někde na Mírově, když prováděli zednické úpravy, tak tam zazdili zakládací listinu toho

¹⁰⁶Po tajném studiu teologie v Liberci studoval od roku 1990 v Římě, poté v Jeruzalémě, kde získal titul ThLic. v oboru biblické teologie. Až do své smrti v roce 2010 byl vikářem slovenské františkánské provincie.

¹⁰⁷Na celé jméno si pamětník A. K. Dąbrowski nevzpomíná.

¹⁰⁸Viz např. *Školské sestry sv. Františka ve světě*. [22. 3. 2014.]

Dostupné z: <<http://www.sestry-osf.cz/svet.htm>>.

¹⁰⁹Rozhovor s P. Antonínem Klaretem Dąbrowskim, OFM, ze dne 17. 3. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

¹¹⁰SC 10.

¹¹¹Srov. např. s kán. 129 CIC či analogickým ustanovením v CIC 1917.

¹¹²Tak tomu bylo i v případě sv. Františka, trvalého jáhna s doživotními řeholními slibů.

¹¹³Srov. např. LIŠKA, Ondřej. *Církev v podzemí a společenství Koinótés*, s. 36.

¹¹⁴BENEŠ, Petr Regalát a kol. *Historia Franciscana*, s. 100.

¹¹⁵Tato skupina bratří pak působila za často „dobrodružných“ podmínek v českém pohraničí, odkud byli němečtí faráři odsunuti.

¹¹⁶FIALA, Petr – HANUŠ, Jiří. *Skrytá církev. Felix M. Davídek a společenství Koinótés*. 2. vyd. Brno: CDK, 1999, s. 54.

učiliště. Tam tedy také studovali. Museli to dělat beze skript, jenom ústně, po večerech. Tam spolupracovali i s diecézními kněžími, např. s Mádrem.¹¹⁷

Když se ve vysílání Svobodné Evropy a Hlasu Ameriky začaly později šířit negativní informace o biskupu Davídkovi,¹¹⁸ začal zejména Matouš Sleziak pochybovat o platnosti svého svěcení. Nakonec po dohodě s představenými došlo ke svěcení *sub conditione*, a to v sakristii kostela sv. Voršily v Praze (svěcení udělil biskup Peter Dubovský, SJ); datum si pamětník nepamatuje.¹¹⁹

„**Druhá generace**“ bratří našla své světitele v Německé demokratické republice. J. B. Bárta měl dobré kontakty s německými biskupy, zejména s biskupy v Erfurtu a Berlíně.¹²⁰ (Němečtí kardinálové Alfred Bengsch a Joachim Meisner – Bengschův nástupce na stolci berlínského biskupa – převáželi tajnou korespondenci české františkánské provincie s generalátem v Římě – jako kardinálové byli vatikánskými státními občany a měli diplomatickou imunitu, kterou byly i socialistické státy nuceny respektovat.)¹²¹

Do Německa posílal J. B. Bárta všechny bratry od chvíle, kdy byly vysloveny první pochybnosti o Davídkem udělovaných svěceních. Prvním zde svěceným byl P. Radim Miloslav Jáchym, OFM:

Měl jsem být vysvěcen jako první v NDR v Erfurtu. Nikdy jsem tam nebyl, dostal jsem jen popis cesty, jména a jako pověřovací listinu roztržený obrázek, jehož druhou část měl biskup – dohodnuté znamení, že držitel je provincií schválen k vysvěcení. Šťastně jsem dojel nočním rychlíkem na místo, nejdříve do rukou personálního referenta Hanse-Reinharda Kocha,¹²² dnešního světícího biskupa, a potom k biskupovi Hugo Aufderbeckovi,¹²³ který se mne vyptával déle a důkladněji než kdokoli z mých představených. Ten mne pak vysvětil večer ve své soukromé kapli, kde kromě P. Kocha byly jen dvě svědkyně. Pro zvědavé jen dodám, že jáhnem jsem byl pouze deset minut. — Když mše skončila, biskup poklekl a požádal mne o novokněžské pozhnání: kdybych si dosud neuvědomoval velikost kněžství, musela by mne

¹¹⁷Svědectví P. Matouše Sleziaka, OFM, pozdějšího provinciála řádu, je citováno z: SADÍLEK, Jakub František. *Studium teologie v české františkánské provincii ve 20. století*, s. 47.

¹¹⁸FIALA, Petr – HANUŠ, Jiří. *Skrytá církev. Felix M. Davídek a společenství Koinótés*, s. 139, 148n.

¹¹⁹Rozhovor s P. Antonínem Pavlem Kejdanou, OFM, ze dne 12. 4. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

¹²⁰Joachim Meisner, dříve než byl jmenován berlínským sídelním biskupem, byl pomocným biskupem v Erfurtu.

¹²¹SADÍLEK, Jakub František. *Studium teologie v české františkánské provincii ve 20. století*, s. 61.

¹²²Hans-Reinhard Koch (* 1929) – v letech 1985–2004 pomocný biskup v Erfurtu.

¹²³Hugo Aufderbeck (1909–1981) – pomocný biskup diecéze Fulda, později apoštolský administrátor apoštolské administratury Erfurt-Meiningen, která byla vytvořena na území NDR, protože Fulda ležela na území SRN.

zasáhnout v této chvíli. Nechal mne v kapli poděkovat Bohu, a já jsem za sebe nechal děkovat z otevřeného okna zvony z blízkého dómu ohlašující zítřejší slavnost Narození sv. Jana Křtitele L. P. 1972, které mne úplně ohlušovaly, a v jejich fortissimu spadlo ze mne napětí oné poslední zkoušky: „Ty jsi kněz navěky.“¹²⁴

„**Třetí generaci**“ představovali bratři, kteří v NDR nemohli být vysvěceni, protože jim byly odebrány cestovní pasy.¹²⁵ P. Antonín Klaret Dąbrowski, OFM, stojí na přelomu těchto „dvou generací“: do Německa opakovaně jezdil jako doprovod svěcených bratří (uměl totiž slušně německy), jáhenské svěcení přijal o svátku Vtištění jizev sv. Otcí Františkovi dne 17. 9. 1983 v Erfurtu, tedy v den, kdy byli další bratři vysvěceni na kněze; světitelem byl biskup Joachim Wanke.¹²⁶ Kněžské svěcení přijal až o tři roky později, a to na území ČSSR, o svátku Povýšení sv. Kříže dne 14. 9. 1986 v Nové Lehotě, městské části Handlové.¹²⁷ Světitelem byl slovenský biskup, jezuita Peter Dubovský.¹²⁸

3.5 Slavení eucharistie

Mši svatou slavili bratři a sestry z domu U Pelikána nejčastěji v kapli na půdě domu. Místnost o rozměrech cca 4,5 m × 3 m umístěná přímo pod sedlovou střechou měla dvě menší okna. Její vybavení bylo úmyslně nenápadné: stůl (tedy: oltář), židle, socha P. Marie se součástí vejčitého tvaru, kterou bylo možno rozšroubovat; uvnitř byla schránka na eucharistii (pro několik malých konsekrovaných hostií). Větší zásoba nebyla ve svatostánku uchovávána: jednak tím byl dodržen liturgický předpis o podávání „z darů proměněných při téže mši“,¹²⁹ jednak to zaručovalo možnost při náhlé domovní prohlídce rychle zkonsumovat eucharistii, a vyhnout se tak jejímu zneuctění a získání „důkazního materiálu“ policií.

¹²⁴JÁCHYM, Radim Miloslav. *Jak jsem se stal františkánem*, s. 26.

¹²⁵Není známo, zda StB věděla o tajných svěceních německými biskupy a snažila se jim zabránit, nebo zda šlo o preventivní opatření proti „pašování náboženské literatury“, pro něž svědčilo množství knih zajištěných při domovních prohlídkách.

¹²⁶Joachim Wanke (* 1914) – biskupem jmenován v roce 1980, od roku 1981 administrátor apoštolské administratury Erfurt-Meiningen, od roku 1994 sídelní biskup nově zřízené diecéze Erfurt.

¹²⁷Rozhovor s P. Antonínem Klaretem Dąbrowskim, OFM, ze dne 17. 3. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

¹²⁸Tajně svěcený biskup Peter Dubovský (jeho světitelem byl rovněž jezuita Dominik Kařata; světitelská posloupnost vede dále přes J. Ch. Korce, P. M. Hnilicu, R. Pobožného a J. Matochu až k J. Beranovi) se roku 1991 stal pomocným biskupem banskobystrickým. Zemřel v roce 2008. — Peter Dubovský udělil biskupské svěcení Janu Blahovi, který byl Davidkovým světitelem.

¹²⁹*Všeobecné pokyny k římskému misálu*, editio typica tertia, č. 85. *Všeobecné pokyny k římskému misálu*, č. 56h. In: *Český misál*, 1983.

Slavení mše obvykle předsedal J. B. Bárta. Pokud byl na cestách, šli členové komunity na mši do jiného domu (ve Vesci, v Ruprechticích), popř. jiný bratr – např. Kosmas Ladislav Trojan – přijel a slavil pro ně mši přímo U Pelikána. Občas zašli na mši do farního kostela. Po Bártově smrti se do domu nastěhoval R. Jáchym, od roku 1986 slavení mše předsedal i A. K. Dąbrowski.

Mše svatá se slavila zásadně dle misálu Pavla VI., zpravidla česky, velmi zřídka latinsky. Po celou dobu normalizace vůbec nevznikly debaty o tom, zda by se měla, resp. mohla mše slavit dle tzv. tridentského ritu. Obnovená liturgie byla velmi vřele přijata – a to nejen „pokrokovým“ Bártou, ale i bratřími, kteří mu jinak v mnohém oponovali.¹³⁰

Při slavení mše se používaly nejnovější oficiálně vydané české liturgické texty (pracovní vydání misálu a lekcionáře „v sešitech“, později Český misál a šestidílný (sedmisvazkový) lekcionář), které J. B. Bárta opatřil od svých přátel ve veřejné pastoraci. Je samozřejmé, že se přihlíželo k vlastním řádovým textům, jejichž překlad J. B. Bárta ve spolupráci s dalšími připravil;¹³¹ komunita se přitom řídila řádovým liturgickým kalendářem.

Při slavení mše užívali kněží U Pelikána kompletní liturgické oblečení (včetně ornátu), jen v letních měsících, kdy v půdní kapli pod neizolovanou střešou bylo značné horko, celebrowali pouze v hábitech se štólamy. Vedle bratří a sester se slavení mše občas účastnili další věřící, zejména františkánští terciáři (např. MUDr. Jan Pur, manželé Cvejnovi) či příbuzní řeholníků.

V kapli U Pelikána probíhala i další liturgická slavení spojená se slavením eucharistie (obláčky, řeholní sliby). V případě těchto slavení se obvykle dávala přednost – z čistě praktických důvodů – domu ve Vesci, ve kterém byla větší kaple.¹³²

Eucharistii slavili františkánští kněží (ovšem nijak často) i mimo dům U Pelikána: J. B. Bárta v domově důchodců v Českém Dubu pro pečující řeholní sestry (bez vědomí vedení ústavu) či v domově anglických panen v Horním Maxově (zde dával často i exercicie). A. K. Dąbrowski po svém vysvěcení na kněze v roce 1986 slavil mše na „skautském táboře“; oddíl křesťanských skautů byl oficiálně zřízen

¹³⁰Rozhovor s P. Antonínem Klaretem Dąbrowskim, OFM, ze dne 17. 3. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

¹³¹Překlad modliteb se užívá dodnes; překlady čtení byly nahrazeny pasážemi z tzv. liturgického překladu, pokud v něm daná místa byla dostupná.

¹³²Rozhovor s P. Antonínem Klaretem Dąbrowskim, OFM, ze dne 17. 3. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

jako oddíl turistický, vedoucím byl Ludvík Řičář. O slavnosti sv. Dominika slavili františkáni podle staré řádové tradice eucharistii u dominikánů v Jablonném v Podještědí; dominikáni jim tuto návštěvu opláceli o slavnosti sv. Františka.¹³³

Křesťanský pohřeb, obvykle spojený se mší za zemřelého, bylo nutné slavit veřejně. Slavení eucharistie předsedal, resp. homilii přednesl některý z bratří působící se státním souhlasem. Na Bártův pohřeb vzpomíná P. Radim Miloslav Jáchym, OFM, takto:

Jeho pohřeb z libereckého arciděkanského kostela na hřbitov v Ruprechticích byl manifestací díky a věrnosti jeho odkazu – přes všechny silniční kontroly bezpečnosti se ho zúčastnil bezpočet přátel, především kněží, řeholníků a sester, biskup Karel Otčenášek, P. Josef Zvěřina, provinciál z NDR Eusebius a řada dalších známých osob. Při koncebrované zádušní mši svaté četl provinciál O. Inocenc svým patetickým hlasem evangelium: „Byl jsem ve vězení a přišli jste za mnou“ a biskup Karel Otčenášek prozradil své inkognito při mešním kánonu slovy „i mne, tvého nehodného služebníka“. Uložení rakve do hrobu se svíčkovým průvodem v zimním večeru bylo uzavřením jedné kapitoly naší novodobé františkánské historie.¹³⁴

3.6 Denní modlitba církve

Modlitbu se čtením se komunita U Pelikána modlila ráno, poté obvykle následovala mše spojená s ranními chválami; výjimečněji byla mše večer (spojená s nešporami). Modlitbu během dne se v domě modlili společně pouze důchodci; ostatní se modlili soukromě v ústraní v zaměstnání. Používaly se české texty připravené péčí J. B. Bárty – na konci 70. let téměř kompletní.¹³⁵ Přípravoval se pouze poslední svazek: alternativní texty pro druhé čtení modlitby se čtením. Samizdatový tisk zajistil P. Radim Hložánka z Hořky.¹³⁶

3.7 Iniciační svátosti

Po celou dobu normalizace františkáni pravděpodobně nepřipravovali žádného dospělého na **křest**, nekřtili dospělého ani nemluvně. A. K. Dąbrowski uvádí, že se řídili jednoduchou zásadou: „Co se psalo do matriky, do toho jsme se nemíchali.“

Svátost biřmování udělili bratři jen v nebezpečí smrti (viz kap. 3.14).

¹³³Rozhovor s P. Antonínem Klaretem Dąbrowskim, OFM, ze dne 17. 3. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

¹³⁴JÁCHYM, Radim Miloslav. *Jak jsem se stal františkánem*, s. 35.

¹³⁵O nich podrobněji v kap. 5.6.

¹³⁶Rozhovor s P. Antonínem Klaretem Dąbrowskim, OFM, ze dne 17. 3. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

V 80. letech připravoval A. K. Dąbrowski skupinu dětí na **první svaté přijímání**. Slavnost pak proběhla v Chrastavě, a to za účasti rodičů, příbuzných i fotografů; slavení mše předsedal P. Tomáš Pavel Genrt, OFM, který zde působil se státním souhlasem.

Poznamenejme, že A. K. Dąbrowski vystoupil v Chrastavě také veřejně, ale bez státního souhlasu, a to jako jáhen. Na rozdíl od dalších bratří, kteří měli jáhenské i kněžské svěcení týž den, byl jáhnem tři roky. V Chrastavě tak v obřadech velikonočního tridua vykonával služby, které přísluší jáhnovi: zpíval výzvy velikopátečních přímluv či exultet, a to včetně slov o „přidružení ke sboru jáhnů“. Oblečen pouze v albě spoléhal stejně jako celebrující kněz na to, že věřící ani případně přítomní příslušníci SNB, resp. StB nerozliší takto (ne)oblečeného jáhna od ministranta.¹³⁷

3.8 Svátosti uzdravení

Svátost smíření uděluje jedině kněz. Ovšem k platnému udělení svátosti se vyžaduje, aby udělovatel kromě moci z přijatého kněžského svěcení měl pověření („zповědní jurisdikci“) vůči věřícím, kterým uděluje rozhřešení.¹³⁸ Řeholníkům tuto jurisdikci uděluje vyšší řeholní představený, kterým je u františkánů provinciál.¹³⁹ — Zповědní jurisdikce nebyla udělována každému ihned po svěcení. Např. P. Antonín Klaret Dąbrowski, OFM, byl na kněze vysvěcen ještě před skončením svých tajných studií, neboť panovala obava, že po odebrání jeho cestovního pasu nebude žádný vhodný biskup dostupný. Protože však dosud neabsolvoval zkoušku z pastorální teologie, tato zповědní jurisdikce mu (prozatím) nebyla udělena. Jeli-kož však věřící spojovali kněžství automaticky s udílením svátosti smíření, vznikaly z toho pastorační nesnáze:

Jednou jsme se sestrou Alžbětou jeli do Mníšku nad Popradom. Měl jsem tam mít mši. Lidi, jak zjistili, že jsem kněz, hned přinesli z jednoho domu ornát, z jednoho kalich, všechno měli připraveno – a už se stavěli do fronty. A já jsem říkal: „Ale já ještě nesmím zpovídat.“ Bylo mi to trochu líto, ale co se dalo dělat, to pověření jsem neměl. – Trvalo to asi rok. Bratři mi říkali „pater simplex“. Teprve po složení zkoušky mi tu jurisdikci provinciál udělil. O prázdninách 1987 a 1988 jsem pak zpovídal děti na skautském táboře.¹⁴⁰

¹³⁷Rozhovor s P. Antonínem Klaretem Dąbrowskim, OFM, ze dne 17. 3. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

¹³⁸CIC, kán. 965–966, resp. analogická ustanovení CIC 1917.

¹³⁹Srov. s výkladem o moci řízení v kap. 2.5.

¹⁴⁰Rozhovor s P. Antonínem Klaretem Dąbrowskim, OFM, ze dne 17. 3. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

Všichni kněží působící U Pelikána, zejména J. B. Bárta a R. Jáchym, měli svůj okruh penitentů, které zpovídali buď po bytech, nebo penitenti přicházeli přímo k Pelikánovi. Spolubratry s nimi neseznamovali, aby se minimalizovalo riziko prozrazení kontaktů.

Svátost pomazání nemocných byla udělována v bytech či (skrytě) v nemocnici. Udělení svátosti udělovatelé nikam nehlásili a nikde nezapisovali. Za života J. B. Bárty používali kněží od Pelikána olej posvěcený na Zelený čtvrtek v katedrále (Bárta jej získal od některého veřejně působícího kněze), po Bártově smrti, kdy se stal představeným R. Jáchym, jenž takové kontakty neměl, kupovali olivový olej a žehnali jej (bezprostředně před udělením svátosti) sami.¹⁴¹

3.9 Svátost manželství

O uzavírání **manželství** platí totéž, co o svátosti křtu: je bezpodmínečně nutný zápis do příslušné matriky. Proto neoficiálně působící františkáni nemohli asistovat uzavření manželství. Jen občas některé snoubence na manželství připravovali – tak se např. nynější manželé Marie a Pavel Rissovi dohodli s farářem nevěsty ve Vítkově u Opavy, že příprava proběhne u františkánů v Liberci; uzavření manželství však asistoval tamější (se státním souhlasem) veřejně působící kněz.¹⁴²

3.10 Katecheze

O katechezích, jež mají připravovat na přijetí jednotlivých svátostí, jsme již psali v předchozích kapitolách. Podívejme se nyní podrobněji na obecné katecheze dětí a dospělých.

Katecheze dětí a mládeže byla svěřena A. K. Dąbrowskému; věnoval se jí už před kněžským svěcením během tříleté jáhenské služby. Dąbrowski mluví zásadně o „výuce náboženství“, také děti v jeho vzpomínkách chodily „na nábožko“.¹⁴³ Označení je však dnes *principiálně* nevhodné, neboť současná katechetika¹⁴⁴ v souladu s magisteriálními dokumenty¹⁴⁵ pečlivě rozlišuje mezi *výukou náboženství*

¹⁴¹Tamtéž.

¹⁴²Rozhovor s P. Antonínem Klaretem Dąbrowskim, OFM, ze dne 17. 3. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

¹⁴³Ohavný pojem „spolčo“ ještě nebyl vynalezen.

¹⁴⁴DŘÍMAL, Ludvík. *Katecheze a výuka náboženství*. Přednáška na KTF UK, akademický rok 2012–2013.

¹⁴⁵*Náboženský rozměr výchovy v katolické škole* (1988), čl. 68; *Všeobecné direktorium pro katechizaci* (1997), čl. 73.

a *katechezí* – a zde popisovaná činnost má všechny znaky katecheze.¹⁴⁶ Katecheze probíhaly někdy v domě U Pelikána, ale daleko častěji po rodinách jednotlivých adresátů, což bylo pro účastníky místo bezpečnější než dům potenciálně sledovaný StB:

Scházeli jsme se po rodinách a maminky dětem vždycky připravily něco k jídlu. Postupně se z toho stal takový zlovyk: kdykoliv jsem se na něco zeptal, tak si děti strčily do pusy jídlo, aby nemusely odpovídat.¹⁴⁷

Literatura. Katecheze mladších dětí probíhaly dle prvního dílu tzv. Tomášкова katechismu. Katecheze starších dětí a mládeže byla inspirována tehdy zcela novými katechetickými příručkami poznaňské diecéze, které připravil tým katechetů pod vedením kanovníka Jana Szpeta;¹⁴⁸ kanovník je přítelem A. K. Dąbrowského a publikace mu věnoval.

Proč dávali rodiče přednost katechezi svých dětí „u františkánů“ před výukou náboženství ve škole, která byla ve 2. polovině 80. let dovolena? U některých byla důvodem *oprávněná* obava, že účast na výuce náboženství ve škole bude žáku zapsána do závěrečného *Komplexního hodnocení žáka*, což bude mít vliv na jeho přijetí do střední školy. Jiní – bez ohledu na vnější podmínky normalizace – také *oprávněně* předpokládali, že katecheze prováděná mladým františkánem (knězem s vypravěčským nadáním, hrajícím na kytaru) bude pro děti přijatelnější než katecheze libereckých farních vikářů, či dokonce administrátora farnosti P. Josefa Dobiáše, který děti odrazoval přísností (a jejich rodiče aktivní činností v SKD PIT).

Katechezi dospělých spojenou se **vzděláváním o víře** a debatou o aktuálních politických a etických otázkách měl na starost P. Radim Miloslav Jáchym, OFM. Probíhala střídavě po bytech rodin, hostiteli byli např. Rissovi, Eliášovi, Těmínovi, MUDr. Voleská; samostatné návštěvy měl v rodině Vojtíškových. Tato setkání obsahovala také prvky dnes zařazované do oblasti **pastorace manželů**. Problémy rozvedených byly řešeny jen ve vnitřním svátostném oboru.¹⁴⁹

¹⁴⁶Obě činnosti církve se liší účastníky, účelem i cílem.

¹⁴⁷Rozhovor s P. Antonínem Klaretem Dąbrowskim, OFM, ze dne 17. 3. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

¹⁴⁸Prof. dr. hab. Jan Szpet (* 1949) je v současnosti děkanem *Wydziału Teologicznego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza* v Poznani.

¹⁴⁹Rozhovor s P. Radimem Miloslavem Jáchymem ze dne 12. 2. 2013; záznam v archivu autora.

3.11 Svědectví života v občanském zaměstnání

Během 20. století se občas mluvilo o konceptu tzv. dělnických kněží, tedy kněží, kteří by pracovali v občanském zaměstnání, a tak intenzivněji prožívali *radost a naději, smutek a úzkost lidí naší doby*.¹⁵⁰ Takové „svědectví života“ může být formou první evangelizace. Liberečtí františkáni – díky okolnostem – v občanských zaměstnáních pracovali a jejich zkušenosti ukazují, že uvažovaný model není bez komplikací. Z několika případů, které uvedeme, nelze vyvodit (pro malý rozsah) statisticky relevantní závěry; uvedeme raději několik „typologicky rozlišených kauzistik“.

Prestižní zaměstnání bez pastoračního působení. P. Radim Miloslav Jáchym, OFM, pracoval jako bankovní úředník „ve vyšším managementu“ tehdejší Státní banky československé. Nejen své členství v řádu a své kněžství, ale i svou příslušnost ke katolické církvi tajil. Publikoval v tisku. Vedle odborných článků v časopisech *Finance a úvěr*, *Hospodářské noviny* a *Hlas banky* mu vycházely i fejetony; např. v roce 1972 (tedy v roce svého kněžského svěcení) uveřejnil v *Hospodářských novinách* článek, v němž vtipně (a dodnes zajímavě) „konstruktivně kritizuje“ vyplňování hlášení o hospodářských ukazatelích.¹⁵¹ Na korespondenci s R. M. Jáchymem vzpomíná A. K. Dąbrowski:

Když jsem posílal z Ostravy Radimovi do Jindřichova Hradce dopisy, nechával jsem v rámci utajení svou sestru Dorku nadepisovat obálky „pro pana inženýra“ drobným dívčím písmem. Bavilo ji to jako ilegální činnost a postupem času to ještě zdokonalila: na obálky mu začala kreslit srdíčka.

Ing. Miloslav Jáchym byl zatčen v době, kdy se připravovalo jeho povýšení. Po propuštění z vazby mu byla nabídnuta podřadná práce, kterou nepřijal, a odešel do předčasného důchodu.

Pastoračně nepříznivé zaměstnání. P. Antonín Klaret Dąbrowski, OFM, pracoval v Liberci v dělnických povoláních: nejprve v tiskárně Severografia ve skladu, poté na téměř pracovišti, ale jako zaměstnanec Sběrných surovin, obsluhoval lis na papír. Ačkoliv o svém řeholním zasvěcení nemluvil, spolupracovníci se to dozvěděli: Z pracoviště jej několikrát odvedli vyšetřovatelé k výslechu. Situace v zaměstnání nebyla nijak příznivá: spolupracovníci se mu spíše vysmívali a jej a jeho řeholního spolubratra častovali označením „naši teplí bratři“.

¹⁵⁰Srov. GS 1.

¹⁵¹JÁCHYM, Miloslav: Metoda „Nevadí“. *Hospodářské noviny* 32/1972.

Pastoračně příznivější zaměstnání. Od roku 1981 A. K. Dąbrowski pracoval pro Severočeské vodovody a kanalizace jako inkasista, který odečítá hodnoty spotřeby naměřené domovními vodoměry. Přicházel do kontaktu s mnoha lidmi, mohl s nimi diskutovat, popř. pomoci v různých problémech:

Jedna paní se mi s něčím svěřila, zdálo se mi to vhodné pro svátost smíření. Protože jsem ji však neznal a nemohl jsem riskovat, přivedl jsem k ní Jardu Stríže.¹⁵² Přijala svátost smíření a pak mi řekla: „Ale vy nejste jen takový obyčejný odečítatel!“¹⁵³

V této práci na sídlišti Broumovská a Rochlice se tak A. K. Dąbrowski setkal s mnoha svými (budoucími) farníky z farnosti Liberec-Rochlice, jejímž administrátorem se později (v roce 1990) stal.

Odchod ze zaměstnání z důvodů svědomí. Václav Ctirad Pospíšil o tom říká:

Potom mne řádoví představení poslali do Liberce, kde jsem nejprve působil jako osvětlovač ve Státním divadle F. X. Šaldy (od 16. 11. 1981 do 31. 3. 1982). Poté, co jsem z důvodu svého přesvědčení odmítl spolupracovat na jednom představení („Chtěli po mně, abych v pozadí promítal v podstatě porno!“),¹⁵⁴ zanikl pracovní poměr výpovědí.¹⁵⁵

Shrnutí: Popsali jsme čtyři odlišné situace řeholníka v občanském zaměstnání; z toho jen jedna byla vhodná pro rozvinutí nějaké (pre)evangelizační, resp. pastorační činnosti. Hodnocení přitom není závislé jen na dobovém kontextu; popisované situace by analogicky mohly nastat v dnešní společnosti. Popsané případy tak naznačují, že úvahy o kněžích či řeholnících v občanských povoláních mají významná úskalí.

3.12 Svědectví františkánů před soudy

V minulé kapitole jsme zkoumali „svědectví františkánů“ v občanském zaměstnání. Františkáni a františkánky opakovaně vypovídali při policejním vyšetřování a před soudy. Analýza rozsudků,¹⁵⁶ v nichž jsou výpovědi zaznamenány, ukazuje,

¹⁵²Farní vikář liberecké farnosti působící se státním souhlasem.

¹⁵³Rozhovor s P. Antonínem Klaretem Dąbrowskim, OFM, ze dne 17. 3. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

¹⁵⁴Vložený výrok citován dle Pospíšilova osobního vyjádření na přednášce z dogmatické teologie na KTF UK v akademickém roce 2011–2012.

¹⁵⁵POSPÍŠIL, CTIRAD VÁCLAV: *Odborný životopis* [1. 4. 2014]. <<http://www.cmtf.upol.cz/menu/struktura-cmtf/katedry/katedra-systematicke-teologie/menu/personalni-obsazeni-a-z/ctirad-vaclav-pospisil/>>.

¹⁵⁶Srov. VOŽENÍLEK, Jan. *Dům U Pelikána*, rukopis, 2013.

že ve výpovědích před soudem členové liberecké komunity tvrdili, že nejsou františkány, ačkoliv již nezřídkla složili doživotní sliby, či dokonce – jako P. Radim Miloslav Jáchym, OFM – byli kvardiány konventu.

V morální teologii se lze setkat se dvěma přístupy k **definici lži**:

1) Lež je mluvení proti mysli. Každé *falsiloquium* je lež; neexistuje mravně indiferentní *falsiloquium*.

2) Nepravdivé mluvení je lež pouze tehdy, když se staví proti právu na pravdivou informaci. Existuje tedy i mravně nezávadné *falsiloquium*.

Ovšem i zastánci prvního pojetí v klasických kazuistikách připouštějí, že existují případy, kdy mluvčí není nucen jasně prozrazovat pravdu – např. právě v řeči obžalovaného před soudem. Tito moralisté obvykle vidí řešení v tzv. zámlece, která může být za určitých okolností i jen v mysli (*restrictio in mens*). Pak mluvčí řekne: „Nejsem františkán“ a myslí ještě např. „tak dobrý jako sv. František“.

Tímto způsobem vypovídal A. K. Dąbrowski. Uvedl, že přečetl tolik různých knih o sv. Františkovi, že by si netroufal říci, že už je „takový františkán, jako byl on“. Soudce na to poznamenal, že „být františkánem zřejmě není totéž jako být svazákem“.¹⁵⁷

„Právo nesdělit pravdu“ má obžalovaný i před spravedlivým soudem, tím spíše před nespravedlivým soudem totalitního státu. P. Radim Miloslav Jáchym, OFM, o tom v polovině 90. let napsal:

Tu je třeba předem dát odpověď moralistům, kteří mne s pozdviženým prstem obviní, že jako křesťan a k tomu kněz jsem neměl lhát. Stavějí se do jedné řady s estébáky, kteří poučovali: „To jste pěkní křesťané, když lžete, tomu vás učili v kostele?“ Kristus říká, že máme být prostí jako holubice, avšak opatrní jako hadi. Nikde neříká, že máme být hloupí. Dovoluje-li křesťanská morálka bránit se proti útočníkovi, máme právo bránit se i proti duchovnímu násilí. Anebo jinak: Vyšetřování a soud mají svá pravidla hry a k nim patří, že obviněný nemusí mluvit pravdu (za to nemůže být stíhán): proč bych tohoto práva neměl využít a měl svým nemorálním nepřátelům usnadňovat úlohu?

Snadno se mluví tomu, kdo v takové situaci nebyl. Jen na jedno jsem byl úzkostlivě opatrný: abych svou výpovědí neškodil jinému – pak jsem v ní okamžitě odmítl pokračovat.¹⁵⁸

Poznamenejme ještě, že vyslýchání nikdy „nezapřeli Krista“, naopak vždy uváděli, že „jsou katolíci“ (srov. Mt 10,32–33).

¹⁵⁷Šlo o soud ve věci dědictví po J. B. Bártovi, kde soudci po celou dobu dávali za pravdu argumentaci dědice, tj. R. M. Jáchyma. Rozhovor s P. Antonínem Klaretem Dąbrowskim, OFM, ze dne 17. 3. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

¹⁵⁸JÁCHYM, Radim Miloslav. *Jak jsem se stal františkánem*, s. 48.

Je-li třeba k obhajobě výpovědi u soudu výkladu takto rozsáhlého, můžeme exkurs uzavřít tvrzením, že ani neveřejná řeholní pastorace v období normalizace nebyla bez jistých kompromisů. Ostatně i P. Antonín Pavel Kejdana, OFM, k tomu dnes říká:

Poslední proces s Baptistou a Kosmou byl nesmírně trapný. Pořád zapírali. Stejně o nich estébáci všechno věděli. Proč rovnou neřekli, že jsou kněží a že je jejich právo sloužit doma mši? Dostali by úplně stejné tresty a neztrapnili by se tolik.¹⁵⁹

3.13 Tiskový apoštolát

Liberecká komunita U Pelikána věnovala značnou péči „tiskovému apoštolátu“, tedy přípravě a distribuci duchovní literatury. Pro přehlednost rozlišme jednotlivé typy činností:

- (1) nákup teologické literatury v Polsku a NDR (zde bylo možno získat i literaturu přivezenou ze SRN či ze Západního Berlína), pašování do vlasti a tvorba „přeložených výtahů“ pro potřeby tajného studia;
- (2) pašování významných přeložených textů do Říma k vydání v Křesťanské akademii;
- (3) nákup a pašování „populární teologické literatury“ (zejména dětských ilustrovaných biblí, biblických komiksů či prozaických knih „vydávajících svědectví o Bohu a o víře“) a jejich distribuce ke čtenářům.

Prvním dvěma činnostem se budeme podrobněji věnovat v kap. 5. Pašování dětských biblí probíhalo ve spolupráci s bratrskou jednotou baptistů. Významnou překážkou v nákupu a rozšiřování knih byla značná cena těchto kvalitně zpracovaných a barevně tištěných publikací.

3.14 Kategoriální pastorace

Pastoraci vysokoškolských studentů se věnoval P. Ján Peter Záš, OFM. Se studenty pořádal různé „filosofické debaty“; v domě ve Vesci pro ně připravoval duchovní obnovy. Tato služba měla zároveň charakter **pastorace národnostních menšin**, neboť značnou část studentek Fakulty textilní Vysoké školy strojní a textilní v Liberci tvořily studentky ze Slovenska. Pro dívky, pocházející z malých obcí

¹⁵⁹Rozhovor s P. Antonínem Pavlem Kejdanou, OFM, ze dne 12. 4. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

z velmi religiózních regionů (např. z Oravy), byl příchod do stotisícového, „ateistického“ Liberce šokem ani ne tak jazykovým, jako spíše obecně kulturním.

Pastorace nemocných byla obvykle úkolem toho kněze, který daného nemocného osobně znal z předchozí pastorační činnosti. Asi nejbliže měl k této činnosti P. Antonín Klaret Dąbrowski, OFM: jednak s lidmi snadno komunikoval a navazoval vztahy, jednak byl dříve v Ostravě zaměstnán jako řidič záchranné služby, takže se v nemocnicích dobře orientoval. Uvádí vzpomínku na událost, která pro něj na počátku kněžské služby měla značný formační význam:

Jedna sestra mě pozvala do nemocnice za dívkou, která se jmenovala Radka. Byla pokřtěná v dětství, ale od té doby o víře mnoho neslyšela. Měla rakovinu, její stav byl vážný. Chodil jsem za Radkou, povídal si s ní a rychle ji připravoval na přijetí svátostí. Obvykle se mnou přicházely další dívky, třeba sestry Bukovanské, které bavily ostatní pacienty na pokoji, abychom s Radkou měli klid na rozhovor. [...] Přijala svátost smíření, svaté přijímání. Po chemoterapii, kdy jí bylo hodně špatně, jsem jí udělil svátost biřmování. Poté, co jsem ji udělil svátost nemocných, se její stav zlepšil: poslala holky pro zmrzlinu. Viděl jsem, jak svátost zapůsobila i v přirozené rovině. [...] Pohřbíval ji P. Baláž, já byl na pohřbu v civilu, ale její tatínek mi děkoval a objímal mě.

S Radkou ležela na pokoji jedna husitka. Když Radku převezli pryč, tak mi řekla: „Tak vy už sem teď nepříjete.“ Odpověděl jsem: „To víte, já nejsem husitský kazatel, ale jestli budete chtít, tak můžu přijít a můžeme se spolu pomodlit.“ „To byste byl hodný.“ A tak jsem za ní chodil. — Antonín [Kejdana] mě přitom varoval: „Ne že ji budeš strašit nějakou svátostí [nemocných], to husiti nemají!“ Žádnou svátost jsem jí neudělil – byla to spíš taková příprava na smrt než na svátosti.¹⁶⁰

3.15 Františkáni a společenství ve farnosti

P. Jan Baptista Bárta, OFM, vedl všechny své aktivity mimo farnost. Když mladí bratři chodili na mše také do farního kostela, komunikovali s farníky, zpívali ve farním sboru apod., neschvaloval to. Snad se obával prozrazení aktivit U Pelikána, zejména tajného teologického studia, snad se bál, že dojde k nějakému mravnímu poklesku. Vzhledem k jeho povaze lze vyloučit, že by se obával o svou vlastní bezpečnost. A. K. Dąbrowski vzpomíná:

Když mě Bárta jednou vyhodil ze zkoušky, ironicky poznamenal: „Vidíš, máš se učit, a ne chodit do kostela!“ [...] Svůj postoj úplně změnil po jednom výslechu. Vyšetřovatel mu tam řekl: „Pane Bárta, co nám budete vykládat, my víme, že tam [tajně] sloužíte mše! Normální

¹⁶⁰Rozhovor s P. Antonínem Klaretem Dąbrowskim, OFM, ze dne 17. 3. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

křesťani chodí do kostela, a vy nechodíte.“ Potom nám nakázal: „Bratři, musíte občas chodit do kostela.“ – Měl jsem takovou až trochu škodolibou radost, že jsem měl pravdu.¹⁶¹

Vztahy s administrátorem farnosti P. Josefem Dobiášem byly většinou korektní. A. K. Dąbrowski (jako člen farního pěveckého sboru) s ním přicházel do kontaktu relativně často; Dobiáš s ním však zásadně jednal jako s laikem, nikoliv jako se spolubratrem v kněžské službě. O tom, že je Dąbrowski knězem, přitom velmi pravděpodobně věděl, ostatně před soudem v kauze Bárta & Trojan vypověděl, že jejich [tj. františkánskou] činnost považuje za neoprávněnou a škodlivou pro farnost a dobré vztahy mezi církví a státem.¹⁶² O značně intimnějším setkání, kdy P. Josef Dobiáš tuto „škodlivou činnost“ rád přijal, vypráví A. K. Dąbrowski:

Když měl vikář P. Josef Dobiáš mrtvici, ležel v nemocnici a jeho stav byl vážný, byl jeho kaplan mimo Liberec a nemohl za ním přijít. Tak jsem vzal svaté přijímání a vypravil se do nemocnice: „Pane vikáři, nesu vám svaté přijímání!“ Ačkoliv se mnou vždycky jednal jako s laikem, teď se na nic neptal a svaté přijímání zbožně přijal.¹⁶³

3.16 Veřejné záležitosti, účast na politickém dění

Na konci 70. let se řeholníci z domu U Pelikána neúčastnili politického dění, nikdo z nich nepodepsal Chartu 77. Představení to nepovažovali za vhodné, neboť nechtěli upozorňovat na tajné řeholní komunity.¹⁶⁴

Některým bratřím a sestrám se mnozí signatáři Charty navíc jeví jako nevěrohodní: tito signatáři totiž, mnohdy tzv. reformní komunisté vyloučení z KSČ po roce 1969, byli nezřídka těmi, kteří stáli za jejich odsouzením k mnohaletým žalářům v 50. i 60. letech.

¹⁶¹Tamtéž.

¹⁶²Rozsudek Okresního soudu v Liberci ze 7. 4. 1982, citováno dle: DACHOVSKÝ, Karel. *Umlčený zvon*, s. 66.

¹⁶³Tamtéž.

¹⁶⁴Rozhovor s P. Radimem Miloslavem Jáchymem ze dne 12. 2. 2013; záznam v archivu autora.

4 Farní pastorec

Liberec, nyní¹⁶⁵ i v období normalizace¹⁶⁶ třetí největší město Čech, bylo a je městem, na jehož území¹⁶⁷ existovalo a dosud existuje několik samostatných farností, jejichž hranice nebyly od nástupu komunistické totality až dosud (2014) měněny. V období normalizace tyto farnosti¹⁶⁸ měly jednoho administrátora a pastorec probíhala týmž způsobem; proto mezi nimi není nutno v dalším výkladu pečlivě rozlišovat.

4.1 Pastorační podmínky v libereckých farnostech

Římskokatolická farnost – arciděkanství Liberec využívala v období normalizace tři kostely: arciděkanský kostel sv. Antonína Velikého (v neděli se zde slavily čtyři mše, ve všední dny dvě), filiální kostel Nalezení sv. Kříže (stojí v blízkosti farního kostela; liturgicky byl využíván pouze příležitostně) a filiální kostel sv. Vojtěcha v Liberci-Ostašově, kde byla slavena mše zpravidla jednou za měsíc. Další kostely na území farnosti nesloužily bohoslužebným účelům: bývalý kapucínský klášterní kostel sv. Marie Magdaleny byl pronajat jako sklad n. p. Kniha, filiální kostel Navštívení Panny Marie sloužil jako archiv liberecké nemocnice, filiální kostel sv. Jana Nepomuckého v Liberci-Janově Dole byl pronajat stavební firmě a filiální kostel Matky Boží Panny Marie „U Obrázku“ byl užíván jako umělecký ateliér. Bývalý klášterní kostel sv. Vincence z Pauly byl již v roce 1973 odprodán církvi adventistů sedmého dne; interiér byl zcela upraven pro potřeby shromáždění členů tohoto společenství.¹⁶⁹

Na území **Římskokatolické farnosti – děkanství Liberec-Rochlice** stály (a dosud stojí) kostely dva: farní kostel sv. Jana Křtitele v Rochlici a filiální kostel sv. Bonifáce v Dolním Hanychově. Oba byly i v době normalizace využívány

¹⁶⁵*Sčítání lidu, domů a bytů*. Praha: Český statistický úřad, 2011.

¹⁶⁶SKOKAN, Ladislav a kol. *Slovníček a tabulky k učebnicím zeměpisu v 5.–8. ročníku základní školy*. 4. vyd. Praha: SPN, 1987, s. 111.

¹⁶⁷Pro účely naší práce není nutné „území města“ přesně vymezovat, poznamenejme však, že v průběhu 70. let byly k Liberci připojovány některé dosud samostatné obce, které zároveň byly (a po celé období normalizace aspoň *de iure* zůstaly) samostatnými farnostmi. Např. původně samostatná obec Stráž nad Nisou byla roku 1976 připojena k Liberci, od roku 1990 je opět samostatná; jako farnost nikdy nezanikla.

¹⁶⁸V přehledu uvádíme současné názvy církevních právnických osob; v období normalizace se však užívaly názvy typu „Arciděkanský úřad v Liberci“, „Děkanský úřad Rochlice u Liberce“ apod.

¹⁶⁹DOBIÁŠ, Josef. *Liberecké chrámy*. 1. vyd. Liberec: Arciděkanský úřad, 1983, s. 6n.

k liturgii. V rochlíckém kostele byla mše slavena dvakrát týdně (v neděli a ve středu), v Hanychově jednou měsíčně.¹⁷⁰

Římskokatolická farnost Liberec-Ruprechtice, která vznikla roku 1910, v období normalizace nebyla jakkoliv činná. Její jediný, farní kostel sv. Antonína Paduánského byl uzavřen a sloužil jako depozitář okresního archivu.¹⁷¹

Pravidelné bohoslužby byly slaveny v kostele Nejsvětější Trojice ve Vratislavicích nad Nisou.¹⁷² Z Liberce byly administrovány i některé okolní farnosti: farnost Stráž nad Nisou či farnost Dlouhý Most.

Liberecké farnosti neměly dostatek prostor na mimoliturgické aktivity. Budova arciděkanství byla roku 1960 přeměněna na mateřskou školu. Arciděkanství byl přesídlen do menší budovy bývalého špitálu na Malém náměstí.¹⁷³ Fara v Rochlici byla příležitostně obývána některým z kaplanů, v polovině 80. let však byla zapálena; trosky fary byly v roce 1988 odprodány soukromníkům k vybudování nového objektu. Farní budova ve Vratislavicích byla užívána MěNV v Liberci.¹⁷⁴

4.2 Administrátoři farnosti

Liberecká farnost byla již v roce 1879 povýšena na **arciděkanství**, jejímu faráři tak příslušel čestný titul arciděkan. V období normalizace však nebyli jmenováni faráři, nýbrž jen administrátoři. Protože však zároveň byli vikáři libereckého vikariátu, připojovali k podpisu dovětek „vikář liberecký“; tímto titulem je také oslovovali věřící. Ponecháváme tedy toto označení, byť je zřejmé, že v našich úvahách popisujeme především jejich pastorační činnost coby práci vlastních pastýřů farnosti, nikoliv představených vikariátu. Podobně ponecháváme označení „kaplan“ pro farního vikáře.

V letech 1965–1974 byl administrátorem farnosti **P. Alois Frajt**, ve vzpomínkách pamětníků obvykle označovaný jako „starý pan vikář“. Pastorační probíhala ještě v duchu uvolnění 2. poloviny 60. let (viz např. dále v kap. 4.12). Vikář Frajt měl i dobré vztahy s chrastavskými františkány, občas zastupovali v libereckých

¹⁷⁰Rozhovor s Petrem Hartigem ze dne 5. 5. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

¹⁷¹DOBIÁŠ, Josef. *Liberecké chrámy*, s. 39.

¹⁷²V době normalizace část Liberce, nyní samostatný městský obvod Liberce.

¹⁷³DOBIÁŠ, Josef. *Liberecké chrámy*, s. 13.

¹⁷⁴DOBIÁŠ, Josef. *Farní věstník 1990*, č. 1.

kostelích, např. v kostele v Rochlici: *Vikář Frajt opil církevního tajemníka a vymánil z něj pro nás souhlas.*¹⁷⁵

Roku 1974 se stal libereckým administrátorem a vikářem libereckého vikariátu **P. Josef Dobiáš**. Narodil se 10. 9. 1919 v Maria-Lanzendorf na předměstí Vídně, na kněze byl vysvěcen 14. 6. 1942 v Českých Budějovicích. Působil jako katecheta na českých školách a v chrámech pro českou menšinu ve Vídni. Po roce 1945 přešel do Československa. V roce 1946 byl jmenován administrátorem v Jirkově u Chomutova.¹⁷⁶ *Od listopadu 1948 působil jako administrátor farního úřadu v Lovosicích. V roce 1949 byl ONV v Lovosicích pokutován částkou 5 000,- Kčs za čtení pastýřského listu československých biskupů. Pokutu zaplatil, peníze byly na tento účel sebrány mezi věřícími. Jako učitel náboženství na lovosické II. střední škole údajně vyzýval žáky, aby nevěřili veřejným sdělovacím prostředkům. Na základě udání otce jednoho z žáků byl pak P. Dobiáš dne 17. 4. 1950 příslušníky Velitelství oddílu StB Lovosice zatčen.*¹⁷⁷ V procesu konaném u Státního soudu v Praze byl dne 4. 10. 1950 uznán vinným z trestného činu sabotáže a odsouzen k trestu odnětí svobody na 7 let a řadě vedlejších trestů. Podmínečně propuštěn byl 29. 6. 1954. Rozsudek byl zrušen až v roce 1992.¹⁷⁸ V roce 1954 byl jmenován administrátorem ve Všejanech u Nymburka, v roce 1955 ve Cvikově. V roce 1965 se stal administrátorem farností Rumburk, Brtníky a Staré Křečany a vikářem děčínského vikariátu. Od 1. 10. 1974 byl administrátorem arciděkanství Liberec a farností Kryštofovo Údolí, Dlouhý Most, Stráž nad Nisou, Rochlice u Liberce a Vratislavice nad Nisou a zároveň okrskovým vikářem libereckého vikariátu. Dne 31. 7. 1990 odešel do důchodu a na podzim 1990 nastoupil do Holubic, farnost Pozoříce. Zemřel dne 28. 1. 2012 v kroměřížské nemocnici.¹⁷⁹

Dne 17. 3. 1960 byl Dobiáš zaregistrován 3. odborem KS MV Ústí nad Labem jako tajný spolupracovník (agent) s krycím jménem NOVÁK (r. č. 5 090 Ústí n. L.). Již po roce však byl svazek uložen do archivu a v blíže nezjištěné době zničen. Dne 11. 12. 1967 byl Dobiáš znovu zaregistrován 5. oddělením 2. odboru S StB Ústí nad Labem jako kandidát tajné spolupráce

¹⁷⁵Rozhovor s P. Antonínem Pavlem Kejdanou, OFM, ze dne 12. 4. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

¹⁷⁶PŘIBYL, Stanislav. *Zemřel P. Josef Dobiáš*. [1. 5. 2014] <<http://www.dltm.cz/zemrel-p-josef-dobias>>.

¹⁷⁷PLACHÝ, Jiří. „Rozpracování“ duchovních litoměřické diecéze Státní bezpečností. In: *Securitas imperii* 11, s. 33.

¹⁷⁸Tamtéž, s. 33.

¹⁷⁹PŘIBYL, Stanislav. *Zemřel P. Josef Dobiáš* [1. 5. 2014]. <<http://www.dltm.cz/zemrel-p-josef-dobias>>.

a od 1.12. 1969 jako tajný spolupracovník (resp. agent) s krycím jménem VIKÁŘ, a to až do 8. 12. 1989, kdy byl svazek skartován. Dobiáš byl v té době dlouholetým předsedou KV SKD PIT v Severočeském kraji.¹⁸⁰

V roce 1990 hodnotil své působení takto:

Prožil jsem s vámi doby nesvobody, doby těžké a jen sám Bůh ví, co dalo práce přes všechny tlak udržet v naší farnosti nerušený chod farního života a v rámci vikariátu chránit a hájit kněze, aby nepřišli pro malichernost o státní souhlas k výkonu duchovenské služby. Víím, že vše se to podařilo překonat s vašim přispěním a modlitbou. [...] Ale děkuji i těm, kteří, když nepomáhali, aspoň jazykem neškodili.¹⁸¹

4.3 Další kněží spojení s libereckými farnostmi

V první polovině 70. let byli **kaplany** P. František Opletal (přišel v roce 1963), P. Karel Volejníček a P. Alexej Baláž. Na konci 70. let P. Josef Šprlák. V 80. letech Jan Fexa a po něm Jaroslav Stříž.¹⁸²

Jako **výpomocní duchovní** působili ve farnosti dva řeholní kněží, kteří ovšem navenek vystupovali jako kněží diecézní: v 70. letech redemptorista P. MUDr. Ján Janok, CSsR, v 80. letech kapucín P. Anastáz Bohumil Polášek, OFMCap.

V Liberci byl v období normalizace relativně vysoký počet **povolání ke kněžství**. *V 70. letech byli vysvěceni P. Werner Horák z Rochlice, P. Josef Faltejsek z Hanychova a později P. Jan Bahník rovněž z Hanychova. Po nich P. Petr Kubíček a P. Oldřich Kolář rovněž ještě za totality. Po listopadu 89 byl v Liberci vysvěcen na jáhna i kněze P. Jiří Voleský, který studoval ještě za totality.*¹⁸³

¹⁸⁰PLACHÝ, Jiří. „Rozpracování“ duchovních litoměřické diecéze Státní bezpečností. In: *Securitas imperii* 11, s. 33.

¹⁸¹DOBIÁŠ, Josef. *Farní věstník* 1990, č. 8.

¹⁸²OPLETAL, František. Od roku 1990 i s přihlédnutím k letům předchozím. *Kronika Římskokatolické farnosti – arciděkanství Liberec*, s. 18. Archiv Římskokatolické farnosti – arciděkanství Liberec.

¹⁸³V kronice je chybně uvedeno „Jan Voleský“. Viz také rozhovor autora práce s P. Jiřím Voleským dne 20. 6. 2000 v hostinci U Radnice v Liberci; písemně nelze doložit. Celkový soupis: OPLETAL, František. *Kronika Římskokatolické farnosti – arciděkanství Liberec*, s. 20. Další zjištění: Horák a Faltejsek přijali jáhenské svěcení dne 7. 12. 1974 v katedrále sv. Štěpána v Litoměřicích. *Dopis rektora kněžského semináře v Litoměřicích Václava Červinky ze dne 26. 1. 1975, resp. 18. 1. 1975*. Bahník přijal jáhenské svěcení 16. 2. 1980, kněžské svěcení 27. 6. 1982. *Dopis ordináře Josefa Hendricha Arciděkanství úřadu Liberec ze dne 8. 8. 1988*. Kolář a Kubíček přijali jáhenské svěcení 20. 2. 1988, kněžské svěcení 25. 6. 1988. *Dopis ordináře Josefa Hendricha Arciděkanství úřadu Liberec ze dne 8. 8. 1988*. Archiv Římskokatolické farnosti – arciděkanství Liberec.

4.4 Slavení eucharistie

Mše svaté (pořad bohoslužeb viz kap. 4.1) byly slaveny dle misálu Pavla VI. podle nejnovějších česky vydaných liturgických knih. Služby kněží, předsedajících slavení eucharistie, nebyly nijak pravidelné a jejich rozpis nebyl (v předstihu) zveřejňován. Vikář Dobiáš často pronášel homilii i v těch mších, jejichž slavení předsedal některý z farních vikářů; v závěru téže mše přednesl i různá organizační oznámení, přičemž mezitím zpovídal.¹⁸⁴

V liturgickém slavení bylo možno najít některé nijak neobvyklé nedostatky: verš před evangeliem byl soustavně nahrazován lidovým zpěvem s varhanami, během mše sv. se často podávalo sv. přijímání ze zásoby ve svatostánku, nikoliv „z darů proměněných při téže mši“.¹⁸⁵

Chrámový sbor vedl od roku 1960 Ing. Bohuslav Eliáš.¹⁸⁶ Sbor při bohoslužbách uváděl *klasická díla Mozarta, Bacha, Janáčka, Dvořáka, Händla, Pergolesiho, Křižkovského, Ryby, Brucknera, Filkeho*¹⁸⁷ a jiných. V komplikované pastorační situaci v období normalizace byla v chrámovém sboru *de facto* vykonávána pastorační práce dospělých osob.

Každý první pátek v měsíci se po mši sv. konal **eucharistický výstav** s modlitbou k zasvěcení srdci Ježíšovu.¹⁸⁸ Obvyklé byly pobožnosti křížových cest v době postní a májové pobožnosti v květnu.¹⁸⁹

4.5 Iniciační svátosti

Farní archiv obsahuje korespondenci mezi libereckým arciděkanstvím a litoměřickým ordinariátem týkající se udílení iniciačních svátostí. Dopisy ukazují, jak se vyvíjely pastorační přístupy a jak relativně pomalu (v porovnání s úpravou liturgického prostoru a zavedení nového mešního řádu) byly zaváděny důsledky reformy 2. vatikánského koncilu v oblasti iniciačních svátostí.

Žádosti z arciděkanství měly jednoduchou formu: *Žádám o dovolení pokřtít ritu parvulorum* [tyto žadatele]. *Katechumeni jsou svobodní a seznámili se s katolickými partnery, kteří jim zprostředkovali přístup k víře v Boha. Podle jejich zájmu*

¹⁸⁴Osobní vzpomínka autora, písemně nelze doložit.

¹⁸⁵Tamtéž. Srov. *Všeobecné pokyny k římskému misálu*, editio typica tertia, č. 85. *Všeobecné pokyny k římskému misálu*, č. 56h. In: *Český misál*, 1983.

¹⁸⁶OPLETAL, František. *Kronika Římskokatolické farnosti – arciděkanství Liberec*, s. 20.

¹⁸⁷DOBIÁŠ, Josef. *Farní věstník 1990*, č. 8.

¹⁸⁸Rozhovor s Petrem Hartigem ze dne 5. 5. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

¹⁸⁹DOBIÁŠ, Josef. *Farní věstník 1990*, č. 8.

o náboženskou výuku a život podle ní je naděje, že se z nich stanou opravdoví věřící.¹⁹⁰ V odpovědi z ordinariátu je stručné poučení: *Upozorňuji na znění can. 752 §1 Kodexu kanonického práva o přípravě dospělých ke křtu a na vzbuzení lítosti nad hříchy dosavadního života před udělením svátosti. Nově pokřtění mohou spolu se svými kmotry přistoupit při mši sv. ke sv. přijímání pod oběma svátostnými způsoby.*¹⁹¹

Podobných žádostí bylo v období normalizace vyřízeno 36. V odpovědích ordinariátu¹⁹² se postupně objevují různá vybidnutí:

O roku 1976 byl zařazen dodatek: [Udělte křest] *s použitím obřadu křtu dětí, poněvadž dosud nevyšel český překlad obřadů křtů dospělých. Podmínky, které stanoví kanonické právo pro křest dospělých katechumenů, jsou vám známy.*¹⁹³

Od roku 1977 je připojeno připomenutí:

Podle současného práva má kněz, jemuž bylo ordinářem povoleno přijmout křtem dospělou osobu do církve, současně možnost za nepřítomnosti biskupa udělit všechny tři svátosti initiationis christianae, totiž po křtu vynechat mazání svatým křížmem a udělit svátost biřmování a při mši svaté potom podat novokřtěnci a jeho kmotrům svaté přijímání pod oběma svátostnými způsoby.¹⁹⁴

V dopisu z 19. 12. 1983 připojuje administrátor litoměřické diecéze (stále je to Josef Hendrich, ale již uvádí titul v souladu s novým CIC) rozsáhlejší poučení, které vychází z nově platného kodexu:

Nový Kodex kanonického práva nezná možnost povolení křtu dospělého katechumena obřadem křtu dětí. Na základě čl. 66 Ordinis initiationis christianae adultorum povolují použití jednoduchého obřadu udělení sv. křtu. Tento článek vyžaduje účast společenství místní církve a doporučuje udělení svátostí ve mši svaté, především jistě proto, že nově pokřtění mají při ní přijmout nejsvětější Eucharistii pod oběma svátostnými způsoby. Jak je dnes už obecně známo, má právo ten, kdo dovořeně křtí dospělého, udělit všechny tři svátosti uvedení do křesťanského života; totiž ve křtu vynechat mazání křížmem a udělit svátost biřmování. — Zapůjčujeme Vám text Jednoduchého obřadu uvedení dospělých do křesťanského života a prosíme o jeho vrácení po udělení křtu, které dává příležitost k získání odpustků milostivého roku vykoupení všemi, kdo se této slavnosti zúčastní.¹⁹⁵

¹⁹⁰ *Dopis libereckého arciděkanství ordinariátu z 16. 12. 1974, č. j. 232/74-I.*

¹⁹¹ *Dopis ordinariátu libereckému arciděkanství z 18. 12. 1974, č. j. 444.*

¹⁹² Dopisy, odeslané v období od úmrtí kardinála Trochy až do roku 1976 včetně, jsou psány na hlavičkovém papíře s kardinálovým znakem a textem *Štěpán kardinál Trocha, biskup litoměřický*, obojí je přeškrtnuto černým fixem a vpravo je strojem připsáno „KAPITULNÍ ORDINARIÁT V LITOMĚŘICÍCH“.

¹⁹³ *Dopis ordinariátu libereckému arciděkanství z 13. 2. 1976, č. j. 665/76 V-2Hr.*

¹⁹⁴ *Dopis ordinariátu libereckému arciděkanství z 15. 8. 1977, č. j. 1307/77 V-2Hr.*

¹⁹⁵ *Dopis ordinariátu libereckému arciděkanství z 19. 12. 1983, č. j. 1628/83 V-2Hr.*

V pověření pokřtít Zdeňku Habartovou (nyní Cvejnovou, jednu z respondentek našeho výzkumu) administrátor diecéze píše ještě důrazněji:

Ze zásady je třeba dospělým udílet křest v celé šíři liturgických úkonů *Ordinis initiationis christianae adultorum*, vycházejících ze zásad liturgické obnovy Druhého vatikánského koncilu. Tyto liturgické texty jsou již po mnoho let přeloženy do češtiny, schváleny místní autoritou a potvrzeny příslušnou římskou kongregací, nebyly ale dosud vydány tiskem. Už z toho důvodu přihlížím k čl. 66 rubrik výše jmenované liturgické knihy a povoluji použití jednoduchého obřadu sv. křtu. O způsobu se není třeba šířeji rozepisovat, poněvadž v průběhu roku, ve kterém platí nový Kodex kanonického práva, jste tohoto způsobu již vícekrát použili.¹⁹⁶

V dovolení křtu Karolíny Titěrové (nyní Lysičanové, další respondentky našeho výzkumu) je uvedeno: *Není-li počítáno s tím, že křest bude vykonán v obřadech vigilie Vzkříšení Páně, povolují použití jednoduchého obřadu na základě čl. 66 Ordinis initiationis christianae adultorum!*¹⁹⁷ Křest byl vykonán při velikonoční vigilii a svátost birmování byla udělena při téže příležitosti; obřady uvedení dospělého do křesťanského života však stále nebyly vykonány v celé šíři (nebylo zařazeno přijetí do katechumenátu, skrutinia a další související obřady).¹⁹⁸

Průběh „katechumenátu“ v 80. letech a přípravy dospělého na přijetí iniciačních svátostí ilustrují dvě svědectví:

Do kostela jsem přišla poprvé v roce 1982 náhodou, po setkání s kamarádkou, která tam chodila. Pak jsme chodily spolu na mše, ale ne do nějakého společenství. Asi rok po tom jsem požádala o křest. Šla jsem za eucharistií; mým hlavním důvodem byla touha po eucharistii, velká a těžko popsatelná, svatostánek na mě působil jako magnet – plus parta z kostela, jinak mě duchovní věci nijak zvlášť nezajímaly. — Připravoval mě kaplan Fexa, byl hodný, ale dnes bych řekla, že nedokázal předat „věci pod čarou“ – učil mě hlavně základní poučky z katechismu a recitovat modlitby. Pokřtěná jsem byla 30. 12. 1984 při běžné mši. Nebylo ani přijetí do katechumenátu, ani skrutinia, ani žádné setkání po křtu. K první zpovědi jsem šla bez jakékoliv přípravy „náhodně“ do zpovědnice v arciděkanském kostele; když vikář po chvíli zjistil, koho zpovídá, byl velmi milý a moc mě podržel a pomohl.¹⁹⁹

Do kostela jsme poprvé vstoupili na konci roku 1981. Od podzimu 1982 jsme začali chodit pravidelně, a zároveň jsme spolu začali chodit na přípravu – snoubenka na přípravu na křest a já na přípravu ke svátostem. Přípravu prováděl P. Jan Fexa; probíhala každý týden, prakticky z katechismu. Literaturu jsme žádnou nedostali, byl to jen výklad. Křest proběhl během běžné nedělní mše první neděli po velikonočních. Bylo to velice slavnostní, zpíval chrámový sbor. Žádné další rituály (přijetí do katechumenátu, skrutinia) neproběhly.²⁰⁰

¹⁹⁶ *Dopis ordinariátu libereckému arciděkanství z 19. 12. 1984*, č.j. 2115/84 V-2Hr.

¹⁹⁷ *Dopis ordinariátu libereckému arciděkanství z 16. 3. 1987*, č.j. 556/87 V-2Hr.

¹⁹⁸ Rozhovor s Mgr. Karolínou Lysičanovou ze dne 5. 5. 2014; záznam v archivu autora.

¹⁹⁹ Rozhovor se Zdeňkou Cvejnovou ze dne 5. 5. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

²⁰⁰ E-mail Ing. Martina Huška autorovi práce ze dne 5. 5. 2014; archiv autora.

Svátost biřmování byla na přelomu 60. a 70. let udílána dvakrát: v roce 1967 a v roce 1972. V prvním případě vedli biřmovance *kaplani P. František Opletal a P. Karel Volejníček; příprava probíhala v arciděkanském kostele večer po mši sv. jednou týdně a kromě nich ji vedl i vikář P. Alois Frajt. Svátost udělil litoměřický kapitulní vikář ThDr. Eduard Oliva.*²⁰¹ V roce 1972 se biřmování účastnila „celá parta společenství mládeže“, tedy cca 20 osob; kmotry byli často mladí lidé, kteří přijali biřmování v roce 1967.²⁰² Udělovatele svátosti se prozatím nepodařilo zjistit.

Mezi lety 1974 a 1990, tedy za působení vikáře Josefa Dobiáše, byla svátost biřmování (mimo křest – viz výše) udílána čtyřikrát.²⁰³ Z biřmování v roce 1985 se dochovaly dva sešity se seznamem biřmovanců. Nejde o knihu biřmovaných, nýbrž spíše o „knihu přihlášených“: některá jména jsou škrtnuta a vikářem je poznamenáno „Nepůjde“. Jiný zájemce je škrtnut s poznámkou „Byl již biřmován při křtu“. Biřmování více než 40 osob bylo slavností celé farnosti; kapitulní vikář Josef Hendrich byl slavnostně přivítán u vchodu kostela, průběh bohoslužby komentoval vikář Dobiáš z kazatelny.²⁰⁴ *Příprava byla ve skupině všech biřmovanců, prováděl ji osobně P. Dobiáš a probíhala přímo v kostele; periodu si nepamatuji, ale asi to bylo každý týden.*²⁰⁵

4.6 Svátosti uzdravení

Svátost smíření byla v arciděkanském kostele sv. Antonína udělována během všech mší, a to ve zpovědnících. Zpovědnice nebyly označeny jmény zpovědníků; administrátor farnosti to v homiliích vysvětloval tím, že lidé *nemají vyhledávat konkrétního zpovědníka, protože ve svátosti se setkávají se samotným Kristem.*²⁰⁶ Podle některých pamětníků byl příčinou „neoznačených zpovědnic“ také fakt, že mnozí lidé přicházející ke svátosti smíření *dávali před „panem vikářem“ přednost kaplanům, neboť k vikáři neměli důvěru vzhledem k jeho angažmá v SKD PIT.* Neexistuje však žádný důkaz, či snad jen náznak, že by se vikář v této oblasti dopustil nějakých pochybení. Naopak pamětníci, kteří k němu ke svátosti smíření

²⁰¹E-mail jáhna Mgr. Ing. Milana Richtera autorovi práce ze dne 6. 5. 2014; archiv autora.

²⁰²Rozhovor s Mgr. Evou Voženilkovou a Ing. Milanem Voženílkem ze dne 4. 5. 2014; záznam v archivu autora.

²⁰³DOBIÁŠ, Josef. *Farní věstník 1990*, č. 8.

²⁰⁴Rozhovor s Petrem Hartigem ze dne 5. 5. 2014; zvukový záznam v archivu autora. E-mail Ing. Martina Huška autorovi práce ze dne 5. 5. 2014; archiv autora. Doloženo fotografiemi.

²⁰⁵E-mail Ing. Martina Huška autorovi práce ze dne 5. 5. 2014; archiv autora.

²⁰⁶Osobní vzpomínka autora práce; písemně nelze doložit.

přicházeli, jej hodnotí velmi pozitivně: *byl to skvělý zpovědník, člověka podržel, psychologicky dobře působil a pomáhal.*²⁰⁷

V závěru adventní a postní doby se zpovídalo ve více zpovědnicích i v kostele Nalezení sv. Kříže; vypomáhali přitom kněží z okolních farností. V některých letech byla svátost smíření udělována v rámci liturgie svátostného smíření pro více kajících se soukromou zpovědí;²⁰⁸ ačkoliv je tento způsob ekleziologicky i liturgicky vyhovující, někteří lidé jej nepřijímali pozitivně: měli pocit, že pak jsou ve zpovědnici odbýváni.

Svátost nemocných byla v 70. letech udělována na požádání nemocným doma, výjimečně i v nemocnici;²⁰⁹ v 80. letech po přípravných katechezích zařazených do homilií i společně více nemocným během nedělní mše.²¹⁰

4.7 Přijetí do katolické církve; odchody z církve

V archivu libereckého arciděkanství je zdokumentováno šest přestupů **z jiných církví do církve římskokatolické** v období normalizace. Spíše než jednotlivých případů si nyní všimneme pokynů, které ordinář (resp. kancléř) administrátorovi farnosti zasílal. Většina listů obsahuje tento pokyn:

Protože nebyl doposud vydán český text obřadu přijetí pokřtěných v jiné křesťanské církvi do společenství církve katolické, můžete před svědky použít následujícího způsobu: N. N., po zralé úvaze vedena Duchem svatým, rozhodla jste se stát se členkou církve římskokatolické. Na znamení, že ode dneška patříte do tohoto společenství, budete s ostatními požívat tělo a krev Páně. Vyznejte spolu s námi svou víru. — Sestro, když jste spolu s námi vyznala svou víru, před tímto shromážděním se vás ptám: Přijímáte Boží zjevení tak, jak je přijímá, učí a hlásá katolická církev? — Odpovězte: Ano! — Sestro, katolická církev vás přijímá za svou členku. Ode dneška budete patřit do našeho společenství v Kristu Ježíši, našem Pánu. — Všichni odpoví: Amen!

Vstup do katolické církve запиšte do knihy změn náboženství. Pro platnost křtu v církvi československé není potřebí křtu *sub conditione*.²¹¹

²⁰⁷Rozhovor se Zdeňkou Cvejnovou ze dne 5. 5. 2014; zvukový záznam v archivu autora. Srov. také: Rozhovor s Petrem Hartigem ze dne 5. 5. 2014; zvukový záznam v archivu autora. Rozhovor s Mgr. Karolínou Lysičanovou ze dne 5. 5. 2014; záznam v archivu autora.

²⁰⁸Úvod k liturgické knize *Obřady pokání*, Sekretariát České liturgické komise, Praha 1982, č. 22n, s. 14.

²⁰⁹E-mail jáhna Mgr. Ing. Milana Richtera autorovi práce ze dne 6. 5. 2014; archiv autora.

²¹⁰E-mail Ing. Martina Huška autorovi práce ze dne 5. 5. 2014; archiv autora.

²¹¹Má být: *sub conditione*. *Dopis ordinariátu libereckému arciděkanství z 23. 10. 1974*, č. j. 2799/74.V-18/74.

Další okruh žádostí se týkal přijetí těch, kteří (zejména v prvních letech Republiky československé, často z rozhodnutí svých rodičů) opustili katolickou církev a nyní se do ní chtěli navrátit:

Ze žádosti není zcela zřejmé, v kolika letech věku jmenovaná opustila církev, a je zde možnost, že upadla do církevního trestu exkomunikace podle can. 2314 §1 Kodexu kanonického práva. Při návratu do církve je nutno tuto censuru z ní sejmout. Pravomocí danou reskriptem Apoštolské penitenciárie čís. 48/73 ze 31. ledna 1973, který byl uveřejněn v našem ordinariátním oběžníku čís. 5 ze 28. března 1973 na str. 11, povolují vám použít jednoduššího způsobu tím, že upustíte od právně předepsaného přísežného odřeknutí se hereze a schizmatu a užijete před sv. zpovědí asi tohoto způsobu: „Přisahám, že odmítám všechna církví odsouzená učení a vyznávám svou víru: Věřím v jednoho Boha. [...] Návrat do církve запиšte do knihy změn náboženského vyznání. Státním úřadům se změna neohlašuje.“²¹²

V roce 1978 se při dovolení přijetí do církve osoby pokřtěné v ČČSH podmínky mění; ordinář stanovuje, že jmenovanou je nutnou pokřtít *sub conditione*:

Poněvadž je těžko zjišťovat platnost křtu, uděleného tehdy jáhnem Československé církve, přijměte jmenovanou podmíněným udělením křtu, při kterém můžete udělit i svátost biřmování a podat sv. přijímání pod oběma svátostnými způsoby. Nemáte ještě v rukou český překlad obřadu křtu dospělých, posíláme vám několik listů této liturgické knihy k nahlédnutí a prostudování, potom nám je laskavě zase vraťte.²¹³

V archivu arciděkanství jsou rovněž řádově stovky ohlášení **o vystoupení z římskokatolické církve**. Oznámení byla zaslána nejčastěji v 70. letech, a to z diecézí na území SRN; vzhledem k podmínkám doby je pochopitelné, že se administrátor farnosti nepokoušel o jakoukoliv formu pastorec těchto osob, které „církve opouštějí“; informace byla pouze zapsána do křestní matriky.

4.8 Svátost manželství

Udělení svátosti manželství obvykle následovalo po uzavření občanského sňatku před úředníkem MěNV v Liberci. Přípravu na uzavření manželství vedli kněží, někdy sám vikář,²¹⁴ jindy jeho kaplani.²¹⁵ Podle všech dostupných svědectví se přípravy zaměřovaly na duchovní a společenskou stránku manželství, jiné oblasti (např. výklad o „řádu předávání lidského života“) byly opomíjeny.²¹⁶ Typický průběh popisuje jeden z pamětníků:

²¹² *Dopis ordinariátu libereckému arciděkanství z 21. 1. 1976*, č.j. 223/76 V-18Hr.

²¹³ *Dopis ordinariátu libereckému arciděkanství z 20. 9. 1978*, č.j. 1219/78 V-18Hr.

²¹⁴ E-mail Ing. Martina Huška autorovi práce ze dne 5. 5. 2014; archiv autora. Rozhovor s Mgr. Karolínou Lysičanovou ze dne 5. 5. 2014; záznam v archivu autora.

²¹⁵ Rozhovor se Zdeňkou Cvejnovou ze dne 5. 5. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

²¹⁶ Tamtéž, všechna svědectví.

Svátost manželství jsme přijali 13. 7. 1985. Příprava probíhala ve dvojici s panem vikářem Dobiášem, jednou týdně, počet sezení si nepamatuji, odhaduji 5–7. Literatura byla, bylo to takové brožované skriptum napsané na stroji, půjčoval nám je domů k samostudiu. Obřad řídil pan vikář a přidělil se nám sám (ale bylo to fajn, byl dobrý řečník a organizátor). Jinak mi to připadalo moc hezké, zpíval chrámový sbor. Konalo se to ale beze mše, jen svátost manželství, v sobotu od 13.20 (protože od 13.00 byl dvacetiminutový obřad na radnici).²¹⁷

V oblasti manželství byly v libereckých farnostech řešeny i některé složitější kauzy (např. prohlášení manželství za neplatné, udělení papežské dispense Jana Pavla II. od nekonsumovaného manželství). V jednom případě neposlal ordinář pouhé rozhodnutí, ale celý „pastorační návod“:

Byl-li [jmenovaný] před sňatkem se žadatelkou skutečně římskokatolicky pokřtěn, nešlo by před církví o platně uzavřené manželství, stačilo by je za takové administrativní cestou ordinářem prohlásit a nebylo by překážek k přijetí žadatelky do církve. Jestli ale [jmenovaný] pokřtěn nebyl, potom jde o přirozené manželství, na něž se církev dívá jako na platné a nerozlučitelné se všemi závazky z manželství plynoucími. Jak je bude schopna při vstupu do katolické církve nést? — Pokuste se proto zjistit okolnosti sňatku žadatelky a případně požádejte o prohlášení jeho neplatnosti způsobem obvyklým u rozvedených snoubenců.²¹⁸

4.9 Další liturgická slavení

Neexistuje jediné svědectví o tom, že by se v libereckých kostelích v období normalizace někdy společně slavila aspoň některá část **denní modlitby církve**, a to ani po vydání české liturgické knihy. Je pravděpodobné, že se zdejší kněží (zejména klasicky vzdělaný vikář P. Josef Dobiáš) modlili „soukromě“ latinsky. Všichni pamětníci uvádějí, že tuto liturgickou modlitbu poznali ve společenství s františkány.²¹⁹

V období normalizace bylo v Liberci dle dostupných zápisů²²⁰ cca 10 **katolických pohřbů** měsíčně. Probíhaly buď na hřbitovech, nebo v libereckém krematoriu (v prostoru (dodnes) liturgicky zcela nevyhovujícím) a byly vyřizovány Okresním komunálním podnikem v Liberci.²²¹

²¹⁷E-mail Ing. Martina Huška autorovi práce ze dne 5. 5. 2014; archiv autora.

²¹⁸*Dopis ordinariátu libereckému arciděkanství z 22. 1. 1976*, č.j. 253/76 V-18Hr.

²¹⁹E-mail Ing. Martina Huška autorovi práce ze dne 5. 5. 2014; archiv autora. E-mail jáhna Mgr. Ing. Milana Richtera autorovi práce ze dne 6. 5. 2014; archiv autora. Rozhovor se Zdeňkou Cvejnovou ze dne 5. 5. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

²²⁰*Štábový deník z let 1983–1990*. Archiv Římskokatolické farnosti – arciděkanství Liberec.

²²¹Tamtéž.

4.10 Katecheze

Výuka náboženství (vzhledem k obsahu i adresátům šlo ve skutečnosti spíše o katechezi, srov. s výkladem v kap. 3.10) byla v polovině 80. let zahájena v několika vybraných školách. Podmínky byly nesnesitelné jak pro kněze, tak především pro žáky, např. ve škole Na Žižkově byla jména žáků navštěvujících nepovinnou výuku náboženství vyhlášena školním rozhlasem; žáci byli vystaveni posměchu spolužáků i učitelů.²²² Rodiče na takovouto výuku své děti (přes opakované výzvy duchovních správců) většinou nepřihlašovali; nechtěli riskovat jejich budoucnost a ohrožit studium na střední škole. Někteří raději zvolili „tajnou výuku u františkánů“ – viz kap. 3.10.

V dalších letech byla vzhledem k těmto obtížím a nezájmu rodičů nabídnuta výuka náboženství v kostele, a to v obou sakristiích; výuku zastávali kaplani. Rovněž příprava dětí na první svaté přijímání probíhala přímo v kostele, před postranním oltářem P. Marie; obvykle byla svěřena kaplanu P. Josefu Součkovi. Pro děti byl připraven jednoduchý učební text²²³ ve formě otázek a odpovědí (opisovaný strojem na průklepový papír), které kaplan obvykle přečetl a pro děti nepřiměřeným způsobem komentoval.²²⁴

4.11 Tiskový apoštolát

P. Josef Dobiáš byl zdatným řečníkem i vynikajícím autorem psaného slova. V období normalizace vydal (se schválením ministerstva kultury) vlastní publikaci *Liberecké chrámy*²²⁵ a překlad knihy Albina Lucianiho (pozdějšího papeže Jana Pavla I.) *Dopisy slavným osobnostem*; publikace byly nabízeny „na stolku“ v arciděkanském kostele. Tamtéž byly vždy k dispozici *Katolické noviny*, k jejichž koupi a četbě vikář Dobiáš opakovaně vybízel i v homiliích.²²⁶ Minimálně v 2. polovině 80. let byla však taková pobídka neakceptovatelná, neboť již v roce 1982 kardinál Tomášek odebral *Katolickým novinám* církevní schválení.²²⁷ Mnozí věřící tyto skutečnosti znali z vysílání Hlasu Ameriky a Svobodné Evropy, proto vikářovy pobídky k četbě uvedených novin ignorovali a vůči jeho pastoračnímu působení dále zachovávali určitý odstup.

²²²Rozhovor s Petrem Hartigem ze dne 5. 5. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

²²³*Příprava na první svaté přijímání*. Nedatovaný samizdat. Archiv autora.

²²⁴Osobní vzpomínka autora, písemně nelze doložit.

²²⁵DOBIÁŠ, Josef. *Liberecké chrámy*, s. 1n.

²²⁶Osobní vzpomínka autora, písemně nelze doložit.

²²⁷BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu*, s. 143.

4.12 Kategoriální pastorace

Pastorace mládeže byla v Liberci dlouhodobě – a to i po dobu normalizace – na velmi vysoké úrovni. Kořeny můžeme hledat již na konci 60. let:

Měli jsme to štěstí v době uvolnění v 2. polovině 60. let, že jsme jako mladí a svobodní mohli nacvičovat zpěvy do rytmických bohoslužeb a pak jsme konali společné poutě do okolí a tam zpívali při mši. [...] Herec Vojtěch Ron z libereckého divadla nás učil přednesu liturgických čtení; nacvičovali jsme s ním i pašije. Samozřejmě jsme se zúčastňovali společenství mladých (byla to skupina vysokoškoláků a dalších vrstevníků). V Liberci bylo živé společenství věřících, které velmi podporovali zdejší kaplani; kromě mladých se řady zájezdů i turistických výletů do okolí účastnili i další věřící. Duchovní obnovy se však nekonalý.²²⁸

Setkání probíhala ve faře na Malém náměstí v sálu v levé části přízemí (pravou část přízemí obývali kaplani, v prvním patře, jež bylo pro mládež „zakázanou zónou“, bydlel „starý pan vikář“ a jeho hospodyně). Mimořádně se mládež scházela také v „romantickém prostředí“ historické Kopschovy knihovny v kostele sv. Kříže.²²⁹

Setkání mládeže v tomto období byla zároveň *de facto* přípravou na biřmování; účastníci popisovaných společenství přijali svátost biřmování v roce 1967, resp. 1972.²³⁰

Společenství mládeže se rozpadlo odchodem kaplanů Opletala a Volejníčka, nastolením nových podmínek po příchodu vikáře Dobiáše v roce 1974 a zejména tím, že členové společenství postupně vstupovali do manželství a začali se zcela věnovat svým rodinám; často přitom nechtěli riskovat bezpečnost rodiny účastí v „polooficiálních“ aktivitách.

„Nová generace“ liberecké mládeže našla svého pastýře v P. Josefu Šprlákovi. Poté, co se společenstvím mládeže slavil eucharistii mimo schválený program bohoslužeb, byl z farnosti přeložen.²³¹ Později se společenství mladých ujal další kaplan P. Jan Fexa:

Když přišel Fexa, začali mu všichni tykat, protože tak byli zvyklí od předchozích kaplanů. On jim ale tykání nenabídl a byl tím asi dost zaskočený. — Když jsem do společenství přišla já,

²²⁸E-mail jáhna Mgr. Ing. Milana Richtera autorovi práce ze dne 6. 5. 2014; archiv autora.

²²⁹Rozhovor s Mgr. Evou Voženílkovou a Ing. Milanem Voženílkem ze dne 4. 5. 2014; záznam v archivu autora.

²³⁰E-mail jáhna Mgr. Ing. Milana Richtera autorovi práce ze dne 6. 5. 2014; archiv autora. Rozhovor s Mgr. Evou Voženílkovou a Ing. Milanem Voženílkem ze dne 4. 5. 2014; záznam v archivu autora.

²³¹Rozhovor s Petrem Hartigem ze dne 5. 5. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

vykala jsem mu; někdo ho vyzval, aby mi nabídl tykání, abych se tam necítila cize. Místo toho mi ale udělal přednášku na téma, že „lidé mohou být přáteli, a přitom si nemusejí tykat“.²³²

Tuto snad nevýznamnou historku uvádíme především proto, abychom znovu ukázali, že i s třicetiletým odstupem pamětníci hodnotí především charakter mezilidských vztahů, nikoliv např. správnost promýšlení některých teologických témat. Další pamětník popisuje setkání mládeže v 80. letech:

Probíhaly tzv. soboty, což byla společenství mládeže scházející se v sobotu večer (od 19.00) v sakristii hlavního kostela. Říkalo se (nevím, jestli je to pravda), že si to pan vikář vydupal u církevního tajemníka. Soboty vedl většinou místní kaplan (s manželkou jsme zažili jen P. Fexu). Na sobotách se zpívalo, modlilo a probíralo nějaké téma. Pamatuji si, že jednou Jenda Fexa vyhlásil anonymní anketu mezi mládežníky, „co teda chtějí jako probírat za téma“. A vyhrálo téma „vztah mezi chlapcem a dívkou“. Rytmické mše občas též probíhaly – při nedělní mši v 10.30.²³³

Další pamětnice potvrzuje, že vikář Dobiáš *ustál a uhájil kapely mládeže, nevyhnal je z kostela, byť k některým hudebníkům měl výhrady, neboť je považoval za rebely; uzavřel s nimi však jakýsi „obchod“: můžete cvičit v kostele, ale každý pátek musíte celý kostel uklidit.*²³⁴

Ve svém rozloučení s farností v roce 1990 se vikář Josef Dobiáš zmiňuje o *výkladu těžších míst bible.*²³⁵ Tato poznámka naznačuje, že snad probíhaly biblické katecheze dospělých – nepodařilo se však najít žádný písemný doklad ani svědectví, které by tuto domněnku potvrzovalo. Individuálně probíhaly pastorační rozhovory s těmi, kteří žádali přijetí do katolické církve (viz kap. 4.7), o jedné přípravě je zachováno písemné svědectví: *Jmenovaná byla vyučena v nauce naší církve a dne 18. 10. 1974 přezkoušena. Pravidelně navštěvuje bohoslužby i ve všední dny a dává záruku, že její rozhodnutí je opravdové a upřímné.*²³⁶

4.13 Programy pro skupiny věřících

Pro farníky byly připraveny různé pouti, např. do Filipova, Klokot u Tábora či nedalekého Jablonného, kde byl v roce 1986 přítomen kardinál Tomášek.²³⁷ Různá setkání byla pořádána ve spolupráci s věřícími z liberecké obce CČSH, zejména

²³²Rozhovor se Zdeňkou Cvejnovou ze dne 5. 5. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

²³³E-mail Ing. Martina Huška autorovi práce ze dne 5. 5. 2014; archiv autora.

²³⁴Rozhovor se Zdeňkou Cvejnovou ze dne 5. 5. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

²³⁵DOBIÁŠ, Josef. *Farní věstník 1990*, č. 8.

²³⁶*Dopis libereckého arciděkanství ordinariátu z 19. 10. 1974*, č. j. 205/74-I.

²³⁷E-mail Ing. Martina Huška autorovi práce ze dne 5. 5. 2014; archiv autora.

Ing. Stanislavem Kubínem.²³⁸ Od roku 1980 byly v kulturním domě Jizerka organizovány farní společenské večery. *Pronájem domu se podařilo uskutečnit díky farníkovi Josefu Trdlovi, který pracoval v uličním výboru a zaručil se, že nepůjde o ilegální protikomunistickou akci. Večerů se s chutí zúčastňoval také P. Josef Dobiáš.*²³⁹

4.14 Ekumenické vztahy

V libereckých kostelích nebyla pořádána žádná ekumenická shromáždění. Mnozí věřící však měli dobré osobní vztahy s libereckým farářem CČSH Štěpánem Kláskem. Klásek poskytoval prostory husitské fary různým společenstvím s větším podílem katolíků, např. setkáním členů Hnutí fokoláre. Pro některé jedince se stal i duchovním rádce a učitelem modlitby, aniž by usiloval o jejich přestup do církve husitské.²⁴⁰

4.15 Budovy a jejich správa

V 80. letech proběhla generální oprava kostela Nalezení sv. Kříže. Obrazy křížové cesty v parku kolem kostela takřka zbavené barvy a místy poškozené uvedl do původního stavu Petr Hartig.²⁴¹ V arciděkanském kostele sv. Antonína byla v roce 1978 Restaurátorským ateliérem v Jihlavě provedena rekonstrukce a pozlacení obou bočních oltářů a v roce 1981 hlavního oltáře a kazatelny. Obrazy křížové cesty byly renovovány Pavlou Richterovou.²⁴²

Josef Dobiáš spolupráci se státními orgány při opravách kostelů shrnuje takto: *Za dobu mé působnosti jako vikáře poskytly Okresní národní výbory v Liberci a Jablonci nad Nisou dotaci ve výši téměř 25 milionů korun na opravy a údržbu našich církevních objektů.*²⁴³

Věřícím adresuje slova: *Děkuji vám všem, že jste v těžkých dobách pomáhali finančně zajišťovat opravy kostelů, které jsou relativně v dobrém stavu. [...] Nechtěl jsem vás zatěžovat mimořádnými sbírkami, leč s výjimkou, když se pořizovaly zvony na elektrický pohon a pak podušky do chrámových lavic.*²⁴⁴

²³⁸Tamtéž.

²³⁹RISSOVÁ, Marie. Pozvání na farní ples. In: *List libereckých farností*, leden 2014.

²⁴⁰Rozhovor se Zdeňkou Cvejnovou ze dne 5. 5. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

²⁴¹DOBIÁŠ, Josef. *Liberecké chrámy*, s. 20.

²⁴²Tamtéž, s. 13.

²⁴³DOBIÁŠ, Josef. *Farní věstník 1990*, č. 1.

²⁴⁴DOBIÁŠ, Josef. *Farní věstník 1990*, č. 8.

5 Přínos Jana Baptisty Barty

Tato kapitola, věnovaná J. B. Bártovi, není a nemůže být pokusem o úplný kritický životopis. V souladu se zadáním práce se pouze *pokusíme charakterizovat specifický přínos J. B. Barty ke konstituování „náhradní formy“ řeholního života v utajení v malých skupinkách*. Všimneme si několika okruhů, v nichž je Bártův přínos zásadní – a na rozdíl od dříve publikovaných prací²⁴⁵ neopomineme ani určité „stíny“ jednotlivých aktivit, na něž někteří pamětníci upozorňují. Naši motivací není Bártovo dílo zpochybnit či hledat „senzační nedostatky“; naším cílem je ukázat, že ačkoliv si Bůh volí mezi lidmi „nástroje slabé a nedokonalé“, uskutečňuje se jejich prostřednictvím velké dílo.

5.1 Stručný životopis Jana Baptisty Josefa Barty

Josef Bárta se narodil v Příbrami 18. března 1921 v rodině autodopravce. Začátkem války byl totálně nasazen v Německu, zřejmě tehdy objevil své povolání k zasvěcenému životu. Vstoupil do františkánského noviciátu, přijal jméno Jan Baptista, protože však byl opět nuceně nasazen, musel noviciát ukončit a později znovu opakovat. Teologii vystudoval za poloviční dobu 2,5 roku. Po roce 1950 byl internován v Želivi, odkud však uprchl. Skrýval se na různých místech a snažil se o pastorační působení; byl zatčen a odsouzen k 20 letům vězení. Propuštěn byl v roce 1966. Na konci 60. let vedl pětičlennou komunitu bratří ve Vrchlabí, po jejím rozpuštění přesídlil do Liberce, kde bydlil zejména v domě U Pelikána. Za své aktivity byl odsouzen na počátku 80. let k 18 měsícům odnětí svobody. Ještě před nástupem trestu, 9. prosince 1982, zemřel na infarkt při řízení automobilu nedaleko Hradce Králové.²⁴⁶

Františkánský nekrolog, z nějž bratři s modlitbou za zemřelé denně předčítají, uvádí tuto stručnou charakteristiku: *Zemřel v automobilu, z konventu libereckého P. Jan Baptista Bárta, lektor tajné teologie, horlivý obnovitel provincie, zakladatel domu v Liberci, velmi pronásledován státem a po mnoho let vězněn, pohřben v Ruprechticích.*²⁴⁷

²⁴⁵Srov. DACHOVSKÝ, Karel. *Cesta františkánského kněze Jana Barty*, s. 1. DACHOVSKÝ, Karel. *Umlčený zvon*, s. 1. BENEŠ, Petr Regalát a kol. *Historia Franciscana*, s. 115n.

²⁴⁶Zpracováno dle: BENEŠ, Petr Regalát a kol. *Historia Franciscana*, s. 115. JÁCHYM, Radim Miloslav. *To František nezažil*, s. 5–8.

²⁴⁷*Nekrolog provincie sv. Václava* [30. 4. 2014]. <<http://www.ofm.cz/nekrolog>>.

5.2 Sekretariát řeholních společností ČSSR

J. B. Bárta byl iniciátorem vzniku Sekretariátu řeholních společností ČSSR, který lze v některých ohledech pokládat za předchůdce konference vyšších představených zřízené později dle kán. 708–709 CIC. Sekretariát mužských a ženských řeholních společností vznikl 7. dubna 1968 na prvním veřejném setkání zástupců mužských a ženských řeholí a kongregací v Hradišti u Znojma. Zakladateli byli vedle Bárty také provinciál Tovaryšstva Ježíšova P. František Šilhan, SJ,²⁴⁸ provinciál Řádu kazatelů P. Ambrož Svatoš, OP,²⁴⁹ a školská sestra Eliška Pretschnerová. Sekretariát zastupoval před státem všechny řehole a kongregace ve věci obnovy řeholního života v ČSSR a ve věci navrácení klášterů. Na podnět tohoto sekretariátu prohlásila Generální prokuratura ČSSR dne 29. listopadu 1968, že řehole právně nikdy nepřestaly existovat. Již ke konci roku 1970 však byla činnost sekretariátu znemožněna.

V té době se setkal J. B. Bárta s litoměřickým biskupem Štěpánem Trochou, který mu radil změnit název instituce: *Vynechte „sekretariát“ a říkejte si třeba „bílá holubice“.* Hrozně to prý vyvádí z míry na sekretariátu ministerstva kultury.²⁵⁰ Zánik sekretariátu byl neodvratný; kontakt s biskupem Trochou však v první polovině 70. let umožnil několik tajně svěcených bratří „umístit“ do veřejné pastorace.²⁵¹

5.3 Komunity v řeholních domech

J. B. Bárta je oprávněně spojován se vznikem koncepce řeholního života v malých komunitách v samostatných („rodinných“) domech. Prvotní motivace byla zcela jistě praktická: snaha žít ve společenství, jak františkánská řehole vyžaduje, a přitom uniknout dohledu církevních tajemníků, jak jsme na konkrétním příkladu popsali již v kap. 3.1. *Zcela individuální život mladých bratří a sester totiž vedl spíše k odchodům z řádu; malé skupiny v bytech zase nebyly schopné plného řeholního života.*²⁵² Řeholní domy postupně vznikly v Liberci, Praze, Brně, Bratislavě

²⁴⁸ P. František Šilhan [30. 4. 2014]. <<http://www.jesuit.cz/vzpominka.php?id=27>>.

²⁴⁹ Zemřel P. Ambrož Svatoš, OP [30. 4. 2014]. <<http://www.op.cz/?id=261>>.

²⁵⁰ Dopis J. B. Bárty E. Pretschnerové. Citováno dle: BENEŠ, Petr Regalát a kol. *Historia Franciscana*, s. 118.

²⁵¹ Rozhovor s P. Antonínem Pavlem Kejdanou, OFM, ze dne 12. 4. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

²⁵² BENEŠ, Petr Regalát a kol. *Historia Franciscana*, s. 134.

a Košicích. Dům U Pelikána byl prvním domem tohoto typu, v němž navíc společně bydleli bratři a sestry. Společné soužití bratří a sester bylo po celou dobu normalizace kontroverzním tématem. „Nepsaná“ pravidla byla stanovena takto:

- (1) Určité části domu (kaple, jídelna) jsou společné.
- (2) V domě jsou vymezeny části (např. jednotlivá podlaží) chápané jako oddělené klausury.
- (3) V domě je pokud možno stále přítomen představený, popř. některý ze starších řeholníků či řeholnic.²⁵³

Na přelomu 60. a 70. let byly časté úvahy o „nutném doplňování se mužského a ženského principu v pastoraci“. V souvislosti s neverejnou pastorací lze připomenout úvahy biskupa Felixe M. Davídka. Davídek ve své přednášce *Systémový přístup k řízení Koinótés* uvažuje o vedení místní církve z hlediska teorie systémů, mj. zde vyslovuje myšlenku, že na každé úrovni řízení má být zastoupen mužský i ženský prvek.²⁵⁴ „Praktickým důsledkem“ těchto úvah bylo, že jako „biskup Koinótés“ jmenoval svou „generální vikářku“,²⁵⁵ které později „udělil kněžské svěcení“.²⁵⁶ Stály v pozadí Bártou řízených „společných řeholních komunit“ podobné úvahy? — Se značnou pravděpodobností lze konstatovat, že nikoliv. Sám J. B. Bárta v diskusích s bratřími a sestrami uváděl především tyto zcela praktické důvody:²⁵⁷

- (1) Sestry uvaří a uklidí v domě.
- (2) Společné bydlení mužů a žen v jednom domě zamaskuje před StB fakt, že jde o řeholní komunitu.
- (3) Starší sestry, které jsou již v důchodu, se mohou střídat v nepřetržitém pobytu v domě; StB tak nebude mít příležitost instalovat do domů odposlouchávací zařízení.
- (4) Pobyt žen v domě komplikuje případné obvinění řeholníků z homosexuality.

²⁵³Formulováno na základě: JÁCHYM, Radim Miloslav. *To František nezažil*, s. 12.

²⁵⁴FIALA, Petr – HANUŠ, Jiří. *Skrytá církev. Felix M. Davídek a společenství Koinótés*, s. 310n.

²⁵⁵Tamtéž, s. 87.

²⁵⁶Tamtéž, s. 102. K tomu srov. Normae a summo pontifice approbatae pro solutione casuum qui ordinationes clandestinas respiciunt episcoporum et presbyterorum. In: LIŠKA, Ondřej. *Církev v podzemí a společenství Koinótés*, s. 184.

²⁵⁷Rozhovor s P. Antonínem Klaretem Dąbrowskim, OFM, ze dne 17. 3. 2014; zvukový záznam v archivu autora. Rozhovor s P. Antonínem Pavlem Kejdanou, OFM, ze dne 12. 4. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

Mnozí bratři ovšem popsaný model zásadně odmítali. Argumentovali tím, že zcela odporuje řeholi sv. Františka i praxi řeholního života ve svobodných zemích. Za pravdu jim dávaly i (ovšem nijak četné) případy selhání a následných odchodů mužů a žen z řádu.²⁵⁸ Z těch, kteří žili v domě U Pelikána, patřili mezi odpůrce společného života bratří a sester Karel Dachovský a Anton Popovič. J. B. Bárta jejich názor respektoval a zařídil jim jiné bydlení v samostatném domě v Jablonci nad Nisou. K oponentům, kteří žili mimo dům, však J. B. Bárta takto tolerantní nebyl. Tento fakt ilustruje situace popsaná P. Antonínem Pavlem Kejdanou, OFM:²⁵⁹

Bratři od Pelikána se k nám, kteří jsme bydleli v Hrádku [nad Nisou], chodili zpovídat. Bártovi se to však nelíbilo, protože jsme byli odpůrci bydlení ve společných domech. Formálně jsme patřili do libereckého konventu a Baptista byl náš kvardián. — Když jsem mu jednou řekl, že mu na ty jeho zvrácené modely řeholního života kašlu, rozkřičel se, že mi rozbije hubu. A když se uklidnil, začal vyhrožovat, že zařídí u provinciála, aby mi sebral zpovědní jurisdikci pro bratry, protože mu rozvracím komunitu. — Nakonec jsme se my, kteří jsme s ním nesouhlasili, od liberecké komunity odtrhli a se schválením provinciála založili samostatnou komunitu, jejímž kvardiánem byl Bernard.²⁶⁰

K otázce, zda J. B. Bárta uvažoval o budoucím možném kněžském svěcení žen, existují odlišná svědectví. A. P. Kejdana soudí, že J. B. Bárta, zejména když přesvědčoval řeholní sestry ke studiu, dával jim jakýsi vzdálený příslib: „*Až jednou bude dovoleno kněžské svěcení žen, vy budete první připraveny je přijmout.*“²⁶¹ Naopak R. M. Jáchym k tomu uvádí:

Při vši své aktivitě a pokrokovosti – pokud vím, a na tuto stránku jsem si dával dobrý pozor – zachoval si o Baptista vždy přísnou pravověrnost. Tehdy bylo v módě mluvit o kněžském svěcení žen: i když preferoval studium teologie u sester (opatrně jsem to u nich sondoval), nikdy jim nenaznačoval, že by se mohly stát „kněžkami“ (jako to dělali jiní).²⁶²

²⁵⁸K odchodům bratří a sester z těchto důvodů z komunity U Pelikána nedošlo, avšak svědectví o takovém případě jsou z jiných domů. Rozhovor s P. Petrem Jánem Wachem, OFM, ze dne 19. 7. 1999; písemně nelze doložit. — I v domě U Pelikána jsou však dokumentovány případy „zamilovanosti“. Rozhovor s P. Antonínem Pavlem Kejdanou, OFM, ze dne 12. 4. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

²⁵⁹Rozhovor s P. Antonínem Pavlem Kejdanou, OFM, ze dne 12. 4. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

²⁶⁰Míněn je P. Bernard Drahoslav Říšský, OFM, který v té době žil ve Vysoké u Mělníka.

²⁶¹Rozhovor s P. Antonínem Pavlem Kejdanou, OFM, ze dne 12. 4. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

²⁶²JÁCHYM, Radim Miloslav. *To František nezažil*, s. 6.

5.4 Tajné studium teologie

Dalším značným přínosem P. Jana Baptisty Barty, OFM, pro mužské i ženské řehole v období normalizace byla organizace tajného teologického studia. J. B. Barta připravil v průběhu 70. let tři studijní projekty, jejichž náročnost se postupně zvyšovala. Podrobný popis všech typů je obsažen v již obhájené diplomové práci *Studium teologie v české františkánské provincii ve 20. století (sonda do dějin české teologie)*, jejímž autorem je P. Mgr. Jakub František Sadílek, OFM.²⁶³

Katechetický kurs byl připraven v reakci na události Pražského jara. Barta předpokládal, že kněží nebudou časově stačit na „výuku náboženství“²⁶⁴, a že tedy pomohou řádové sestry. J. B. Barta pro ně připravil skriptum *Katechetický kurs* s podtitulem *Služba pro ženu*. Text byl vydán Sekretariátem řeholních společností ČSSR. Dále připravil učební text *Katechetika*, který byl vydán již jen jako samizdat (opisováním na průklepovém papíře).

„**Malá teologie**“ – projekt teologického vzdělávání řeholních sester (a později i neřeholních laiků). V prvním období (do roku 1970) byl zaštitěn Sekretariátem řeholních společností ČSSR. Základním (a v podstatě jediným) studijním materiálem bylo Bártovo skriptum *Syntéza učení víry*.²⁶⁵ Barta byl také jediným examínátorem. Ve druhém období (po zrušení sekretariátu) se studium prolínalo s juniorátní formací řeholních sester. Nešlo už jen o samostudium; některé sestry také přednášely a zkoušely. Vedle zmíněného skriptu se používaly další Bártou připravené texty (např. pro studium filosofie).

„**Velká teologie**“ – teologické vzdělávání především kandidátů kněžství, později také některých řeholních sester. Studia se účastnili především členové františkánského řádu, ale také některé školské sestry sv. Františka a jedinci z řad jezuitů,²⁶⁶ premonstrátů a sester voršilek.²⁶⁷ Úroveň studia měla být minimálně srovnatelná s CMBF v Litoměřicích. Vzhledem k pracovnímu vytížení studentů

²⁶³SADÍLEK, Jakub František. *Studium teologie v české františkánské provincii ve 20. století*, s. 50. Především na základě této práce byl zpracován velmi stručný přehled, který zde dále uvádíme.

²⁶⁴Srov. s výkladem v kap. 3.10.

²⁶⁵Dostupné je pozdější vydání: BARTA, Jan Baptista: *Syntéza učení víry*. Liberec: Řád, 1991.

²⁶⁶Např. P. Jiří Šolc, SJ. Rozhovor s P. Antonínem Klaretem Dąbrowskim, OFM, ze dne 17. 3. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

²⁶⁷SADÍLEK, Jakub František. *Studium teologie v české františkánské provincii ve 20. století*, s. 56.

však studium trvalo delší dobu: „standardní délka studia“ byla devět let, někteří studovali i déle.

V noviciátu se vedle duchovní formace získávala znalost latiny. Pak následovaly čtyři semestry filosofie a fundamentální teologie. [...] V dalších čtyřech semestrech se studovaly souběžně církevní dějiny a úvod do biblických věd spolu s úvodem do Starého zákona a s exegezí vybraných míst. Následovala dvě léta novozákonních věd a dogmatika, která ovšem zahrnovala všechna pojednání, takže trvala celkem tři roky. Pak přicházela na řadu morální teologie a církevní právo. Běh studií zakončoval velký blok pastorální teologie a dalších praktických disciplín. Adepti kněžství museli ještě absolvovat předmět a příslušnou zkoušku, na jejímž základě by pak mohli obdržet zpovědní jurisdikci. Předností tohoto způsobu studia byla jeho neodtrženost od každodenního života, všichni adepti teologie se museli účastnit pracovního procesu a starat se o záležitosti praktického života. V zásadě všichni přednášející měli univerzitu života a zkušenost komunistických žalářů. Setkání s takovými lidmi působilo samo o sobě jako cosi nesmírně poučného a cenného. Předávali nám velkou lásku k tomu, čím byli, i k tomu, co jsme dělali.²⁶⁸

Rekonstruovaný učební plán, přehled vyučujících jednotlivých předmětů i podrobný soupis studijní literatury nalezne čtenář v již citované práci J. F. Sadílka (s. 50n).

Jaký byl osobní přínos J. B. Barty? J. B. Bárta nebyl teologem, který by předložil originálně pojaté *intellectus fidei*. Pro jazykové a jiné obtíže se mu nepodařilo dosáhnout doktorátu teologie.²⁶⁹ Byl spíše neúnavným organizátorem a „řemeslně zdatným učitelem“, který pro teologické vzdělávání připravil značné množství přeložených a kompilovaných materiálů. V tomto smyslu na něj vzpomíná i R. M. Jáchym, který jej poznal při studiích v Praze po únoru 1948, kdy Bárta nakrátko nahradil Alexandra Heidlera:

Tak jsme dostali do kroužku O. Baptistu Bártu, mnoho setkání před jeho zatčením nebylo. Kolegové tvrdili, že přec jen cítí rozdíl mezi tím lidovým františkánem a intelektuálním „Sašou“, kterého jsme měli velmi rádi. Pro mne bylo důležité, že jsem pak po létech mohl za ním přijít jako za „známým“, třebaš on si na ty naše schůzky také nepamatoval.²⁷⁰

Nelze opomenout, že z absolventů tajného studia teologie U Pelikána vzešly dvě významné osobnosti: slovenský biblista ThLic. Peter Ján Záh a především český dogmatický teolog prof. Ctirad Václav Pospíšil, Th. D.

²⁶⁸ POSPÍŠIL, Ctirad Václav. Tajné studium teologie. *Teologické texty* 2003, č. 2.

²⁶⁹ BENEŠ, Petr Regalát a kol. *Historia Franciscana*, s. 117.

²⁷⁰ JÁCHYM, Radim Miloslav. *Jak jsem se stal františkánem*, s. 11.

5.5 Překlady teologické literatury

Pro účely tajného teologického studia připravil P. Jan Baptista Barta, OFM, celou řadu překladů a kompilací zahraničních (především německých a polských) publikací. Jejich soupis uvádí J. F. Sadílek.²⁷¹ Všimněme si zde dvou publikací, které jsou stále užívány: J. B. Barta dal přeložit dílo *K člověku a Bohu v Kristu*, nástin katolické dogmatiky, jehož autorem je Wincenty Granat. C. V. Pospíšil uvádí: *Dnes již není třeba tajit, že překladateli díla byli na přelomu 70. a 80. let 20. století A. Dąbrowski a M. Jáchym.*²⁷² A. K. Dąbrowski toto tvrzení upřesňuje:

V Ostravě, když jsem měl po maturitě, se na mě obrátil dominikán Česlav Plachý s tím, že by potřeboval něco přeložit. Byla to Granatova dogmatika. Překládal jsem rychle a bez znalosti věci, navíc jsem neměl ani pořádný slovník. Nevěděl jsem, pro koho to vlastně dělám. [...] Teprve když jsem se později dostal k Pelikánovi, zjistil jsem, že to bylo pro Bártu. Další díly jsem překládal už v Liberci jako františkán. Pouze kapitoly o církvi přeložil Tomáš Venclavský. Radim [Jáchym] knihu nepřekládal, nýbrž překlad revidoval. Korektury prováděla paní Ludmila Vojtíšková.²⁷³

Přeložená kniha byla vydána v Římě v nakladatelství Velehrad – Křesťanská akademie v roce 1982. Dalším významným počinem byl překlad knihy *Františkánské prameny*. Publikaci, která obsahuje fundamentální texty františkánských dějin a františkánské spirituality (řeholi a další texty sv. Františka, životopisy od Tomáše z Celana a od sv. Bonaventury, Kvítky aj.), překládali Jan Baptista Barta a Radim Jáchym.²⁷⁴ Dílo bylo vydáno nejprve v samizdatu ve čtyřech svazcích;²⁷⁵ později znovu v Římě v nakladatelství Velehrad – Křesťanská akademie taktéž v roce 1982.²⁷⁶

²⁷¹SADÍLEK, Jakub František. *Studium teologie v české františkánské provincii ve 20. století*, s. 50n.

²⁷²POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Hermeneutika mystéria*. 1. vyd. Praha: Krystal OP, Karmelitánské nakladatelství, 2005, s. 65. — Pospíšil knihu hodnotí slovy: „I toto dílo však dnes již patří do dějin teologie.“ Poznamenejme, že publikace je obsažena v seznamu literatury předepsané ke státní závěrečné zkoušce na KTF UK (v akademickém roce 2013–14).

²⁷³Rozhovor s P. Antonínem Klaretem Dąbrowskim, OFM, ze dne 17. 3. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

²⁷⁴Uvedeno v pozdějším vydání téhož překladu: *Františkánské prameny I*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2001.

²⁷⁵Tato fakta jsou popsána ve druhém svazku: *Františkánské prameny II*. 1. vyd. Bratislava: Serafin, Český Těšín: Cor Jesu, 1994, s. 7.

²⁷⁶*Františkánské prameny*. Řím: Křesťanská akademie, 1982.

5.6 Denní modlitba církve

Mimořádné místo mezi přeloženými díly se značným přínosem pro život mužských i ženských řeholních komunit v období normalizace zaujímá překlad *Bohoslužby hodin*.²⁷⁷ J. B. Bárta vydal již v roce 1947 v nakladatelství Vyšehrad latinsko-český text *Žaltáře římského breviáře* připravený s použitím Hegerova překladu žalmů.²⁷⁸ V dalších letech pracoval na přípravě překladu celého breviáře; hotov byl na začátku 70. let. Žalmy přebásnil Václav Renč, hymny Josef Škrásek.²⁷⁹ Vlastní Bártův překladatelský podíl je nejasný. Zatímco jeden pamětník soudí, že *Bárta žalmy překládal a Renč tento překlad přebásňoval*,²⁸⁰ jiný pamětník toto tvrzení zpochybňuje s tím, že *Bárta jako absolvent reálky neměl k tomu potřebné znalosti*.²⁸¹ Týž pamětník dále tvrdí, že nedostatky byly i v Bártově „redakční práci“: občas použil některé překlady bez souhlasu jejich autorů, a to i ve variantách, které tito autoři pokládali za pracovní verze ještě nevhodné ke zveřejnění. Tato situace byla např. příčinou Bártova sporu s překladatelem Václavem Bognerem.²⁸² Příčinou popsaného jednání nebyla touha odcizit duchovní vlastnictví druhého člověka, nýbrž jakási „nezkrocená horlivost“ ve službě Kristu a církvi; všechny takové „redakční nekorektnosti“ Bárta omlouval „naléhavou nutností“.

Přes uvedené problémy byl první kompletní český překlad breviáře velkolepým dílem. Byl vytištěn cyklostylem a ručně svázan v 11 svazcích: *Žaltář, Doba adventní – doba vánoční, Doba postní a svaté velikonoční třídenní*,²⁸³ *Doba velikonoční, Lekcionář I (1.–17. týden během roku), Lekcionář II (18.–34. týden během roku), Společné a vlastní texty svatých I, Společné a vlastní texty svatých II, Hodinky za zemřelé, Modlitba před spaním* a tzv. malý breviář obsahující texty pro slavnosti Páně v liturgickém mezidobí, společné texty o Panně Marii, doplňkové žalmy pro modlitbu během dne, kratší prosby pro nešpory a texty slavnosti našeho sv. Otce Františka.

²⁷⁷Tento překlad názvu *Liturgia horarum* zde užíváme zcela úmyslně; název *Denní modlitba církve* byl zvolen až pro nový, odlišný překlad v roce 1987.

²⁷⁸BENEŠ, Petr Regalát a kol. *Historia Franciscana*, s. 117.

²⁷⁹Tamtéž.

²⁸⁰Rozhovor s P. Antonínem Klaretem Dąbrowskim, OFM, ze dne 17. 3. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

²⁸¹Rozhovor s P. Antonínem Pavlem Kejdanou, OFM, ze dne 12. 4. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

²⁸²Tamtéž.

²⁸³Správně má být: třídenní.

Knihy přibližného formátu A5 mají celkovou tloušťku 28 cm a hmotnost 6,5 kg. Ačkoliv bylo v podstatě nemožné s tímto vydáním breviáře cestovat, byl pro řeholní komunity značně významný, protože denní modlitbu církve zpřístupnil bratřím laikům, kteří zpravidla neuměli latinsky, dále řeholním sestrám a řadě osob spřízněných s řády a kongregacemi. Stal se také podkladem pro pozdější oficiální „charitní breviář“, který vydala se schválením Ministerstva kultury ČSR Česká katolická charita v Ústředním církevním nakladatelství *pouze pro vnitřní potřebu řeholních sester*.

Po roce 1987 začali františkáni používat nové vydání **Denní modlitby církve**. Ačkoliv neschvalovali nahrazení původních hymnů texty z *duchovního bohatství básnické tvorby náboženského obsahu, které nám zanechali naši předkové za půltisíciletí*,²⁸⁴ přece postupně přijali toto vydání za své: zejména proto, že se s jeho svazky pohodlněji manipulovalo a bylo možno je vozit s sebou na cestách.

5.7 Přijetí 2. vatikánského koncilu

P. Jan Baptista Barta, OFM, byl „mužem 2. vatikánského koncilu“. Toto tvrzení lze bohatě dokumentovat:

K přípravě studentů teologie byla využívána nová, zejména německá, polská a italská literatura. Z cca 3 000 svazků²⁸⁵ v knihovnách domu U Pelikána se zhruba každá čtvrtá kniha přímo zabývala koncilem; šlo o texty dokumentů, jejich obsáhlé výklady, výkladové slovníky, podrobné konkordance koncilních dokumentů apod. Bártovým týmem přeložená Granatova dogmatika (viz výše v kap. 5.5) se odchyluje od klasického schématu dogmatického manuálu a zčásti postupuje metodou popsanou v OT 16.

Celé pojetí řeholního života v komunitách a v občanských zaměstnáních odpovídalo LG 46 a GS 1. Vzdělávání a výchova řeholníků dostala i v mimořádných podmínkách řeholních domů požadavkům PC 18. Při přípravě tajného studia se Barta mohl opírat o OT 17. V přípravě studijní literatury zařazoval do textu relativně moderní poznatky z oblasti pedagogiky, psychologie či sociologie, jak k tomu vybízí OT 20.

²⁸⁴*Denní modlitba církve. Hymny*. 1. vyd. Praha: Česká liturgická komise, 1988, předmluva kardinála Františka Tomáška.

²⁸⁵Katalog knihovny neexistoval. Jde o kvalifikovaný odhad autora práce provedený na základě měření rozměrů knihovny a „hustoty svazků“ před likvidací knihovny na jaře 2013.

Eucharistie byla zásadně slavena dle misálu Pavla VI. v souladu s SC 47–58. Řeholní sliby probíhaly dle SC 80. Významným dílem Bártou řízeného týmu byl překlad knih *Denní modlitby církve*, čímž byl naplněn požadavek SC 101. Založení Sekretariátu řeholních představených ČSSR do značené míry odpovídalo ustanovení PC 23.

5.8 Tři normy

S řeholními komunitami vedenými J. B. Bártou je neodmyslitelně spojeno souloví „tři normy“. Uvádějí je všichni pamětníci; význam slov vysvětluje Bártův slogan, kterým povzbuzoval spolubratry: „*Jste matadoři: tři normy plníte, do práce chodíte, modlíte se a studujete!*“²⁸⁶ J. B. Bárta zavedl v komunitách v řeholních domech takový denní řád, který při nezkrácených řeholních povinnostech (denní modlitba církve, rozjímání) umožňoval jak práci na plný úvazek v občanském zaměstnání (později si bratři po zkušenostech vybírali zaměstnání s „volnější pracovní dobou“), tak i studium teologie (byť „rozvolněné“ do delší doby).

J. B. Bárta, který sám na sebe kladl značně vysoké nároky, zřejmě neodhadl, že takto nastavený náročný režim někteří bratři neunesou. K „třem normám“ záhy přibyla čtvrtá – práce na opravě domu U Pelikána a na stavbě garáže pro Bártovo auto²⁸⁷ –, a pro některé bratry i pátá – večerní studium na liberecké ekonomické škole, jež Bárta nařídil bratřím, kteří neměli maturitu.²⁸⁸ J. B. Bárta zadával členům komunity ještě další úkoly, které rozhodně nebyly nezbytné; např. poté, co se vrátil z Itálie, namlouvali mu na magnetofon všichni obyvatelé domu několik nocí zvukové doprovody k diapozitivům. Noví a mladí členové komunity pracovali na těchto úkolech často rádi a s nadšením, starší bratři byli kritičtější.²⁸⁹

Náročné požadavky a neustálý tlak ze strany J. B. Bárty na „výkon“ způsobily některým bratřím psychosomatické obtíže (třasy, žaludeční vředy), jindy propukla

²⁸⁶Rozhovor s P. Antonínem Klaretem Dąbrowskim, OFM, ze dne 17. 3. 2014; zvukový záznam v archivu autora. Rozhovor s P. Antonínem Pavlem Kejdanou, OFM, ze dne 12. 4. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

²⁸⁷JÁCHYM, Radim Miloslav. *To František nezažil*, s. 10n.

²⁸⁸Rozhovor s P. Antonínem Pavlem Kejdanou, OFM, ze dne 12. 4. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

²⁸⁹Rozhovor s P. Antonínem Klaretem Dąbrowskim, OFM, ze dne 17. 3. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

vážná duševní choroba. Někteří bratři odešli do jiné komunity, jiní zcela opustili františkánský řád.²⁹⁰

Bártova nepřiměřená náročnost zřejmě způsobila, že nikdy nebyl zvolen provinciálem, ačkoliv o to opakovaně usiloval. *Nenašel však podporu ani u mladých bratří, na které spoléhal. Byl sice svým způsobem nejschopnějším bratrem provincie, avšak při své radikálnosti nebyl vhodným představeným; ten musí vyrovnávat rozdíly a být tu pro všechny.*²⁹¹

5.9 Blahoslavený Jan Baptista Bárta?

Na počátku 90. let se zejména slovenští františkáni, kteří J. B. Bártu neznali osobně, podívovali, proč dosud nebyl zahájen proces blahořečení. Čeští spolubratři odpovídali mlčením či úsměvem.²⁹² Vysvětlení zformuloval R. M. Jáchym:

Měl o. Baptista chyby? Měl. Víím o mnohých, i vůči mně osobně. Ponechejme je Božímu milosrdenství. Někdy příliš riskoval (i s autem), při prosazování svých názorů byl neústupný (ale dokázal přijmout dobře zdůvodněný opačný názor, třebaš ne vždy). [...] Dokázal mne však také „depat“, když jsem nešel jeho cestou. Odporovat jeho názoru mělo pro mne riziko, že se (po dlouhé cestě přes celé Čechy) nevyspím, a stejně nic neprosadím, proto jsem se naučil neodporovat mu – ovšem nepodřídil jsem se tam, kde šlo o dobro druhých. — Ani svatí nebyli bez chyb. A o. Baptista není světceem pro vynesení na oltář. Přesto je nás hodně, kteří mu vděčíme za mnoho – a mnozí, kteří to ani netuší.²⁹³

J. B. Bárta často postupoval metodou „pokus–omyl“. Frekvence pokusů přitom byla taková, že pro provincii udělal mnohem více než jeho uvážlivější spolubratři. P. Radim Miloslav Jáchym, OFM, o tom říkal: *„Tam, kde jiný míří tak dlouho, až mu zajíc uteče, Baptista třikrát vystřelí, dvakrát mine, ale potřetí se strefí do černého.“*²⁹⁴

P. Antonín Klaret Dąbrowski, OFM, připomíná další aforistické vyjádření: *„Říkali jsme si tehdy: Jsme rádi, že máme P. Bártu. A jsme rádi, že máme jen jednoho.“*²⁹⁵

²⁹⁰Rozhovor s P. Antonínem Pavlem Kejdanou, OFM, ze dne 12. 4. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

²⁹¹JÁCHYM, Radim Miloslav. *To František nezažil*, s. 8.

²⁹²Rozhovor s P. Antonínem Pavlem Kejdanou, OFM, ze dne 12. 4. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

²⁹³JÁCHYM, Radim Miloslav. *To František nezažil*, s. 8.

²⁹⁴JÁCHYM, Radim Miloslav. *To František nezažil*, s. 5.

²⁹⁵Rozhovor s P. Antonínem Klaretem Dąbrowskim, OFM, ze dne 17. 3. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

Jedinečný Bártův životní příběh je příběhem člověka, který *vsadil* vše na „jedinou kartu“ – *následovat učení a život našeho Pána Ježíše Krista*²⁹⁶ – a v tomto rozhodnutí vytrval až do konce.

Zemřel vyčerpán komunistickým pronásledováním i záludnostmi své vlastní povahy, nikoliv jako mučedník v pravém slova smyslu, jistě však jako další *neviditelná oběť komunismu*.

²⁹⁶Nepotvrzená řehole, čl. 1. In: *Františkánské prameny*. Řím: Křesťanská akademie, 1982.

6 Závěr

Rozsáhlý průzkum františkánské, resp. farní pastorace v Liberci v období normalizace popsany ve třetí, resp. čtvrté kapitole poskytuje dostatek materiálu k dosažení hlavního cíle práce, totiž stanovení, *v čem se pastorace skupiny františkánů se stávající farní pastorací překrývala, kde ji suplovala a kde se překrývaly jen částečně.*

Závěr členíme podobně jako úvahy v kap. 1 podle základních úkonů církve; komentář k tomuto členění je identický s komentářem v kap. 1.5. Přehledné (i když opět poněkud zjednodušené znázornění) dále uváděných závěrů je (v příloze) ve **SCHÉMATU 2**, které má podobu diagramů znázorňujících průniky, resp. disjunktnost jednotlivých pastoračních aktivit farních i mimofarních.

6.1 Závěrečné shrnutí: leitúrgia

Výhradně záležitostí farní pastorace bylo udělování svátostí, které je třeba zapsat do matriky (iniciační svátosti, svátost manželství). Františkáni pouze výjimečně na tyto svátosti připravovali; k vlastnímu udělení pak došlo v jiné farnosti veřejně působícím knězem. Jen v rámci „oficiální“ farní pastorace bylo možno uspořádat křesťanský pohřeb.

Františkánská a farní pastorace se překrývaly v oblasti slavení eucharistie (i když v případě tajných slavení ve františkánských domech šlo o „zanedbatelný počet“ účastnících se osob) a v udělování svátostí uzdravení, zejména svátosti smíření. Zatímco v rámci farní pastorace probíhalo slavení „anonymně“ (ve zpovědnici s mřížkou, kněz neviděl kajícího; kající předem nevěděl, kdo zpovídá), františkánská pastorace dbala na osobní kontakt; udělení svátosti bylo často spojeno s duchovním vedením penitenta. Do této „oblasti překryvu“ můžeme zařadit také přípravu různých osob na svátost kněžství, ať již péči o duchovní povolání ve farnosti a individuální vedení mladých mužů, nebo přípravu řeholníků na tajné přijetí svěcení. A konečně jak v pastoraci farní, tak mimofarní byly udílány svátostiny.

Výhradně ve františkánských společenstvích liberečtí věřící zakoušeli společné slavení denní modlitby církve. Mnozí si ji zamilovali a dodnes se jí modlí: společně ve farnostech či v rodinách nebo soukromě.

Zcela opomenuty zůstaly obřady uvedení dospělého do křesťanského života (přijetí do katechumenátu, přijetí za čekatele křtu, skrutinia). Po udělení křtu nebylo

o novokřtěnce dále speciálně pečováno. Přesto i v oblasti udílení svátosti křtu jsme v práci zdokumentovali značný posun od prostého udělení svátosti obřadem pro křest dětí mimo mši až ke křtu dospělého ve velikonoční vigílii.

6.2 Závěrečné shrnutí: *martyria*

Farní pastorace se zabývala především přípravami k udílení svátostí. Popsali jsme, jak probíhaly přípravy dospělých na přijetí svátosti křtu, přípravy dospělých a dospívajících k přijetí biřmování.

Oběma formám pastorace byla společná preevangelizační činnost, i když v rozdílné podobě: u františkánů zejména v jejich občanském zaměstnání, ve farnosti pak působením mezi hledajícími lidmi, kteří přišli se svými otázkami či v tíživé životní situaci na faru nebo dlouhá léta zpívali v chrámovém sboru.

Rovněž tiskový apoštolát měl značně odlišné podoby: na jedné straně vydávání různých typů samizdatové literatury, na druhé straně přesvědčování státních úřadů (ministerstva kultury) o „neškodnosti publikace“ a její následné vydání „oficiální“.

Pastoraci farní do značné míry konkurovala františkánská pastorace dětí. Administrátor farnosti mohl takovou činnost odsuzovat; v kap. 3.10 a 4.10 jsme však uvedli závažné důvody pro její obhájení. Pravděpodobně pouze františkáni se věnovali (v menších skupinách) vzdělávání dospělých; ve farní pastoraci se jí zřejmě naposledy (mimo výše uvedené přípravy na svátosti) věnoval kaplan P. Josef Šprlák, po jeho přeložení už pastorační práce tohoto typu nebyla prováděna.

6.3 Závěrečné shrnutí: *koinonia*

Množství pastoračních aktivit probíhalo jak ve farnosti, tak u františkánů, aktivity si přitom „nekonkurovaly“, ale spíše se doplňovaly: šlo o programy pro mládež (františkáni byli přítomni na skautských táborech, mládež z farnosti putovala na setkání do Příchovic), pastoraci nemocných, pastoraci duchovních povolání.

Zatímco hromadné poutě byly typické pro 2. polovinu 80. let v pastoraci farní, františkáni se angažovali v oblasti kategoriální pastorace (vysokoškoláci, slovenští studenti), v pastoraci malých společenství a částečně i v ekumenické oblasti; některým skupinám věřících nabízeli i exercicie v domě ve Vesci.

V období normalizace, jak jsme průzkumem doložili, neprobíhala kategoriální pastorace manželů obecně, nebyla věnována zvláštní péče bezdětným párům či

rozvedeným, nikdo se systematicky nezabýval pastorcí homosexuálních osob. Obtížné situace členů všech uvedených skupin byly řešeny individuálně, zpravidla ve svátosti smíření nebo při duchovním pohovoru.

Františkánská pastorec se v období normalizace nemohla věnovat pastorcí těch, kteří „duchovní povolání opustili“. Všechny kontakty byly obvykle přerušeny. Odcházející totiž, kteří se často oženili a založili rodinu, nechtěli být kompromitováni stykem s podezřelou skupinou; františkánská komunita zase věděla, že byl-li odchod spojen s nějakým skutečným či domnělým selháním, stávají se odcházející spolubratři snadno vydíratelnými a často podléhají nátlaku StB ke spolupráci.

6.4 Závěrečné shrnutí: diakonia

Oblast diakonické služby nebyla v období normalizace (kvůli vnějším podmínkám) rozvinuta. Ve farnosti se můžeme zmínit o péči o budovy a o „církevní majetek“ obecně. Jakákoliv další spolupráce s orgány státu musí být hodnocena spíše negativně. Stejně je třeba posuzovat i aktivní působení P. Josefa Dobiáše v SKD PIT, a to zejména po roce 1982, kdy byla kněžím účast v tomto hnutí dekretem *Quidam episcopi* zakázána.

6.5 Zhodnocení bádání a možnosti dalšího postupu

Výše uvedené závěry jsou podloženy rozsáhlým zkoumáním: pro práci bylo vedeno cca 12 hodin rozhovorů s pamětníky a byly podrobně prozkoumány všechny relevantní písemnosti v archivu Římskokatolické farnosti – arciděkanství Liberec. Získaný materiál byl značně redukován; vybírány byly zejména poznatky k vlastní pastorační činnosti, opomenuty musely být zajímavé vzpomínky dokreslující charakter doby a uvádějící různé politicko-společenské souvislosti. Pořízené rozhovory zůstávají v archivu autora a mohou být dále použity k rozšíření práce do dalších oblastí.

Vzhledem k celkovému značnému rozsahu předložené bakalářské práce nebylo účelné rozšiřovat okruh oslovených pamětníků. Případné navazující zkoumání by se však mohlo zaměřit právě tímto směrem; rozhovory s dalšími pamětníky (dosud žijícími libereckými kaplany; aktivními účastníky farního života; bývalými obyvateli domu U Pelikána; účastníky františkány vedených setkání; kněžími, pocházejícími z Liberce) by poznání tématu nepochybně rozšířily a zpřesnily. Vzhledem k námi dosud vybranému vzorku respondentů však lze předpokládat, že by došlo

jen k doplnění dalších drobných poznatků, nikoliv k radikální změně celého obrazu pastorační situace v období normalizace.

6.6 Závěrečné shrnutí: „legální“ a „nelegální“ pastorage

Pastorage farní i pastorage mimofarní františkánská byly v normalizačním Liberci bezesporu *podílem na milosrdné lásce Ježíše Krista*.²⁹⁷ Některá liturgická slavení nebylo možno prožít jinak než veřejně; některé pastorační aktivity nebylo možné připravit jinak než v utajení. I v naší práci jsme – řečeno dobovým rozlišením – v oblasti „legální“ i „nelegální“ pastorage rozeznali úspěchy, diskutabilní kompromisy i zřejmá selhání. — Úsudek však náleží tomu, který praví: „*Stalo se! Já jsem alfa i omega, začátek i konec*“ (Zj 21, 6).

6.7 Epilog

Osmnáct let prožila liberecká františkánská komunita U Pelikána v podmínkách normalizace. Ke své „plnoletosti“ dostala velký dar: svobodu.

Na jaře roku 1990 přijali bratři františkáni nabídku 18. litoměřického biskupa Mons. ThDr. Josefa Koukla pastoračně působit v „okrajových“ libereckých farnostech. „Podnájemník domu U Pelikána“ Antonín Dąbrowski se stal administrátorem farnosti Liberec-Rochlice, „důchodce, který přijal tento dům z úcty k zemřelému“, Miloslav Jáchym byl jmenován výpomocným duchovním ve farnosti Vratislavice nad Nisou.

Protože fara farnosti Liberec-Rochlice byla v osmdesátých letech prodána soukromému vlastníku jako rodinný dům, stal se dům U Pelikána *de facto* farní budovou. Začaly zde katecheze, pořádala se setkání malých společenství, v neděli zde farníci společně slavili večerní nešpory, po nichž obvykle následovalo posezení při kytáře či oslavy narozenin.

Na provinční kapitule 2012 se bratři františkáni rozhodli dům U Pelikána opustit. Menší počet bratří vyžadoval jejich „sestěhování“ do jednoho domu; dům U Damiana v Ruprechticích tvořící praktický komplex s tanním kostelem a farou se jim jevil jako vhodnější. Ruprechtický dům je tak v současnosti jediným františkánským domem provincie, který přetrval z dob normalizace.

²⁹⁷JAN PAVEL II. *Pastores dabo vobis. Posynodální apoštolská adhortace o výchově kněží v současných podmínkách z 25. března 1992*. Český překlad Praha: Zvon, 1993, s. 111.

Pastorační historie domu U Pelikána však rokem 2012 nekončí. Po více než čtvrtstoletí se do něj v září 2013 vrátily školské sestry sv. Františka. Upravenou kapli zasvěcenou sv. Rodině 3. října 2013 benedikoval 20. litoměřický biskup Mons. Mgr. Jan Baxant.

Dílo připravené pod vedením J. B. Barty není zapomenuto:

— kontroverzní úvahy o soužití Bohu zasvěcených mužů a žen stále kontroverzně ožívají v diskusích o možném předcházení bolestným selháním kleriků v posledních desetiletích;

— český překlad Granatovy dogmatiky *K člověku a Bohu v Kristu* je i přes neskrývané nedostatky doporučenou literaturou ke státním závěrečným zkouškám na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy;

— ani čtvrtstoletí po pádu totality nebyl novou generací františkánské rodiny připraven překlad *Františkánských pramenů*, jenž by rozsahem předčil samizdatovou, resp. exilovou edici Bártovu;

— a texty „Bártova překladu breviáře“ jsou stále slovy, jimiž po zvolání „Bože, shlédni a pomoz“, vzývají svého Pána k modlitbě nejen nejstarší řeholnice, jež by si na nový překlad nezvykly, ale také další věřící, jimž se jako „alternativní text“ přestěhoval z šestikilogramových cyklostylem tištěných samizdatů do datových karet menších než je nehet malíčku.

Nové režimy většinou přinášejí nové názvy, nové situace a nové interpretace. Deska na hrobu J. B. Barty a jeho spolubratří na ruprechtickém hřbitově však zůstává stále stejná jako v období normalizace, srozumitelná těm, kteří *vědí*:

RODINA FRANTIŠKOVA.

Seznam použitých zkratek

Biblické knihy

Biblické knihy jsou označeny zkratkami dle českých liturgických knih a Katechismu katolické církve.

Dokumenty II. vatikánského koncilu

LG	věroučná konstituce o církvi <i>Lumen gentium</i>
SC	konstituce o posvátné liturgii <i>Sacrosanctum Concilium</i>
GS	pastorální konstituce o církvi v dnešním světě <i>Gaudium et spes</i>
AA	dekret o apoštolátu laiků <i>Apostolicam actuositatem</i>
AG	dekret o misijní činnosti církve <i>Ad gentes</i>
ChD	dekret o pastýřské službě biskupů v církvi <i>Christus Dominus</i>
OT	dekret o výchově ke kněžství <i>Optatam totius</i>
PC	dekret o obnově řeholního života <i>Perfectae caritatis</i>
PO	dekret o službě a životě kněží <i>Presbyterorum ordinis</i>

Ostatní zkratky

CČSH	Církev československá husitská
CIC	Kodex kanonického práva
CMBF	Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta
CSsR	Kongregace Nejsvětějšího Vykupitele (redemptoristé)
ČSR	Česká socialistická republika
ČSSR	Československá socialistická republika
KNV	krajský národní výbor
KSČ	Komunistická strana Československa
KTS	kandidát tajné spolupráce
KV	krajský výbor
MěNV	městský národní výbor
MK ČSR	Ministerstvo kultury České socialistické republiky
NDR	Německá demokratická republika
OFM	Řád Menších bratří františkánů

OFMCap	Řád Menších bratří kapucínů
ONV	okresní národní výbor
OP	Řád Bratří kazatelů
OSF	Kongregace Školských sester sv. Františka
SJ	Tovaryšstvo Ježíšovo
SKD PIT	Sdružení katolických duchovních Pacem in terris
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SSR	Slovenská socialistická republika
StB	Státní bezpečnost
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
VB	Veřejná bezpečnost
VŠ SNB	Vysoká škola Sboru národní bezpečnosti

Literatura

- [1] BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu*. 2. vyd. Brno: CDK, 2013.
- [2] BENEŠ, Petr Regalát a kol. *Historia Franciscana*. 1. vyd. Praha: Provincie sv. Václava, 2004.
- [3] BOUBLÍK, Vladimír. *Boží lid*. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997.
- [4] CUHRA, Jaroslav. Katolická církev přelomu 80. let v diplomových pracích příslušníků StB. In: *Securitas imperii 5*. Úřad vyšetřování a dokumentace zločinů komunismu, 1999.
- [5] DACHOVSKÝ, Karel. *Cesta františkánského kněze Jana Bártý*. 1. vyd. Praha: Řád, 1991.
- [6] DACHOVSKÝ, Karel. *Umlčený zvon*. 5. vyd. Praha: Řád, 2007.
- [7] DACHOVSKÝ, Karel. Františkánská suita. *Řád*, roč. 2012, č. 3.
- [8] *Denní modlitba církve. Hymny*. 1. vyd. Praha: Česká liturgická komise, 1988.
- [9] DOBIÁŠ, Josef. *Liberecké chrámy*. 1. vyd. Liberec: Arciděkanský úřad, 1983.
- [10] *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1995.
- [11] DŘÍMAL, Ludvík. *Katechetika. 2. část*. [17. 3. 2013]
<https://is.cuni.cz/studium/soub_mana/index.php?id=e1ef0bff10fe71f9cc44c74fa62712a2&tid=3&do=zobrazit>
- [12] DŘÍMAL, Ludvík. *Katecheze a výuka náboženství*. [17. 3. 2013]
<https://is.cuni.cz/studium/soub_mana/index.php?id=e1ef0bff10fe71f9cc44c74fa62712a2&tid=3&do=zobrazit>
- [13] DUDÁK, Vladislav a kol. *Encyklopedie světové architektury*. 1. vyd. Praha: Baset, 2002.
- [14] FIALA, Petr – HANUŠ, Jiří. *Skrýta církev. Felix M. Davídek a společenství Koinótés*. 2. vyd. Brno: CDK, 1999.

- [15] *Františkánské prameny*. Řím: Křesťanská akademie, 1982.
- [16] *Františkánské prameny I*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2001.
- [17] *Františkánské prameny II*. 1. vyd. Bratislava: Serafín, Český Těšín: Cor Jesu, 1994.
- [18] GÓRECKI, Edward. *Církev se uskutečňuje ve farnosti*. 1. vyd. [Elektronická verze.] Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1996.
- [19] JÁCHYM, Radim Miloslav. *Jak jsem se stal františkánem*. 1. vyd. Liberec, 1998.
- [20] JÁCHYM, Radim Miloslav. *To František nezažil*. 1. vyd. Liberec, 1999.
- [21] JAN PAVEL II. *Pastores dabo vobis. Posynodální apoštolská adhortace o výchově kněží v současných podmínkách* (1992). Praha: Zvon, 1993.
- [22] *Kodex kanonického práva*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1994.
- [23] KONGREGACE PRO KATOLICKOU VÝCHOVU. *Náboženský rozměr výchovy v katolické škole* (1988). Praha: Sekretariát ČBK, 1994.
- [24] LAUCHERT, Friedrich. Physiologus. In: *Catholic Encyclopedia*, vol. 12, 1913. Dostupné na: http://en.wikisource.org/wiki/Catholic_Encyclopedia_%281913%29/Physiologus.
- [25] LIŠKA, Ondřej. *Církev v podzemí a společenství Koinótés*. 1. vyd. Brno: Sursum, 1999.
- [26] MATOUŠOVÁ, Petra. *Perzekuce františkánů na Liberecku v 80. letech 20. století*. [Bakalářská práce.] Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, 2012. Vedoucí práce Jaroslav Pažout.
- [27] *Nekrolog provincie sv. Václava* [30. 4. 2014]. <<http://www.ofm.cz/nekrolog>>.
- [28] OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorační situace u nás: analýzy a výhledy*. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996.
- [29] OPATRŇÝ, Aleš. *Malá společenství: jak začít, jak pokračovat*. 1. vyd. Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha při Arcibiskupství pražském, 2000.

- [30] OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorace v postmoderní společnosti*. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.
- [31] OPATRŇÝ, Aleš. *Kardinál Tomášek a pokoncilní proměna pražské arcidiecéze*. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.
- [32] OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*. 1. vyd. Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha při Arcibiskupství pražském, 2005.
- [33] OPATRŇÝ, Aleš: *Cesty pastorace v pluralitní společnosti*. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006.
- [34] OPLETAL, František. Od roku 1990 i s přihlédnutím k letům předchozím. *Kronika Římskokatolické farnosti – arciděkanství Liberec*. Archiv Římskokatolické farnosti – arciděkanství Liberec.
- [35] PESCH, Otto Hermann. *Druhý vatikánský koncil 1962–1965*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1996.
- [36] PLACHÝ, Jiří. „Rozpracování“ duchovních litoměřické diecéze Státní bezpečností. In: *Securitas imperii 11*. Úřad vyšetřování a dokumentace zločinů komunismu, 2005.
- [37] POSPÍŠIL, Ctirad Václav. Tajné studium teologie. *Teologické texty* 2003, č. 2.
- [38] POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Hermeneutika mystéria*. 1. vyd. Praha: Krystal OP, Karmelitánské nakladatelství, 2005.
- [39] *Právní poměry církví a náboženských společností a jejich hospodářské zabezpečení v Československé socialistické republice*, Sekretariát pro věci církevní MK ČSR, Praha 1977.
<<http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/povol-17.htm>>.
- [40] RISSOVÁ, Marie. Pozvání na farní ples. In: *List libereckých farností*, leden 2014.
- [41] SKALICKÝ, Karel. *Radost a naděje: Církev v dnešním světě*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000.
- [42] SKOKAN, Ladislav a kol. *Slovníček a tabulky k učebnicím zeměpisu v 5.–8. ročníku základní školy*. 4. vyd. Praha: SPN, 1987.

- [43] *Sčítání lidu, domů a bytů*. Praha: Český statistický úřad, 2011.
- [44] Zemřel P. *Ambrož Svatoš OP* [30. 4. 2014].
<<http://www.op.cz/?id=261>>.
- [45] SADÍLEK, Jakub František. *Studium teologie v české františkánské provincii ve 20. století*. [Diplomová práce.] Univerzita Karlova, Katolická teologická fakulta, 2006. Vedoucí práce Ctírad V. Pospíšil.
- [46] P. František Šilhan [30. 4. 2014].
<<http://www.jesuit.cz/vzpominka.php?id=27>>.
- [47] *Školské sestry sv. Františka ve světě*. [22. 3. 2014].
<<http://www.sestry-osf.cz/svet.htm>>.
- [48] TECHNIK, Svatopluk. *Liberecké domy hovoří*. 1. vyd. Liberec: Úřad města Liberce, 1995.
- [49] VAŠKO, Václav. *Neumlčená I–II*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1990.
- [50] VAŠKO, Václav. *Pátá kolona v církvi*. 1. vyd. Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha při Arcibiskupství pražském, 2000.
- [51] VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2004.
- [52] VOŽENÍLEK, Jan. *Dům U Pelikána*, rukopis, 2013.
- [53] KONGREGACE PRO KLÉRUS: *Všeobecné direktorium pro katechizaci* (1997). Praha: Sekretariát ČBK, 1998.
- [54] *Všeobecné pokyny k římskému misálu*. In: *Český misál*, 1983.
- [55] *Všeobecné pokyny k římskému misálu* (2002), editio typica tertia. Praha: Sekretariát ČBK, 2004.
<<http://tisk.cirkev.cz/res/data/004/000508.pdf>>.
- [56] ZBRANEK, Tomáš Benedikt. *Sdružení katolických duchovních Pacem in terris*. [Diplomová práce.] Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, 2007. Vedoucí práce Jiří Hanuš.

Zaznamenané rozhovory

- [1] Rozhovor se Zdeňkou Cvejnovou ze dne 5. 5. 2014; zvukový záznam v archivu autora.

-
- [2] Rozhovor s P. Antonínem Klaretem Dąbrowskim, OFM, ze dne 17. 3. 2014; zvukový záznam v archivu autora.
 - [3] Rozhovor s Petrem Hartigem ze dne 5. 5. 2014; zvukový záznam v archivu autora.
 - [4] E-mail Ing. Martina Huška autorovi práce ze dne 5. 5. 2014; archiv autora.
 - [5] Rozhovor s P. Radimem Miloslavem Jáchymem ze dne 12. 2. 2013; záznam v archivu autora.
 - [6] Rozhovor s P. Antonínem Pavlem Kejdanou, OFM, ze dne 12. 4. 2014; zvukový záznam v archivu autora.
 - [7] Rozhovor s Mgr. Karolínou Lysičanovou ze dne 5. 5. 2014; záznam v archivu autora.
 - [8] E-mail jáhna Mgr. Ing. Milana Richtera autorovi práce ze dne 6. 5. 2014; archiv autora.
 - [9] Rozhovor s Mgr. Evou Voženílkovou a Ing. Milanem Voženílkem ze dne 4. 5. 2014; záznam v archivu autora.

PŘÍLOHA

SCHÉMA 1:

PŘEHLED POŽADAVKŮ NA FARNÍ A MIMOFARNÍ PASTORACI

Boží království je v církvi / partikulární církvi / církevní obci

slaveno

hlásáno

prožíváno

uskutečňováno

LEITÚRGIA

slavení eucharistie

denní modlitba církve

- ▶ ranní chvály, nešpory
- ▶ modlitba se čtením, modlitba během dne, modlitba před spaním

iniciační svátosti

- ▶ křest
- ▶ biřmování
- ▶ eucharistie

svátosti uzdravení

- ▶ svátost smíření
- ▶ svátost pomazání nemocných

svátosti stavu

- ▶ kněžství
- ▶ manželství

svátostiny

- ▶ řeholní sliby, zasvěcení
- ▶ žehnání osob
- ▶ žehnání předmětů

křesťanský pohřeb

MARTYRIA

první evangelizace

- ▶ svědectví života
- ▶ svědectví slova

katecheze

- ▶ iniciační (prekatechumenát, katechumenát, příprava na přijetí iniciačních svátostí)
- ▶ mystagogická – katecheze dospělých

přípravy ke svátostem

- ▶ příprava školních dětí k přijetí svátosti smíření a eucharistie
- ▶ příprava dospívajících k přijetí svátosti biřmování
- ▶ příprava (v dětství pokřtěných) dospělých k přijetí svátosti smíření, eucharistie (a biřmování)

katecheze dětí / výuka náboženství

vzdělávání dospělých

- ▶ biblické hodiny, kursy etiky, ...

tiskový apoštolát

KOINONIA

programy pro skupiny

- ▶ programy pro děti, mládež, seniory, ...
- ▶ poutě, exercicie

pastorace malých společenství

pastorace manželů

- ▶ programy a exercicie pro manžele
- ▶ pastorace bezdětných manželů
- ▶ pastorace rozvedených

pastorace homosexuálních osob

kategoriální pastorace

- ▶ národnostní menšiny
- ▶ studenti vysokých škol
- ▶ pastorace nemocných

pastorace ve speciálních případech

- ▶ pastorace osamělých
- ▶ pastorace handicapovaných
- ▶ pastorace obětí (násilí, sexuálního násilí, podvodů, týrání, ...); pastorace závislých

pastorace duchovních povolání

- ▶ pastorace hledajících povolání
- ▶ pastorace pastorujících
- ▶ pastorace těch, kteří „duchovní povolání opustili“

ekumenické vztahy

DIAKONIA

péče o členy farnosti

péče o potřebné mimo farnost

péči o veřejné záležitosti

- ▶ spolupráce na věci obce, kraje, státu
- ▶ politika

péči o ty, kteří se životu farnosti vzdálili

péče o „církevní majetek“

SCHÉMA 2: FARNÍ A ŘEHOLNÍ PASTORACE V LIBERCÍ V OBDOBÍ NORMALIZACE

